

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

№ 28 (2710)

Пятніца, 12 ліпеня 1974 года

Цана 8 кап.

З любоўю да Купалы

У дзень 92-й гадавіны з дня нараджэння неўміручага Янкі Купалы Маладзечанскі РК КПБ і Літаратурны музей Янкі Купалы наладзілі на радзіме песняра ў мема-рыяле Вязынка мітынг і ўскладанне вяноў і кветак да яго помніка.

Роўна а 12 гадзіне помнік паўколам акружылі тысячы жыхароў навакольных вёсак і рабочых пасёлкаў, а таксама мінчане, якія з букетамі кветак прыехалі ўшанаваць памяць народнага паэта.

Па абодва бакі шырокай дарожкі, якая вядзе да помніка, урачыста высталілі шарэнгі піянераў, аддаючы салют.

Адкрываючы мітынг, палымнае слова пра геніяльнага Янку Купалу сказаў сакратар Маладзечанскага РК КПБ В. А. Ляшковіч. Аб любві да Купалы вялікай арміі чытачоў Беларускай хваляюча гаварыў настаўнік Аляксандр Іванюк ад імя прысутных на ўрачыстасцях дваццаці выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры Беларускага ваяводства, якія перад гэтым, 6 ліпеня, наведлі Літаратурны музей Янкі Купалы ў Мінску.

Да помніка былі ўскладзены вянкi і кветкі ад Маладзечанскага РК КПБ і райвыканкома, ад рабочых калектываў, саўгасаў, калгасаў, школ раёна, многіх грамадзян, каму дорага імя роднага Купалы. Кветкі ўскладлі і прысутныя на мітынгу пісьменнікі. Да валуна, на якім напісаны словы Купалы, нехта з любоўю паклаў букет рамонкаў і васількоў. У той жа дзень былі ўскладзены вянкi і кветкі да помніка Пётру ў Радашковічах.

Антонавіч Ляшковіч запрашае ўсіх да адкрыцця літаратурна-музычнай часткі ўрачыстасцей. Ён даручае весці выступленні паэтаў рэктару Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР Міколу Татуру.

З вялікай увагай шматтысячная аўдыторыя слухала ўспаміны Міколы Хведаровіча аб сустрэчах з незабыўным Янкам Купалам і вершы пра яго, а таксама кранальныя радкі паэтаў Еўдакіі Лось і Алеся Бажко, прысвечаныя вялікаму песняру.

Слова даецца вядучым музычнай часткай Марыне Сыраватцы і Валянціне Нагорнай.

У беларускіх нацыянальных касцюмах перад слухачамі выступаюць удзельнікі праслаўленых калектываў мастацкай самадзейнасці Маладзечанскага раёна.

Гучаць песні і вершы аб радзіме і партыі, беларускія народныя песні і песні народаў СССР, дасціпны гумар і сагіра, паймаўскае выконваюцца нацыянальныя танцы.

У гэтым цудоўным вялікім канцэрце, які

так цёпла прыняла самая разнастайная публіка — вясковыя дзяды і бабулі, рабочая моладзь, працаўнікі калгасаў і саўгасаў, гарадская і сельская інтэлігенцыя, дзеці, удзельнічалі народная харавая капэла вёскі Лебедзева (кіраўнік Аляксандр Пыжык, канцэртмайстар Венямін Дудко, салісткі Марыя Рудкоўская і Святлана Панамарэнка), танцавальны калектыв і вакальна-этнографічная група СДК вёскі Маркава (кіраўнік — заслужаная настаўніца БССР В. Зікунова), харавы калектыв кардоннай фабрыкі Раёўка (кіраўнік Зінаіда Спецыян), танцавальны калектыв СДК вёскі Хожавы (кіраўнік Уладзімір Свістунюў), чытальнікі Наталія Новік і Марына Сыраватка, спевакі-салісты Ефрасінія Кырыку і Анатоль Русак.

Музычным суправаджэннем канцэрта кіравалі дырэктар Маладзечанскага РДК Міхаіл Суднік і работнік Радашковіцкага ДК Вячаслаў Пятровіч.

Дзень нараджэння Янкі Купалы ператварыўся ў вялікае свята. З электрычак ішлі бясконцыя натоўпы мінчан і жыхароў навакольных населеных пунктаў. Ва ўрачыстасцях прынялі ўдзел каля 7 тысяч чалавек, у тым ліку некалькі турыстаў-беларусаў з Канады. Людзі прыязджалі з сям'ямі, з малымі дзецьмі, каб аддаць пашану бессмяротнаму Купалу.

М. ІГНАТАУ.

ДА 70-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ

Пабла НЯРУДА

Я — СЯРОД ЛЮДЗЕЙ

ТАКОЕ МАЁ ЖЫЦЦЁ

Неразлучны песня з абавязкам:

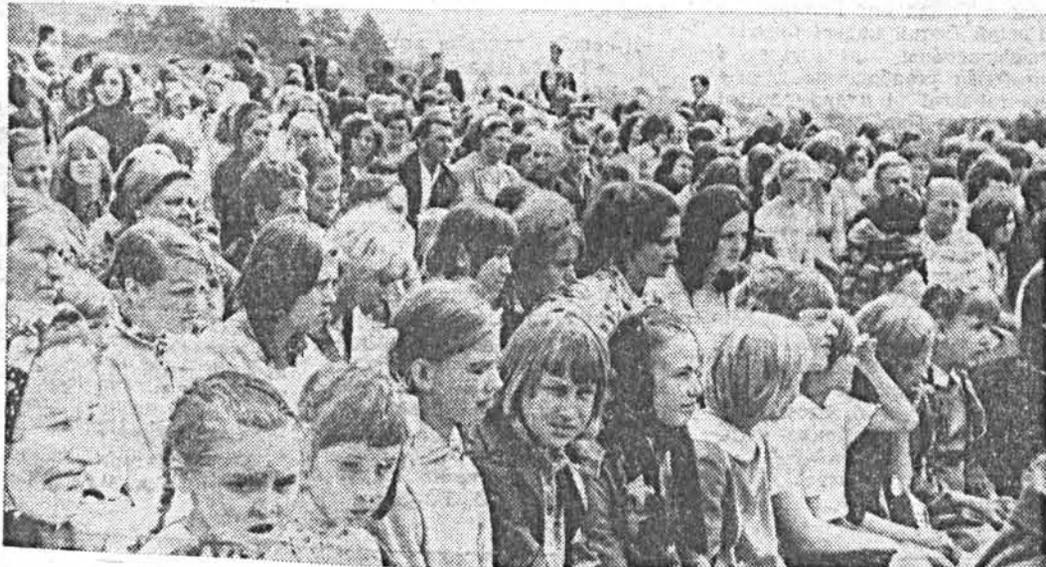
я не належу сам сабе ніколі,
я падзяляю болі і пакуты
усіх пакутнікаў—бо то й мае пакуты,
бо не магу я жыць і не аддаць
сябе ўсяго прыгнечаным, бяспраўным:
я—сын народа і яго пясняр,
у песнях маіх—смутак і хвала.
Мне кажуць: ты належыш цемры,
Магчыма, але я йду да святла.
І больш за ўсё цяню я прастату,
не знойдзеце мяне сярод паперак,
не знойдзеце—бо я сярод людзей,
яны адкрылі мне ўвесь сэнс жыцця.

ЗАУТРАШНІ ДЗЕНЬ КАРЫБСКАГА МОРА

Чыстая моладзь шматпакутнага мора,
маладыя камуністы сучаснасці,
з кожным днём вас будзе ўсё больш і больш,
вы вызваліце
мора ад тыраніі.
І аднойчы мы зможам сустрэцца,
і мая паэзія вольна
залунае над вамі.

Сябры, я чакаю гэты радасны дзень.

Пераклад Хв. ЖЫЧКІ.

Фота Д. ЧАХОВІЧА.

ВЯРНУЎСЯ ЛАЎРЭАТАМ

Лаўрэатам V міжнароднага конкурсу імя П. І. Чайкоўскага вярнуўся ў Маскву саліст тэатра оперы і балета БССР Аляксандр Дзедзік. Гэтае імя пагуля мала вядома аматарам мастацтва. Ён

спяваў у хоры тэатра, затым вучыўся ў Беларускай кансерваторыі. Званне лаўрэата самага прадстаўнічага і сур'ёзнага міжнароднага форуму музыкантаў — вярнула поспех маладога спявака. **БЕЛТА.**

3 ПЕСНЯЙ, 3 ТАНЦАМ...

Па Гомельшчыне пралеглі маршруты вялікай канцэртнай брыгады майстроў мастацтва Мінска. Карма і Лоеў, Рагачоў і Чачэрск, прамысловыя прадпрыемствы і калгасы, палаты культуры Гомеля і раёнаў — вось пункты гэтага маршрута. Гледачы цёпла сустракаюць выступленні артыстаў, сярод якіх ёсць і вельмі папулярныя імёны:

(В. Чарнабаеў, К. Старыкава, А. Саўчанка, Л. Бржозоўская, Р. Красоўская, В. Ганчарэнка, Ю. Траян), і маладыя салісты Вялікага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР. У праграме канцэртных вечараў — творы П. Чайкоўскага, Ф. Шапэна, харэаграфічныя сцэны з балетных спектакляў, народныя песні і песні савецкіх кампазітараў. Усюды гасцей сустракалі кветкамі, узнагароджвалі гарачымі ўдзячнымі апладысмантамі.

В. ВІННІКАЎ.

Гомель,

АБ СЛУЖБЕ МАРСКОЙ

У Магілёве спектаклем «Песня аб чарнаморцах» па п'есе Б. Лаўранэва адкрыў гастролі Севастопальскага драматычнага тэатра Чырванасцяжнага Чарнаморскага флоту. Цэнтральнае месца ў яго рэпертуары займаюць творы аб мараках, іх романтичнай і суровай службе. Гэта «Закон мора» С. Чупрына, «Дачка аніяна» Е. Гальперынай і Ю. Аненкава, «Графская

прыстань» В. Шаўрына і іншыя. Юным глядачам гасці пакажуць прыгодніцкую казку А. Красоўскага «Таямнічая пачора». Артысты тэатра выступяць таксама ў раённых дамах культуры, правядуць творчыя сустрэчы-маніфэсты на прадпрыемствах Магілёва, у калгасах і саўгасах вобласці.

БЕЛТА.

Над Пінаю зоркі гараць

У Пінску праходзіць традыцыйнае свята мастацтваў «Зоркі над Пінай». Сёлетняе прысвячаецца 30 годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Пачаліся выступленні вядомых песні, музыкі і танца. Гасціна сцэна пачала і беларускіх пісьменнікаў М. Федзюковіча і А. Рыбака. Свае творы пісьменнікі чыталі 6 ліпеня. Гэты дзень

прысвячаўся беларускай літаратуры.

Быў праведзены таксама дзень тэатра і кіно.

14 ліпеня — заключны дзень свята мастацтваў. Мяркуюцца правесці конкурс палітычнай песні. Рыхтуюцца выступіць спартсмены, калектывы агітбрыгад, духавыя аркестры.

На здымку — М. Федзюковіч і А. Рыбак пасля выступлення гутараць з пісьмакмі.

У гастрольнае падарожжа па гарадах Беларусі выправіўся Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР пад кіраваннем галоўнага дырыжора Юрыя Яфімава. Пачатак маршруту — старажытны Віцебск, горад, які рыхтуецца адзначыць сваё 1000-годдзе.

— Спецыяльна для вяцблян мы падрыхтавалі праграму з твораў іх земляка, народнага артыста БССР Анатоля Багатырова, — гаворыць Ю. Яфімаў. — Акрамя таго, прагучаць музычныя старонкі, напісаныя і іншымі ўраджэнцамі горада на

МУЗЫЧНЫЯ МАРШРУТЫ

Дзвіне: І. Дзяржынскім, М. Фрадкіным, В. Сарокіным, Г. Юдзіным. Гэта і сімфанічныя праграмы твор. і фрагменты з опер, і вакальныя творы. З класічнай спадчыны падарожныя нумары, якія апыяюць веліч чалавеча-пераможцы ў змаганні з варожымі сіламі. Мы паставілі задачу вылінаць у слухачоў эстэтычныя уражанні, судладныя настроі лета 1974 года, калі споўнілася 30 гадоў з дня

вызвалення нашай рэспублікі ад гітлераўскага захопніка.

Салістамі і канцэртамі, якія потым абдуцца ў Магілёве, Брэсце, Гродна, Лідзе, Пінску, на адкрытых эстрадах і на сценах заводскіх і калгасных дамоў культуры, выступяць артысты Беларускай дзяржаўнай філармоніі і Вялікага тэатра оперы і балета БССР.

Р. ПЛАТ'ЧНГАЎЗ.

ПАЗНАЁМІЛІСЯ АСАБІСТА

Сорак творчых сустрэч правяла брыгада Бюро прапаганды дасягненняў савецкага кінамастацтва Саюза кінематаграфістаў СССР у Віцебску і Мінску. Гледачы цёпла віталі артыстаў, якіх ведаюць па экрану, задавалі імат пытанні пра папулярныя мастацкія стужкі, іх аўтараў і рэжысёраў, пра новыя работы. Гутаркі ілюстраваліся сцэнамі з драматычных спектакляў і кінафільмаў, мана-

логамі, выкананнем праязных твораў і вершаў. Сваім творчым вопытам дзяліліся народны артыст СССР М. Грыцэнка, народны артыст РСФСР У. Самойлаў, заслужаны артыст РСФСР Ю. Гарабец, выканаўца адной з галоўных ролей у вядомым фільме «Дажывём да панядзелка» актрыса І. Пячэрнікава і іншыя ветэраны і маладыя дзеячы кіно. Рабочыя Мінскага аўтазавода, жыха-

ры мікрараёна на вуліцы Арлоўскай, госці гасцініцы «Туррыст», калектывы і пацыенты 3-й клінічнай бальніцы, гледачы кінатэатра «Сучаснік» і іншыя аўдыторыі сталіцы Беларусі асабліва ўсхвалявана ўспрымалі канцэртныя праграмы, прысвечаныя 30-годдзю вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх акупантаў і прысваенню Мінску звання «Горада-героя». Узначальвала брыгаду Ж. Дзяміхоўская.

ЧАРГОВЫ том Беларускай Савецкай Эцыклапедыі заўсёды чакаеш з асаблівым нецярпеннем і хваляваннем, бо ведаеш, што ў ім знойдзеш шмат цікавага і пазнавальнага для сябе, пашырыш свой круггляд. Хутка ў наш гарні паступіць дзесяты том. У ім змешчаны словы на літары «С», «Т», «У», «Ф».

Іван Дарафеевіч Казека, намеснік галоўнага рэдактара БелСЭ, расказвае пра змест тома:

— Мы адсвяткавалі 30-годдзе вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Безумоўна, чытача зацікавяць матэрыялы, якія маюць непасрэднае дачыненне да гераічнай барацьбы народа з ворагам. Як і ў папярэдніх тамах, у дзесятым расказваецца пра многіх Герояў Савецкага Саюза (ураджэнцаў Беларусі і прадстаўнікоў іншых народаў), якія здзейснілі подзвігі пры вызваленні БССР. Змешчаны артыкулы пра вядомых военачальнікаў і палкаводцаў, камандзіраў і камісараў партызанскіх брыгад і злучэнняў, нататкі пра кавалераў ордэна Славы трох ступеней. Героі Савецкага Саюза П. Странкоў, Ш. Сулейманаў, Д. Сулейманаў і многія іншыя паказалі прыклады выключнага гераізму. А Б. Султанаў, напрыклад, вызначыўся пры разгроме ворага ў Мінскім «катле». 6 ліпеня 1944 года ён з разлікам станковага кулямёта адбіў 8 контратак гітлераўцаў, якія спрабавалі вырвацца з акружэння.

Змешчана невялікая біяграфічная нататка пра Ніну Старцаву, удзельніцу Краснадонскай камсамольскай падпольнай арганізацыі «Маладая гвардыя». Ніна — наша землячка, нарадзілася ў Віцебскай вобласці. Яе разам з іншымі маладагвардзейцамі фашысты пасля катаванняў скінулі ў 50-метровы шурф

НАШЫ ІНТЭРВ'Ю

нахты. Патрыётна пасмаротна ўзнагароджана ордэнам Айчынай Вайны. Расказваецца таксама пра легендарнага дзеда Талаша.

Як вядома, пачатак карэмнага пералому ў ходзе Вялікай Айчынай вайны з'явілася Сталінградская бітва. Пра яе гаворыцца ў спецыяльным артыкуле. Памагалі абаронцам горада на Волзе ўдарамі па камунікацыйных ворагах і беларусыя партызаны. У другой палове 1942 года яны штомесец узырвалі 150 — 160 варажых эшалонаў. А трэцяга лістапада партызаны Мінскай і Палескай абласцей падарвалі 137-метровы мост пераза Ндзіч на чыгуныцы Брэст—Гомель, спыніўшы рух на 18 сутак.

Многія артыкулы ўзнікаюць значныя тэарэтычныя праблемы: «Статут КПСС», «Стратэгія і тактыка камуністычнага руху», «Сусветная сістэма сацыялізма», «Усеагуны Ленінскі камуністычны Саюз моладзі» — вядлікі артыкул пад такой назвай узнаўляе ярыкі старонкі гісторыі ВЛКСМ, з дня прысваення якому імя У. І. Леніна спаўняецца 50 гадоў. Змешчаны таксама артыкулы пра Усеагульную піянерскую арганізацыю імя У. І. Леніна, Сусветную федэрацыю моладзі, Сусветны Савет Міру.

З асаблівай цікавасцю чытачы пазнаёмяцца з артыкуламі пра сям'ю Ульянавых — бацьку і маці, братаў і сячёр вялікага правадзіра.

Скразной тэмай праз увесь том праходзіць тэма дружбы савецкіх народаў, глыбокіх братніх сувязей нашых рэспублік. Артыкулы пра Таджыкскую, Туркменскую, Узбекскую і Украінскую савецкія сацыялістычныя рэспуб-

БелСЭ, том дзесяты...

лікі, пра аўтаномныя савецкія сацыялістычныя рэспублікі і іншыя матэрыялы падрабязна знаёмяць чытача з гаспадаркай і культурай нашых братоў.

— Іван Дарафеевіч, калі ласка, раскажыце падрабязней пра асветленне культурных сувязей з братнімі народамі...

— Сувязі гэтыя глыбокія і даўнія. Прыгадаем, напрыклад, узасмасувязі з Украінай. Як і сувязі з вялікай рускай культурай, беларуска-украінскія літаратурныя сувязі пачынаюцца яшчэ з эпохі Кіеўскай Русі. Моцнымі былі яны і ў сярэднія вякі. Дабратворны ўплыў на ўкраінскае кітагудраваанне, напрыклад, зрабілі Скарына, Будны, Цяпінскі. Асобныя літаратары-украінцы (Смагрыцкі, Косаў, Казлоўскі) жылі, выдавалі кнігі і вялі асветніцкую працу на Беларусі, а беларусы (Рымша, Полацкі) вучыліся на Украіне. Узасмасувязі нашых народаў пашырыліся пасля ўз'яднання Беларусі з Расіяй (гэтай падзеі прысвечаны асобны артыкул). І асабліва ўсеабдымным, разнастайным і планамерным сталі пры Савецкай уладзе.

Найбольшы размах творчых сувязей атрымліваюць пасля вайны. Узнікаюць іх новыя формы: тыдні літаратур, абмен спецыяльнымі выданнямі часопісаў і газет, выданне паэтычных твораў на Украінскай, беларускай і рускай мовах (напрыклад, «Званы Хатыні» М. Нагібяды). А Куляшова прысвоена званне заслужанага дзеяча культуры УССР, а М. Нагібядзе — заслужанага дзеяча культуры БССР. Пра ўсё гэта чытач знойдзе звесткі ў артыкулах.

Шчырыя, сяброўскія адносіны склаўся паміж беларускімі пісьменнікамі і літаратарамі з Таджыкістана, Туркменіі, Узбекістана. Тое ж самае можна сказаць і пра сувязі мастакоў, кампазітараў, архітэктараў, работнікаў тэатра.

Наогул, у дзесятым томе шмат матэрыялаў пра братнюю дружбу народаў СССР.

— А якія найбольш значныя матэрыялы прысвечаны культурнаму жыццю?

— Перш напярш вялікі грунтоўны артыкул «Тэатр», аўтарамі якога з'яўляюцца А. Лавовіч і В. Чарнастаў. Яны прасочваюць гісторыю ўзнікнення гэтага віду мастацтва і, вядома, шмат расказваюць пра беларускі тэатр, які ўзнік на аснове старажытных абрадаў, гульніаў, карагодаў, паказу вандруючых выступленняў скамарохаў. Цяпер у рэспубліцы працуюць 14 прафесійных тэатраў. Плённыя цоснехі ў драматургіі ў беларускіх пісьменнікаў.

Цікавыя таксама артыкулы «Тэатральна-дэкарацыйнае мастацтва», «Урэзка-налібоцкае шкло», «Тканіны мастацтва». Яны суправаджаюцца чорна-белымі і каляровымі ілюстрацыямі.

Ёсць у томе артыкулы пра вядомых дзеячаў мастацтва: народных артыстаў СССР К. Станіслаўскага, Н. Ткачэнка, У. Уладзімірскага, З. Стому, народных артыстаў БССР С. Станюта, Ц. Сяргейчына, М. Сярдобана, С. Талкачова, В. Тарасова, А. Труса, пра мастакоў У. Стаўманонна, У. Сухаверхава, М. Тарасікава, М. Філіповіча, кампазітараў А. Тураніова, Э. Тырманд-

— У папярэдніх тамах шмат гаварылася пра творчасць пісьменнікаў. Пра каго з вядомых літаратараў мы зможам прачытаць у дзесятым томе?

— Аматыры літаратуры і на гэты раз знойдуць для сябе шмат цікавага. Яны пазнаёмяцца з біяграфіямі Фанвізіна і Сыракомлі, Фолкнера і Франка, Твардовска і Э. Райнкі, П. Галстога і Аляксандра Галстога. Як звычайна, называюцца і асноўныя пераклады твораў пісьменнікаў на беларускую мову.

У томе змешчаны грунтоўны артыкул пра народнага паэта Беларусі Максіма Танка, расказваецца пра творчасць В. Таўлая, П. Труса, А. Ушакова і многіх іншых.

Яшчэ раз будуць перагортнуты старонкі шматбаковых сувязей нашай культуры пры знаёмстве з біяграфіямі Я. Судрабална, Я. Ухсай, М. Турсун-заде, П. Тычыны, А. Уліта, шчыры сяброў беларускага народа. Я. Ухсай, напрыклад, пераклаў на чувашскую мову творы А. Куляшова, А. Астрэйкі, А. Бялевіча, А. Вялюгіна... Апазданні А. Уліта ў 1957 годзе выдадзены на беларускай мове.

П. Тычына перакладаў творы Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа, К. Чорнага, П. Броўкі, М. Танка, П. Панчанкі. На беларускай мове вершы П. Тычыны гучалі ў перакладах Я. Коласа, П. Броўкі, М. Танка, М. Аўрамчыка, Ю. Гаўрука і іншых.

— І апошняе пытанне, традыцыйнае: выдавецкія планы?

— У канцы сёлета года выйдзе адзінаццаты том, восьмы — у пачатку наступнага, а да ліпеня 1975-га чытачы атрымаюць і апошні — дванаццаты.

Інтэв'ю запісаў
А. МАРЦІНОВІЧ.

«Салют-3»: ВІТОК ЗА ВІТКОМ

5 ліпеня 1974 года была ажыццёўлена стыкоўка карабля «Саюз-14» з арбітальнай навуковай станцыяй «Салют-3». Пасля пераходу таварышаў Паповіча і Арцюхіна ў памяшканне станцыі ў калязямной касмічнай прасторы пачала функцыянаваць навуковая пілтуемая станцыя «Салют-3».

Працэс збліжэння, прычальвання і стыкоўка касмічных апаратаў праходзілі нармальна. На ўчастку далёкага збліжэння кіраванне транспартным караблём «Саюз-14» ажыццяўлялася аўтаматычна з дапамогай бартавых сродкаў. З адлегласці 100 метраў збліжэнне і прычальванне карабля да станцыі праводзілася экіпажам. Пасля стыкоўкі касманаўты правяралі бартавыя сістэмы станцыі і параметры мікраклімату, адкрылі ўнутраны лок-лаз і перайшлі ў памяшканне станцыі.

На працягу апошніх дзён касманаўты Павел Паповіч і Юрый Арцюхін выканалі шэраг медыцынскіх эксперы-
ментаў.

Для прадухілення неспрыяльных эфектаў, якія выклікаюцца бязважкасцю, на борце станцыі ўстаноўлены спецыяльныя трэнажоры, які дазваляюць выконваць шырокі комплекс разнастайных фізічных практыкаванняў.

Пасля прывядзення трэнажору ў рабочы стан, касманаўты правялі на ім першыя трэніроўкі. Пры гэтым яны выкарысталі спецыяльныя касцюмы, прызначаныя для фіксацыі касманаўтаў і падтрымання неабходнай структуры іх рухаў пры выкананні практыкаванняў.

Касманаўты Павел Паповіч і Юрый Арцюхін правялі рад тэхнічных эксперыментаў на адпрацоўцы і выпрабаванні ўдасканаленых бартавых сістэм і апаратуры касмічнай лабараторыі.

Праводзіліся эксперыменты па адпрацоўцы сродкаў і метадаў радыёсувязі з Зямлёй, даследаванні пара-

метраў атмасферы ў адсеках станцыі.

У ходзе выканання праграмы палёту праводзіліся назіранні палярэзацыі сонечнага святла, адбітага зямной паверхняй і атмасферай.

Вынікі гэтых вымярэнняў будуць выкарыстаны для ўдасканалення метады даследавання прыродных рэсурсаў, а таксама пры стварэнні прыбораў аўтаномнай навігацыі касмічных апаратаў.

Праводзіліся таксама назіранні начнога, перадвечэрняга і дзённага гарызонтаў з мэтай вывучэння дынамікі развіцця антычных з'яў у атмасферы пры яе ўзаемадзеянні з сонечным выпраменьваннем.

З дапамогай медыцынскай апаратуры выконваліся даследаванні лёгчайнай вентыляцыі, а таксама праводзіўся забор проб паветра, якое выдыхаецца, для наступнага лабараторнага аналізу на зямлі.

Самаадчуванне таварышаў Паповіча і Арцюхіна добрае. Усе бартавыя сістэмы і апаратура функцыянуюць нармальна, у адсеках падтрымліваюцца ўмовы, блізкія да зямных.

Палёт станцыі «Салют-3» працягваецца.

ТЭАТР І МОЛАДЗЬ

Міністэрства культуры БССР, Белсаўпроф, ЦК ЛКСМБ, Міністэрства асветы БССР, Беларускае тэатральнае аб'яднанне правялі ў красавіку гэтага года другую рэспубліканскую дэкаду тэатральнага мастацтва «Тэатр і моладзь». У дэкадзе прынялі ўдзел 14 прафесійных і 29 народных тэатраў.

За час дэкады тэатры паказалі звыш 250 спектакляў і канцэртаў, для маладога глядача адбылося 135 творчых сустрэч з акцэрамі, рэжысёрамі, драматургамі, звыш 50 лекцый, гуітараў і канферэнцый. Калектывы тэатраў наладжвалі творчыя справязданы перад маладымі рабочымі, працаўнікамі вёскі, навучэнцамі і школьнікамі. Былі арганізаваны выстаўкі, якія расказвалі аб жыцці тэатраў, аб справах творчай моладзі. На ўсіх гэтых мерапрыемствах пачыналася звыш ста тысяч чалавек.

Калегія Міністэрства культуры БССР падзяляе вынікі дэкады тэатральнага мастацтва. У пастанове калегіі ўказана, што дэкада з'явілася эфектыўным сродкам ідэа-эстэтычнага і мастацкага выхавання маладога

пакалення. Тэатры правялі вялікую работу сярод маладых глядачоў. Разам з тым, у пастанове адзначаецца, што некаторыя тэатры і абласныя аргкамітэты па правадзенню дэкады няўважліва і непатрабавальна паставіліся да адбору рэпертуару, мала аддавалі ўвагі пошукам новых, арыгінальных форм работы з рознымі катэгорыямі глядачоў, павышэнню культуры абслугоўвання.

Абласным і Мінскаму гарадскому ўпраўленню культуры, кіраўнікам тэатраў прапанавана звярнуць асаблівую ўвагу на паліпшэнне прапаганды тэатральнага мастацтва сярод моладзі.

За вялікую работу па арганізацыі і правадзенню дэкады аб'яўлена падзяка калектывам Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага, Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, Брэсцкага і Гомельскага абласных драматычных тэатраў, народным тэатрам Баранавіцкага гарадскога дома культуры, Слонімскага і Ашмянскага раённых дамоў культуры.

МАРДОЎСКІ РУЧНІК

Гэты ручнік з карупкавым аздабленнем вышыла мая маці — старая калгасніца з мардоўскага сяла Анаева. Нацыянальны мошчанскі арнамент з дзівосным майстэрствам утварае ў кветкавую вязь тканіны. Мноства фарбаў і адценняў надаюць яму асаблівую прыгажосць, нягледзячы на тое, што зроблены ён са звычайнай ляманой тканіны.

Не, не прости, не звычайны ручнік выйшаў з-пад рук май — мілай Фёдаруны, а жывая легенда аб бацькоўскай зямлі, на якой звяняць ручаіны, шумяць бярозавыя гаі, вабіць духмяны канапнік за сялом.

Усе колеры і фарбы радзімы аживалі перада мной, калі глядзеў на гэты ручнік. Ручнік дораць на пасясле... Да службы ў арміі я жыў са сваёй сям'ёй на кватэры ў бацькоў Паўла Раманавіча Паповіча.

Гаспадары турбаваліся аб нас, як аб сваіх дзецях: дзгаліся клопатам, радасцямі. Часта расказвалі нам пра свайго сына Паўла, які служыў у той час на Поўначы.

За некалькі месяцаў мая сям'я вельмі палюбіла бацьку і маці Паповічаў.

Калі аднойчы ў пісьме да родных я пахваліў сваіх гаспадароў, мая маці вырашыла вышыць для іх мардоўскі ручнік.

Неўзабаве мы даведаліся пра хвалючую навіну — Павел Раманавіч паляцеў у космас. Маці мая да гэтага часу

СЛОВА ПРА ЧАЦВЁРТАГА КАСМАНАЎТА

Мне, як ваеннаму журналісту, паічасціла не раз сустрэцца з лётчыкам-касманаўтам Паўлам Раманавічам Паповічам, яго бацькамі. Я пабыў у школе, дзе вучыўся Павел Паповіч, у калгасе, дзе ён працаваў.

Днямі ўсе савецкія людзі, уявіўшы сабе, даведаліся пра новую хвалючую падзею — Герой Савецкага Саюза, лётчык-касманаўт Павел Раманавіч Паповіч зноў падняўся ў космас. З ім яго сябра — падпалкоўнік-інжынер Юрый Пятровіч Арцюхін.

Яшчэ раз прыгадаліся сустрэчы з Паўлам Раманавічам, яго роднымі, аднавяскоўцамі, сустрэчы, якія ў свой час леглі ў аснову дакументальнай апавесці «Слова пра чацвёртага касманаўта», — што выйшла ў Мардоўі.

Прапаную чытачам «ЛіМа» ўрыўкі з гэтай апавесці.

Аўтар.

якраз закончыла вышыванне. Падарунак быў гатовы...

Яна выслала яго мне, а ў лісце напісала:

«Перадай, сыноч, мой сціплы падарунак бацькам Паўла Раманавіча, а таксама маё мацярынскае прывітанне і падзяку...»

Ціхім летнім днём паднёс я Раману Парфіравічу і Фёдосію Касьянаўне ручнік, зроблены рукамі майі маці.

З нагоды такога ўрачыстага выпадку старыя аспрануліся на-святочнаму: Раман Парфіравіч надзеў украінскую вышытую кашулю з паяском, хромавыя боты, Фёдосія Касьянаўна — чаравічкі і вышытую спадніцу.

Гаспадары накрылі стол, гаставілі графін вышнёвай паліўкі ўласнага прыгатавання.

— Святкаваць дык святкаваць, — гаварыў Раман Парфіравіч, па-маладому падкручваючы вус.

Бацькі касманаўта з вялікай цікавасцю разглядалі мардоўскі падарунак, захапляліся майстэрствам выканання.

Іх, пажылых, мудрых людзей, цікавіла выключна ўсё — і наша мардоўская мова, і нашы звычкі, песні і танцы.

Фёдосія Касьянаўна напрасіла мяне што-небудзь заспяваць. Я выканаў мардоўскую песню «Луганяса келуняса» і пераклаў яе змест. Мардоўскія напевы спадабаліся маім слухачам.

Пасля разам спявалі ўкраінскія народныя песні «Огірочкі», «Гуляю я».

Падарунак прастай жан-

Такі ён, зямны, Павел Паповіч...

чыны з далёкіх берагоў Мошчы выклікаў радасць і веселасць у доме бацькоў героя.

Беражліва разгарнуўшы ручнік, Фёдосія Касьянаўна навесіла яго ў хаце на самым ганарковым, самым бачным месцы, пад сямейным партрэтам.

— Добры ручнічок вышыла твая маці, — гаварыла яна. — Прыдзе Папа ў водзекі, няхай возьме яго з сабой у «Зорны гарадок».

А Раман Парфіравіч дадаў:

— Няхай жыццё твай маці будзе такім жа прыгожым, як гэтыя кветкі, і няхай жыве яна столькі ж гадоў на свеце, колькі клетчак на ўзоры ручніка.

ЗЯМНЫЯ КЛОПАТЫ

— У космасе было шмат клопатаў, а на зямлі іх яшчэ болей, — гаворыць Павел Раманавіч, калі заходзіць гаворка аб яго дэпутацкай дзейнасці.

Землякі аказалі яму вялікі давер, абраўшы дэпутатам Баржоўнага Савета УССР.

Многа разоў выступаў перад сваімі выбаршчыкамі касманаўт. Апошняя сустрэча была нядаўна. Я сядзеў у зале і з вялікай увагай слухаў народнага выбарніка, здзіўляючыся яго энергіі і працаздольнасці.

Усе мы слухалі яго дзелавую справяздату. Павел Раманавіч акуратна пералічваў мерапрыемствы, якія былі праведзены пры яго актыўнай дапамозе — пракладка асфальтаваных дарог у род-

ным сяле, пабудова кінатэатра, новых дамоў, прафілакторыя, газіфікацыя, азеляненне новых вуліц...

Спытан дэпутата, як бартавы журнал касманаўта. Тут запатаўваецца ўсё, што ён рабіў, што павінен выканаць.

Шмат Павел Раманавіч дапамог сваім землякам у парадку, так сказаць, асабістым, даючы парады, разбіраючы спаргі, выслухоўваючы пажаданні выбаршчыкаў.

Многія ўзінцы ўдзячны свайму дэпутату за дапамогу ў будаўніцтве і рамонце ўласных хат, забеспячэнні іх неабходнымі матэрыяламі.

Піводная просьба не застаецца без увагі.

Нека пасля сустрэчы дэпутата-героя са сваімі выбаршчыкамі, падышлі да Паўла Раманавіча маладажоны. У іх не складалася сямейнае жыццё. Вось і прыйшлі яны да яго, як да настаўніка, расцудзіць, хто з іх правы.

Касманаўт доўга гутарыў з маладымі мужам і жонкай. Ён расказаў ім, як сам некалі жыў з жонкай Марынай у цяжкіх умовах Поўначы. Жыў душа ў душу...

Я не ведаю пра што яшчэ гаварыў Павел Раманавіч з імі, але бачыў, выйшлі яны вясёлыя і задаволеныя.

Вось так даводзіцца дэпутату быць і дарадчыкам, і сябрам.

Ён з гонарам выконвае ўсе даручэнні выбаршчыкаў. Яно і зразумела. Нездарма на яго грудзях ззяе Залатая Зорка Героя Савецкага Саюза.

Падарунак з далёкай Мардоўі.

У працы і літаратуры.

ВЯДОМЫ савецкі драматург Афанасій Салынскі сказаў на адным з пленумаў Саюза пісьменнікаў: «Самае цікавае ў мастацтве — сучаснасць». Пісьменнік, вядома, не памыляецца. Толькі — як разумець само паняцце сучаснасці? Пэўна, не толькі ў тым сэнсе, што твор грунтуецца на сучасным, можна сказаць, сённяшнім матэрыяле. Яно, паняцце сучаснасці, куды больш аб'ёмнае, маштабнае. Беларуская драматургія, перш за ўсё камедыя апошніх гадоў, дзякуючы намаганням Кандрата Крапівы, Андрэя Макаёнка, Міколы Матукоўскага дасягнула сур'ёзных заваяванняў у мастацкім асэнсаванні сучаснасці, тых працаў, што адбываюцца сёння ў свеце, у нашай краіне. Паспех можна тлумачыць мастацкімі якасцямі твораў. Але не будзе памылкай прызнаць, што гэты паспех абумоўліваецца і высокім каэфіцыентам сучаснасці.

Нашы драматургі на працягу доўгага часу ставіліся блізка, шмат у чым ідэнтычныя праблемы. Але ў іх аўтарскім вырашэнні ў розныя гады выразна адчуваецца розніца, выкліканая і новымі тэндэнцыямі ў развіцці літаратуры, і творчай эвалюцыяй драматургаў, безумоўна, і новымі павявамі ў грамадскім жыцці. Павышаная зацікаўленасць лясам простага, звычайнага чалавека выклікала і павышаную зацікаўленасць драматургаў творчымі праблемамі — як паўней, мнагастайней, цікавей адлюстраваць жыццё, якімі сродкамі і ў якіх жанра-стылявых формах увасобіць задуму. Адсюль ідзе пошук, больш таго — эксперымент. І гэта — зусім вытлумачальна. «Наш век, — піша Канстанцін Федзін, — век эксперыменту. Дзе эксперыментуюць — там сфера адрыццця». Аднак у любым эксперыменце магчымы недагледы, дапуснаецца рызыка. Але калі сапраўды мастак асмеліцца эксперымен-

таваць — значыць, эксперымент вынікае сур'ёзнымі ідэяна-творчымі задачамі.

Сярод беларускіх драматургаў цяпер асабліва многа шукае, эксперыментуе А. Макаёнак. Не выпадкова яго п'есы «Зацюканы апостал», «Трыбунал», «Таблетку пад язык», пастаўленыя ў многіх тэатрах краіны — а гэта ўжо ў некатай ступені і характарыстыка, ацэнка, — атрымалі самае рознае сцэнічнае ўвасабленне, вырашэнне.

Неяк павялося ўжо бачыць у Макаёнку, галоўным чынам, прадаўжальніка традыцый нацыянальнай драматургіі, канкрэтней — сацыяльна-бытавой камедыі. Тут і асабліва ўвага да народнага побыту, звычайў, і шырокае выкарыстанне сакавітага, іншы раз па-сялянску грубаватага гумару, і мэтамакіраванае сцвярдзенне маральна-этычных прынцыпаў добра і зла, якія складваліся стагоддзямі, і засяроджанасць на камедыійных сітуацыях, часам не без вадзільных і фарсавых момантаў. «Зацюканы апостал», «Трыбунал», «Таблетку пад язык» адкрываюць пісьменніка па-новаму, сведчаць аб плённай пошуку ім своеасаблівых жанра-стылявых форм.

У «Зацюканы апостале» Макаёнак выкрывае чалавечанавісціцкую мараль, жыццёвы лад носьбітаў буржуазнай ідэалогіі. Застаючыся прыхільнікам экспрэсіўнага выяўлення барацьбы становіцца і адмоўнага, аўтар нарошчвае ацэнчанасць учынкаў, меркаванняў дзейных асоб. Актыўная аўтарская пазіцыя праяўляецца асабліва акрэслена ў з'едлівай іроніі, па-макаёнкаўску сатырычнай рэзкасці і (часам грубаватым) гумару. Па знешніх жанравых адзнаках (можна пагадзіцца з аўтарам) — гэта трагікамедыя з наўмысным падкрэсленнем камічных і трагічных праяў жыцця буржуазнага свету, які трымаецца на прыгнёце, хлусні і прымусе. Але гэта і — сатырычны памфлет з публіцыстычнай нагнітнасцю, з характэр-

ным для яго выкрывальным пафасам, непрымымасцю да ўсяго варожага прыродзе чалавечай. Такая жанравая і стылявая спецыфічнасць сведчыць пра неспакойны пошук драматурга.

Не менш арыгінальны і своеасаблівы Макаёнак і ў задуме, і ў кампазіцыі, і ў жанравым вырашэнні тэмы ў камедыі «Трыбунал».

Макаёнак вызначыў жанр твора: «Трагікамедыя. Народны лубок», падкрэсліўшы тым самым яго незвычайнасць, адметнасць ад традыцыйнай бытавой п'есы з яе спакойна-раз-

у мастацкую тканіну твора даўным-даўно вядомыя «салёныя» анекдоты» бытавога плана, разлічаныя на знешні камізм. Але пры ўсёй выключнай умоўнасці, гратэскнасці большасці сітуацый (Цярэшка, акрамя першых сцэн, сядзіць пад строгім наглядом сям'і ў мяшкі) драматург дабіўся глыбокай змястоўнасці п'есы, па-майстэрску выкарыстоўваючы традыцыйныя прыёмы народнага тэатральнага мастацтва.

«Трыбунал», у адменных формах, узнаўляе гісторыю,

рэв'юча Каравая — «старшыню калгаса»; Васіля — «студэнта-дыпломніка-энтузіаста».

Пачнём з апошняга, з Васіля. «Работу мне па душы. Каб душа гарэла! Каб душа кіпела! Не службу за рубель, а дзела! І такое дзела, каб разгон быў, каб прастор быў марам маймі! Каб ні ранкам, ні вечарам спаіно не было, каб дух займала, каб дна не хапала, каб папраці суткі падоўжыць!»

Каравай: «Вот і няма калі павіраць мужыку — не ўсё дадзена да канца... А прыйдзе час перабрацца туды, на горку, пад бярозку, дык і там буду чакаць, адтуль буду любавіцца — а як

КАЭФІЦЫЕНТ

меранай. Плыню дзеяння. Сплаўляючы гераічнае, трагічнае з прыземлена-бытавым, камічным, драматург паставіў перад сабой задачу вырашыць праблему гераічнага ў іншым жанрава-стылявым ракурсе, не так, як вырашалася яна і ў час вайны, і пасля яе ў п'есах савецкіх драматургаў (Л. Ліонаў, К. Сіманаў, Н. Крапіва, К. Губарэвіч). Гераічнае праяўляецца тут не ў ходзе паслядоўнага разгортвання сюжэтнага дзеяння, а праз раскрыццё, барацьбу думак і пачуццяў, абстрактных, выказаных у падтэксе. Але ад гэтага гераічнае не перастае быць гераічным, яно выступае як маральная норма ўчынкаў савецкага чалавека. Не так ужо і важна, як яму дэвалюе пражыць мірнае жыццё, хай нават і незаўдросным калгасным па-стухом Цярэшкам Калабком. «Гераізм простых, звычайных людзей выяўляецца ў «Трыбунале», — гаворыць Максім Танк, — здавалася б, зусім нечакана, ён высветлен драматургам з новага боку. Аўтар удался ў творы асноўнае — паказаць высокі, заўсёды нягасны аптымізм народнага духу, народнай сілы, мужнасці, няскоранасці ворагу».

Жанравая форма народнага лубка з яго найўнім рэалізмам і канцэнтраванай інтэнсіфікацыяй фарбаў патрабавала ад драматурга асабліва дакладнай мэтавай устаноўкі, тонкага разумення народнага гумару, калі гутарка вядзецца пра пытанні больш чым сур'ёзныя, пра падзеі глыбокага драматычнага зместу. Без пэўных недаглядаў у п'есе не абыйшлося. Аўтар, відаць, губляе пачуццё эстэтычнай меры, калі ўводзіць

але ўвесь пафас твора, увесь яго дух глыбока сучасныя, сучасны ў сваіх думках і галоўны герой. П'еса сцвяркае гуманістычную сутнасць дзеянняў простага савецкага чалавека, у якіх бы абставінах ён ні апынуўся.

І «Таблетку пад язык» нарадзіла менавіта наша сёння — калі актывізаваўся тэндэнцый інтэнсіфікацыі прамысловай вытворчасці, паскоранага навукова абгрунтаванага (без валонтарысцкіх выхлалак) развіцця сельскай гаспадаркі, калі ўсё больш надзённымі становіцца праблемы ўзаемаадносін горада і вёскі (пры ўсёй цяперашняй раўнавазе матэрыяльнай забяспечанасці сельскага і гарадскога жыхара — горад усё ж яўна дамінуе, пакідае незабяспечанымі рабочай сілай асобныя часта вельмі важныя, абсалютна неабходныя сферы вытворчасці на вёсцы). Час нарадзіў і новае стаўленне да вытворцы, да плёну яго рук, да яго грамадзянскай адказнасці перад калектывам і перад сабой.

Герой — людзі розных узростаў, адукацыі, грамадскага становішча. Паслухаем крыху трох з іх — дзеда Цыбульку, згодна аўтарскай характарыстыкі, «калгасніка, пенсіянера, састарэлага вундэркінда»; Уладзіміра Анд-

узышло, а як каласуе, красуе, наліваецца жыццё наша... ва-ша!».

Цыбулька: «Зразумеў мужык — не ў зямлі шчасце! А ці даўно было — цераз тую «любоў да зямлі» брат брата забіваў на смерць. Во-о-о! ...І не ў тым дэле — любіць, не любіць. Яе не любіць трэба, а ўзяць за грукі ды страсянуць, ды запатрабаваць, каб давала поўнага морай, давала ўсё, што нам трэба... Так што ўнікі мае, ідзіце! Вучыцеся! Працуйце! І абавязкова любіце чалавека на зямлі! Чалавек!».

Ці не надта блізка погляд у герояў на рэчы, ці не амаль адэкватнае ўспрыняццё надзённасці, сучаснасці, ці не паўтараюць яны адзін аднаго? Сапраўды, погляды і ўспрыняцці блізкія, а паўтарэння няма. І няма таму, што героі псіхалагічна індывідуалізаваны, што кожны сваёй адменнай гранню выпраменьвае аўтарскую задуму.

Каравай — гэта тып вопытнага, ініцыятыўнага, кемлівага, данытлівага арганізатара калгаснага вытворцы. Такім людзям даручана ганаровая і адказная задача — рэзка ўзняць сельскую гаспадарку, навысіць дабрабыт і культуру вёскі, узмацніць выхавальную работу працаўнікоў. Каравай і стараецца, колькі можа, каб пастаянна адчуваць пульс часу, каб людзі павяжалі яго працу, яго аўтарытэт кіраўніка

А ТАРФЯНІК ГІНЕ...

Паміж падзеямі, пра якія расказваецца на першай старонцы аповесці Валерыя Высоцкага «Ужын в Лозовахе», і тымі, што ўзнаўляюцца на апошняй, праходзіць шэсць гадоў.

Лазоваха... Невялікі гародок на поўначы рэспублікі. Тут пачынае свой шлях у меліярацыі Аляксей Жадрын, пачынае радавым інжынерам, затым не без дапамогі свайго сябра Паўла Кадача быў пераведзены ў Мінск, у глаўк, здолёў зрабіцца карысным начальніку аддзела Дзержану, а калі той звольніўся — заняў яго месца. І вось праз шэсць гадоў зноў прыязджае ў Лазоваху, цяпер ужо інспектарам ад глаўка, сустракаецца з былым сябрам Кадачом. Павел пайшоў добраахвотна з глаўка.

Праўда, адбылося гэта пасля канфлікту з Дзержанам. І канфлікт гэты адбываўся вось чаму. Поблізу Лазовахі знаходзілася ўрочышча 46 гектараў, якія некалі асушыў Аляксей на метаду Дзержана.

Павел прапанаваў новы метада, больш сучасны і эфектны, бо і мернаваў, ды і не без падстаў, што гэтыя гектары загінуць. Праект быў адхілены Дзержанам. Тады Павел і прапанаваў паслаць калектыўную запіску ў хуры, якую Аляксей не падпісаў. Пасля гэтага Павел і

паехаў інжынерам у БМУ, непадалёку ад Лазовахі. Праз шэсць гадоў па прапанове Паўла Аляксей наведвае ўрочышча і бачыць, што яно гіне. Не хапае вільгаці і патрэбны радыкальныя меры, каб выратаваць зямлю. Вынікі Павел падводзіць такім чынам: «Все годы меня точил червячок сомнения: отчего ты не поди-сался под заявлением в жури? Червячок шевелился, и я внушал себе: что-то не так, не может быть, чтобы ты просто не хотел ввязываться... А когда узнал о крахе Дербана — и вовсе ругал себя за разрыв. Ты меня праведником не считай. Какой там праведник, если сам — в кусты! У меня грехов, наверное, побольше твоих. Но ты все-таки выжидал». Гэта ён гаворыць Аляксею.

Пагодзімся, усё-такі цяжкавата разабрацца, чаго хоча аўтар і якія яго героі. Бо аўтар гаворыць настолькі двухсэнсоўна, што і паводзіны Аляксея, і яшчэ больш таго — адносіны да яго паводзін іншых персанажаў, дазваляюць парознаму глядзець на яго. Дзіўна, як гэта атрымалася, што ён раптоўна пайшоў уверх? І начальства яго любіць, і ў аддзеле ён усё зачараваў, а сам жа па сутнасці нуль!

Нягледзячы на тое, што падзеі аповесці разгортваюцца ў вытворчым калектыве, працоўная дзейнасць персанажаў, у прыватнасці Аляк-

сея Жадрына, зусім не паказана. Праўда, расказваецца аб яго руху па службовай лесвіцы, але не аб яго рабоце. Ствараецца ўражанне, што такая канцэпцыя разумення жыцця ў аўтара. Згодна яе, існуюць два віды працоўнай дзейнасці: кар'ера і паўсядзённая будні, у якіх няма ніякай высокай мэты. Першы — звязаны з Аляксеем Жадрыным, другі — з Паўлам Кадачом.

Кар'ера — гэта выпадак, сляпая ўдача. Учора яна вывела ў людзі Дзержана, сёння Аляксея Жадрына, заўтра — яшчэ каго-небудзь. «Свое выдвижение Дербан когда-то считал во многом случайным... Какое-то чутье вдруг подсказало, когда шел к трибуне, что от него вовсе и не ждали никаких оправданий... А спустя месяц Евгения Андреевича перевели в главк... И напрасно Дербан убедил, что никакой «руки» у него нет... А с годами о Евгении Андреевиче сложилось непохлое мнение. И в главке, и в проектном институте, куда опять-таки пригласили просто как координатора, от которого многое зависело, безо всякой протекции...»

Падобныя прызнанні засмучаюць, бо яны не выпадковыя, а з'яўляюцца вынікам пэўнага погляду на жыццё. Сапраўды, «рукі» няма, талентаў няма, ярка выяўленых здольнасцей да меліярацыі таксама як быццам няма (у крайнім выпадку аўтар

аб гэтым гаворыць мала)... Тады што ж застаецца? Выпадак, перыпетыя лёсу? Хто ж такі Аляксей Жадрын? Сучасны кар'ерыст, абывацель, прыстасаванец? Хутчэй за ўсё гэта сапраўды так. Але аўтар не спяшаецца растаўляць кропкі над «і» і з памылковай шматзначнасцю гаворыць аб «крахе» Дзержана, мабыць, не ўсведамляючы, што Аляксей Жадрын у патэнцыі — той жа Дзержан. Ствараецца ўражанне, што матэрыял аўтарам не засвоены, эстэтычны ідэал яго няясны, а хутчэй за ўсё — наогул адсутнічае.

Тое ж самае можна сказаць і пра Паўла Кадача.

Можна, аўтар хацеў падкрэсліць, што ўсе людзі не без граху, што няма толькі беленкіх і толькі чорненкіх, але такое рапэнне занадта наўнае, і ці варта паўтараць, што мары чалавечыя і чалавечыя нараджаюцца не ў атупляльнай аднастайнасці будняў, а ў парываных чалавечым духу, для якога няма разумення «кар'ера», «знясільваючая праца», а ёсць высокі сэнс у працы і нават у прасоўванні па службовай лесвіцы. І няма нічога крыўднага ні ў фізічнай працы, ні ў інтэлектуальнай, у якіх бы формах яна ні ажыццяўлялася: ў творчых ці адміністрацыйных. Парадкальна, але ў аповесці аб працы няма пазіці працы. І зразумела чаму. Праца робіцца радасцю толькі тады, калі дае жаданыя вынікі, калі яна не страчвае свайго сэнсу.

Але тут вынікі адны і тыя ж. Засталося тое, што было шэсць гадоў назад.

Урочышча загінула. Усё вярнулася «на круги своя». Аляксей паехаў з Лазовахі, Павел прыехаў сюды, але, як кажуць, ад змены месца складаемых сума не мяняецца. Характары галоўных герояў аповесці пазбаўлены індывідуальнасці, непаўторнага чалавечага «я».

Праўда, аўтар неяк хоча вылучыць кожнага са сваіх герояў. Але гэта толькі жаданне, і не болей. Такі, напрыклад, эпізод пазездкі Паўла ў яго роднае сяло Бенцы. Тут з'яўляецца новы герой — дзядзька Серафім, герой, які, здавалася б, павінен падрыхтаваць чытача да рашэння Паўла пайсці з глаўка. Вось як ён павучае Паўла: «В лесу, милый мой, коль взялся, коль никто тебя в шено не толкал, — дnevать и почевать обязан, блюсти каждое дерево и каждый кустик...»

— А это вы правильно, дядя Серафим, — раздумчиво согласился (!!!) Павел. — Когда в деле начинаются скидки на разные там обстоятельства, появляется камуфляж».

Шчыра прызнаюцца, мне ўсё гэтыя раздумлівыя размовы нагадваюць прызнанні Фамы Апіскіна на тэму «Беражыце лес!», і дзядзьку Серафіма, які, на думку аўтара, увасабляе народную мудрасць, магла б з паспехам замяніць аналагічная таблічка, а слова «камуфляж» выклікае сумненне, ці здольны героі наогул да «раздумья».

Не прынесла паспеху і другая спроба аўтара індывідуалізаваць характар Паўла — любоўная гісторыя з Роняй. Як і чаму ўзнікла гэ-

В. Высоцкі. «Вячэра ў Лазовах». Аповесць. «Неман», № 4, 1974.

І чалавека, а не каб баяліся. Ён — Герой Сацыялістычнай Працы, ведае сабе цану і ён жа дзеля карысці справы можа пусціцца ў хітрыкі, прыкінуцца непрадбачлівым ці наўным, пакарыстацца магчымасцю вытаргавання ў начальства так патрэбныя гаспадарцы дэфіцытныя запчасткі або што-небудзь іншае. Вось такая творчая пазіцыя, калі герой не кананізуецца, а паказваецца і са сваімі слабасцямі, і нават «грашкімі», гэта дазваляе драматургу вывесці сцэну цікавага, жывога ча-

сабой узнікае пытанне: ці падлічыў драматург усе тыя за і супраць, калі «перадаручыў» хітрадзівакаватому дзею свая (і ці толькі свая) набалелыя роздумы пра гаспадарку, вытворчасць, ролю чалавека ў іх, у грамадскім прагрэсе, — інакш кажучы, пра зямлю і адносіны да яе вытворцаў і спажываўцаў? Думаецца, што не.

Ёсць глыбокая, усвядомленая абарона драматурга на абарону павагі да зямлі, што значыць і павагі да чалавека. Імкненне яго заслугоўвае

твора аўтар вызначыў надзвычай своеасабліва — камедыя-рэпартаж. Што «Таблетка» камедыя, у гэтым сумнявацца няварта (выключэнне — апошняя сцэна, у асноўным маналог Цыбулькі). Здаецца, драматург жадаючы зрабіць дзеда амаль што народным мудрацом — і ў гэтым ёсць сэнс прадбачлівасці пры ўважлівым раздумі — крыху не разлічыў, не скарыстаў — не сказаць разумовых, а ўзроставак — магчымасцей персанажа.

Камедыя набыла вядомасць.

Кандрата Крапівы «Брама неўміручасці» (фантастычная камедыя ў чатырох акціях, па вызначэнні аўтара).

Перад намі ў наўмысна, прадумана пастаўленым плане выказваецца філасофія аўтара, яго дзейсна-сцвярдзальныя адносіны да жыцця.

У п'есе фантастыка не бязмэтная, не фантастыка дзеля займальнасці. Тут фантастыка рацыянальная, пэўна з вялікай доляй будучай рэальнасці (прадбачанай фантастаў-пісьменнікаў неаднойчы аказваліся недалёкімі ад ісціны). Фантастыка, якая грунтуецца на рэальнай навуковай глебе, на дасягненнях чалавечага розуму. Фантастыка, якая робіць адкрыцці. І ці так ужо важна, што гэта фантастыка — надта ўжо фантастычная. Важна, што жыццёвыя карані ў ёй ёсць.

Усё можа стацца з тэорыяй бесмяртнасці герантолага Барыса Пятровіча Дабрыяна. Можна і рэальная яна — але наколькі? Ён не памыляецца, калі гаворыць: «З таго часу, як чалавек стаў чалавекам, ён не можа прымірыцца са смерцю. Таму ён выдумваў сабе неўміручасць душы, якую прапаведуюць усе рэлігіі... Не можа быць, каб знік бесследна такі чужы чалавек, што вызвалена з цела чалавечая душа будзе жыць вечна. Чалавек заўсёды імкнецца пашырыць сваё жыццё за межы фізічнага існавання. Нават той, хто добра ведае законы прыроды, і ён у большай ці меншай меры дабіваецца неўміручасці. Тым, што дае жыццё наступнаму пакаленню. Тым, што робіць добрыя справы, за якія яго будучы ўспамінаць людзі. Калі яго самога ўжо не будзе. Але чалавеку гэтага мала. Ён хоча жыць фізічна, сам сваёй асобай».

А наколькі мае рацыю яго калега-генетык Уладзімір Фёдаравіч Абадзінскі? «Не трэба забіваць смерць — вось што я хачу сказаць. Усё жывое памірае, і усё аднаўляецца для новага жыцця. Гэта няўхільны закон прыроды, і чалавек не з'яўляецца выключэннем. Смерць — гэта неабходная ўмова вечнага абнаўлення. Не забівайце смерць. Няхай яна жыве».

Вечная філасофія жыцця і смерці — на ўсіх кантынентах, усюды, дзе ёсць жыццё, дзе існуе розум і сцвярджае сябе. Толькі патрэбна мець вялікі пазнанні розуму і сэрца, каб так няцярпа па-чалавечы паставіць гэту праблему.

І дзе паставіць, у якім жанры? У камедыі. Гэта — не рызыка яшчэ не выпрабаванага, не аб'езджанага аўтара, а цвярозы выбар пазіцыі, адкуль лягчэй дасягнуць мэты. Пазіцыя, з якой не надта бачыцца чыста выпадковае, не істотнае, хоць і пажаданае, патрэбнае, калі хочаце, нават абавязковае. А бачыцца сумарна — усё надзвычайна не пазвычайнаму, у самых нечаканых ракурсах, вымярэннях і колькасна, і якасна. І героі адмоўнага плана (Ім без усякай скідкі можна ставіць мінус не толькі за паводзіны, але і за характар) — гэта выразна акрэсленыя жыццёвы тыпы, г. зн. героі індывідуалізаваныя псіхалагічна і эмацыянальна.

Сцвярджэнне праз адмаўленне — такога мастацкага прынцыпу тыпізацыі прытрымліваецца драматург у «Браме неўміручасці». І робіць гэта зусім правамерна, паважаючы прыроду жанру камедыі-сатыры. Глыбіня філасофскага асэнсавання актуальных і важных навуковых праблем арганічна выступае ў сплыве з вастрыёй сатырычнага адмаўлення мільянаў буржуазнай маралі і этыкі.

Камедыя «Брама неўміручасці» К. Крапівы (як і лепшыя п'есы А. Макаёнка) — доказ сталасці беларускай драмы, сведчанне таго, што сучаснасць, калі яна разумеецца шырока, ва ўсёй сваёй дыялектычнай складанасці, садзейнічае больш яскраваму выражэнню і сацыяльна-этычных, і чыста творчых праблем.

Міхась ЯРОШ,
кандыдат філалагічных навук.

НАДЗЕННАСЦІ

лавека.

Дарэчы, А. Макаёнка нека гаварыў, што, пішучы Караваю, меў на ўвазе старшынню аднаго з палескіх калгасаў, свайго земляка, гаспаўна у тым калгасе, дзе добра і разумна працуе яго зямляк і сябра. Відаць, само жыццё, сучаснасць ступалася ў дзверы пісьменніцкай лабараторыі, каб выйсці на авансцэну, каб загаварыў Караваю.

Малодшым братам старшыні ўяўляецца студэнт-заочнік Васіль. Малодшыя браты вельмі стараюцца быць падобнымі на старэйшых, асабліва калі тыя вясёлыя, цікавыя, карыстаюцца павагай аўтарытэтных людзей. Васіль шмат што пераймае ад Каравага, але ён не ценя яго, не проста блізкім выканаўца волі начальства. Ён робіць толькі тое, што паводле яго ўяўлення згодна са справядлівасцю, з улікам тых абставін, якія з'яўляюцца, але падпарадкаваў іх ім мэтазгодна, усвядомляючы іх дэтэрмінацыю і не забываючы на свае ўласныя сілы.

Дзед Цыбулька таксама адменная фігура. Ён мог бы быць бацькам Каравага, дэда Васіля (у камедыі — ён дзед Юрка — студэнт-заочнік, разумнага, перспектыўнага хлопца). Гэта — дзед сучасны і, на жаль, занадта сучасны. Пры ўнуку Юрку ён, бачыць, засвоіў марксісцкія тэрміны (вядома, з самабытнай арыгінальнасцю і прасецкай неадпаведнасцю). Дзед-вундэркінд не выказвае штосьці ненатуральнае, але наколькі гэта натуральна адчуваецца ў маналогіх-сентэнцыях Цыбулькі? Тут само

асаблівага заахвочвання, калі ўлічыць, што і пры дзейнасці добраахвотных таварыстваў, дзяржаўных арганізацый колькасць зямлі змяншаецца — змяншаюцца яе патэнцыялы магчымасці, яе будучыя выкарыстанні трывога. Толькі ці варта браць яе «загрудкі?».

Гаворыць пра зямлю Макаёнка нека звычайна-утылітарна. Але ж ён выступае не толькі перад работнікамі «Сельгастэхнікі» з прамовай аб рацыянальным выкарыстанні зямельных угоддзяў. Калі гаворыць сур'ёзна (а камедыя, магчыма, з-за сваёй спецыфічнасці, бадай, самы «сур'ёзны» літаратурны жанр), дык спецыфічныя ці спецыяльна-вытворчыя праблемы-пытанні павінны падавацца таксама спецыфічна, па-мастацку, эстэтычна асэнсаванымі, экспрэсіўна-эмацыянальна выяўленымі. «Таблетка» пад гэтым нестае менавіта такога эстэтычна-філасофскага падыходу да закранутых (але не вырашаных у нашай літаратуры) надзённых праблем.

Пэўна, таму і жанр свайго

і не ў апошнюю чаргу дзякуючы дзею Цыбулькі. Аднак не за яго маналогі пад заслону. Здаецца, не зусім арганічныя яны. У іх вызначаецца не герой, а аўтар. А аўтару не ўдалося «схавацца» за героя. Ён — на відэаку. Таму, хацеў ён таго ці не, а вымушаны быў стаць адкрыта публіцыстычным. Што ж, добрая публіцыстыка не горшы від літаратуры. Ды маналогі Цыбулькі ў мастацкай тканіне твора — не забудзем, што перад намі камедыя — уяўляецца «чужародным целам». Не трэба забываць і такой аксіёма ісціны, што камедыя павінна заставацца камедыяй да канца. Не абавязковы, пэўна, падкрэслены камічны фінал, як для прыкладу, у гоголеўскай «Рэвізоры». Магчымы і іншы драматычны рашэнні — фінал можа гукаць яўна драматычна, як зноў жа, для прыкладу, у купалаўскай «Паўлінцы» (вадавільная нанчоўка ў спектанлі тэатра імя Янкі Купалы па камедыі, зробленай Л. Літвінавым, ян бы не апраўдвалі асобныя тэатральныя крытыкі, не дадала славы бессмертнаму твору нашага нацыянальнага класіка). Толькі не такое падкрэслена публіцыстычнае, як прапанаваў Андрэй Макаёнка. Эксперымент не ўдаўся, «рэпартаж» і гучыць, калі можна так сказаць, парэпартажнаму, пафас твора знізіўся.

Па свайму пафасу, па заклапочанасці лёсам чалавека, па мэтаімпіямі глыбей зразумець плынь часу блізка да «Таблеткі» стаць камедыя

ПРАВІЛЬНА заўважаюць: добрыя вершы гукаць і на цыхай ноче, а дрэнныя — і крыкам не агучыш. Гэта аксіёма мае непасрэднае дачыненне і да тэмы твора, якая, сама па сабе, яшчэ не адзіна каштоўнасцей таленту мастака. Ці не зважаюцца часам паэтамі само разуменне сучаснага рабочага класа і калгаснага сялянства, ці не занадта прасталінейна ўяўляецца некаторымі падыход да жыцця чалавека сямідзесятых гадоў?

Не магу не падзяліць непакой Яўгена Хвалей, аўтара артыкула «Што хвалюе цябе, паэт?» («ЛІМ», № 3), за ўзмацненне грамадзянскай пазіцыі ў паэзіі малалых, за больш самакритычныя адносіны да сваіх твораў, за большую ўвагу да чалавека працы. Але як разумее аўтар гэтага чалавека?

Як відаць з артыкула, для яго сённяшні лірычны герой той, хто валіць лес (верш М. Маляўкі), плавіць сталь (верш Л. Дайнекі), крочыць абшарамі тайгі (верш М. Кусянкова) і г. д. Зыходзячы з такіх арыенціраў, атрымліваецца, што працаўнік толькі той, хто з сякерай у руках альбо ў спядоўцы ля мартэнаўскай печы. Ці не ілюстрацыйна ўстарэлымі будуць такія погляды на сённяшняга чалавека, які памяжае не толькі матэрыяльна здабыткі, але і духоўныя, які даволі часта з'яўляецца творцам, а не механічным выканаўцам рабочых працэсаў?

Надаўна з вялікай цікавасцю я пазнаёмлюся з новым флагаманам прамысловасці рэспублікі — Беларускім шынным камбінатам. Некалькі дзён, праведзеных на прадпрыемстве, не проста ўразілі, а далі магчымасць шырай глянуць на маладога сучасніка. Прывяду такі

Я-ЗА ПОШУК!

прыклад.

Другі год працуе на камбінаце намеснікам сакратара камітэта камсамола Віктар Саладкоў. Да гэтага ён быў у цэху электраслесарам. Па тым, як да яго ставіліся людзі, можна смела гаварыць, што Віктара паважаюць за яго сур'ёзны, але не сухі, характар, за веды, якія ён мае і набывае яшчэ — не ў апошнюю чаргу і як заочнік Мінскага політэхнікума, — за гатоўнасць заўсёды дапамагчы кожнаму разабрацца ў нечым незразумелым, вырашыць, не адкладаючы надоўга, любую справу. Я не збіраюся пералічваць усе «плюсы» Віктара, але адначасна найбольш істотную дэталю, якая, здаецца мне, становіцца ўсё больш характэрнай для людзей нашага грамадства. Сутнасць яе — у творчых адносінах да сваёй справы, ва ўменні быць многімі вышэй за традыцыйнае, стэрэатыпнае ўяўленне аб рабочым чалавеку, які, нібыта, толькі тады рабочы, калі ён «укалавае».

Калі на шынным камбінаце пачалося стварэнне электратранспартнай сістэмы, то самы непасрэдны ўдзел тут прымаў Віктар. Гэта справа была новай для многіх, а таму і не такой прастай, бо толькі зараз электратранспартная сістэма практычна ўводзіцца ў эксплуатацыю многімі роднаснымі прадпрыемствамі краіны.

Можа, крыху банальна, але пасля знаёмства з такімі людзьмі хочацца пісаць пра кожнага з іх вершы, бо людзі гэтыя па-добраму радуюць, здзіўляюць мацней,

чым гмахі камбінатаў, чым самыя астранамічныя паказчыкі эканомікі. Я не абяцаў Віктару, што напішу што-небудзь пра яго ці камбінат, хоць жаданне такое было. Таму, напэўна, і был напісаны вершы пра камбінат і яго людзей, якіх убачыў і пачуў, пра тое, што зведаў асабіста сам. Адзін з вершаў — пра Віктара.

Назваў я яго «Размова з камсоргам» як мой водгук на твае думкі, якія цікавяць не толькі ўдзельнікаў літаратурных дыскусій.

Анкетных даных радзі
Як умясціць тут бласоннасць
начэй,
налі над нігамі не закрыеш
шклом акулараў стамлёных
вачэй?
Як умясціць тут пытанню
пушчу,
якую няпроста за ноч
прачасасць?
Спакуслівы сон намагніціў
падушку,
і хочацца ўпасці, ды нельга
спаць.
Спаць нельга, камсорг.
За табою — брыгады,
якія чанаюць слоў не пустых.
Гайдаецца месяц зімовы,
над садам,
як маятніч ночы бласонных
усіх,
Калышацца вецце, люляючы
зоры
у гнёздах птушыных, нібы
птушанят,
...Няпраўда, што людзі,
нібы метзоры,
знікаюць бесследна,
Жыццёвы наш сад
пільнаў весніх няхай
не лічыць —
ім хопіць сонца, нябес
і зямлі.
Хай свету вечна бласмерце
звычай
гадоў сувязны — жураўлі,
А права застацца на свеце
гэтым
мы ўсе адной здабываем
цаной —
рабочыя і паэты —
толькі працай сваёй.
Мне думаецца, што Ігнара-

ванне мастаком тэмы працы чалавека, тэмы штодзённых спраў і клопатаў можна растлумачыць, як звычайную аб'яканасць. Але пры гэтым ёсць небяспека трапіць у другую крайнасць: у пагоні за тэмай твора стаць не даследчыкам жыцця, а хранікёрам-ілюстратарам.

Мусліць, не лепшы метад вымяраць — вартасць кнігі колькасцю вершаў на пэўную тэму, як гэта робіць у вышэй нагаданым артыкуле Я. Хвалей. Не можа не выклікаць у мяне прэрэзанні ягонае выказванне, нібыта «дарэмна шукаць чалавека працы і ў паэтычных кнігах Р. Семашкевіча, А. Разанава, Я. Янішчыц, В. Іпатавай, Г. Каржанеўскай». Якраз можна, хоць пажадана, каб паказаны ён быў больш маштабна. Тут аўтар пісьмовага выступлення не ўлічвае дыферэнцыяцыю павяці «працаўнік». А гонка толькі за тэматыкай наўрад ці дасць плён.

Па-мойму, Я. Хвалей не зрабіў карыснага і для маладога паэта У. Дзюбы, прапеўшы дыфірамб ягонаму вянку санетаў «Выток». Твор гэты крытыка сапраўды «яшчэ належна не ацаніла», не сказала аб тых недахопах, ад якіх паэту трэба пазбаўляцца. Бо павярхоўнасць, рытарычнасць і дэкларацыйнасць пагражаюць аўтару «Вуліц без назваў» выкаламчваннем самой душы паэзіі.

Для паэта не павінна быць пытаннем: аб чым пісаць? Сапраўднага мастака мучыць іншае: як пісаць? Як пісаць, каб вершы был «простыя, як хлеб, і праўдзівыя, як плач дзіцяці»? (П. Панчанка). Аб гэтым павінна весціся гаворка.

В. ЯРАЦ,
аспірант Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта.

тая мімалётная прывязанасць у Паўла, чалавека, які, здавалася, перажыў цяжкае каханне да Каці? Не зразумела... Калі гэта зроблена для таго, каб падкрэсліваць складанасць характара, дык відавочна, што складанасць штучная.

Аповесць Валерыя Высоцкага «Ужын в Лозовахе» — аповесць аб інжынерах, сучаснай савецкай тэхнічнай інтэлігенцыі. Але якія не інтэлігентныя гэтыя інжынеры! Не гаворачы ўжо аб тым, што яны нічога не чытаюць, ніякімі духоўнымі праблемамі не цікавяцца, не спрачаюцца, не думаюць яны нават як спецыялісты нічым не вылучаюцца: няма ў іх дзейснага пошуку і сумненняў, палёту думкі і шчасця пазнання новага — адным словам, яны вельмі мала нагадваюць адукаваных людзей.

Не верыцца, каб падобная з'ява была звязана з думкамі аўтара аб сучаснай тэхнічнай інтэлігенцыі. Хутчэй за ўсё адсутнасць унутрана-псіхалагічнай персанажаў аповесці сведчыць аб няздольнасці пісьменніка паказаць псіхалогію душы. Мастацкі аналіз замяняецца тут апісальніцтвам, логіка развіцця вобразу калейдаскапічным мільгаценнем сцэн, не звязаных развіццём думкі. Ды і як яны могуць быць звязаны, калі самому аўтару яго думка няясная, калі вынікавае вчэра ў Лазавасе аб'ектыўна не адбылася. Тарфянік па-ранейшаму гіне. А яго патрэбна ўратаваць...

Галіна ЕГАРЭНКАВА.

ТРЫВОГА

Кабинет сакратара райкома партыі. Адзін за другім уваходзяць члены бюро райкома. Сярод іх Дробыш, Шупеня, Размысловіч, Манаева, Цітавец, Трубочак. Усе крыху ўстрыжаныя экстраным выклікам. Час позні — палова васьмай вечара. Уваходзіць Навіцкі.

НАВІЦКІ. Добры вечар, з кім не бачыліся. Таварышы члены бюро, пракурор пераканаў мяне склікаць вас у такі няраўні час. І хоць кворуму няма, давайце ўсё ж парайма... Здаецца, вёска Дабрынева паднесла нам яшчэ адну непрыемнасць. (Размысловічу). Докладвайце. Дзяніс Іванавіч!

РАЗМЫСЛОВІЧ (устае). Таварышы, грамадзесць даўно чакала суда над забойцамі з Дабрынева. Сёння працэс, у якім я выступаў дзяржаўным абвінавучанцам, скончыўся. І скончыўся так, што лепш бы ён не пачынаўся... Расправа і даказаная следствам версія забойства была літаральна перакрэслена суддзёй Зубрыч, а судовыя следствы падмацавала беспардоннай дэмагогіяй на тэму піць альбо не піць. Не зразумеўшы духу і літары закона і пастановы ўрада «Аб узмацненні барацьбы з п'янствам і алкагалізмам, суддзя Зубрыч...

НАВІЦКІ. Дзяніс Іванавіч, давайце не будзем зьягаць наперад, а пачнём, як кажуць, ад пачы. Тым часам і Зубрыч з адвакатам падмыдуць.

РАЗМЫСЛОВІЧ. Разумею. Георгій Максімавіч... Можна і ад пачы, так сказаць об ovo, як гаварылі грэкі. Ітак, з Дабрынева мяне назвалі адразу ж... (Да Манаевай). Якраз у той момант, калі зайшла Вольга Сільвестраўна.

Кабинет пракурора раёна. За сталом Размысловіч, Уваходзіць Манаева.

МАНАЕВА. Засядзеліся, засядзеліся, Дзяніс Іванавіч...

РАЗМЫСЛОВІЧ. А-а-а, прэса?! Маё шаганьне!.. (Выходзіць з-за стала, здарожжаецца). Зноў дамоў адна ісьці баішся?

МАНАЕВА. Баюся не баюся, а з пракурорам не так страшна.

РАЗМЫСЛОВІЧ. Хвілічку... (Здымае трубку). Так, Пракуратура. Я слухаю... Якая яшчэ бяда?!

МАНАЕВА. О! Госпадзі! Ізноў нешта?!

РАЗМЫСЛОВІЧ. Гаварыце толкам! І не алёкайце!.. Спакойна, кажу, гаварыце! (Слухае). Так! Так! Ясна! Затрымайце! Участковага паклічце! Гэта добра, калі сам не ўцякае. І нікага самасуду! (Кладзе і здымае трубку).

МАНАЕВА. Што там яшчэ, Дзяніс Іванавіч?!

РАЗМЫСЛОВІЧ. Чорт ведае што! (У тэлефон). Следчага... Іванавіч? Гэта я, Звані ў хуткую, бяры эксперта, каго-небудзь з ДАГ і ў Дабрынева! Два трактары ўдрыг. Есць ахвяры. Палобна, што наўмыснае забойства на глебе рэўнасці. (Кладзе і здымае трубку). Кватэру Шупені, Фёдар Фаміч, Размысловіч непакоіць. У Дабрынева зноў бяда: рыцарскі турнір на трактарах... Забіты трактарыст Сялян Юрскі і цяжка паранена дзярка Алёна Матулевіч. З гэтым Дабрыневам ашалець можна! Не вёска, а заклітае месца!

Празэкстар высветлае Шупеню.

ШУПЕНЯ (у трубку, злосна). Мне падакучала, мне абрыдла ехаць інфармацыя па Дабрыневу. Што ці дзень—дык навіны!..

РАЗМЫСЛОВІЧ. Цяжкая вёска, Фёдар Фаміч...

ШУПЕНЯ. Працываць трэба, як належыць, тады і вёска не будзе цяжкія... Хуліганства, бойкі, калетыві, а тут на табе — забойства! А як дойдзе да суда, на парукі аддаём, умоўна судзім, датэрмінова адпускаяем! Хоць бы адзін працэс правялі, каб пра тое людзі загаварылі!

РАЗМЫСЛОВІЧ. А хіба мы не займаліся гэтым Дабрыневым?

ШУПЕНЯ (іранічна). Мы займаліся... А ты сам займіся... Асабіста! Падзімі ўсё! Зварніся да грамадзесці! Ствары напружанне! Падключы прэсу! Закляімі ганьбай! Нарэчыце, адматай, мязотпіку, на поўную катушку.

Пасяджэнне бюро ў тым жа складзе.

НАВІЦКІ. І вы стварылі напружанне?

РАЗМЫСЛОВІЧ (не ўважліва іронічна). Як і дамовіліся...

НАВІЦКІ. І заклімамі?

МАНАЕВА (дзухсэнсойна). Закляімілі...

НАВІЦКІ. І адматалі?..

ШУПЕНЯ. Адматалі, толькі не з таго канца і не таму, каму трэба было. Я ўжо

У вёсцы Дабрынева здарылася жахлівае: забіты 18-гадовы юнак Сцёпка Юрскі, забіты ў жудаснай сутычцы трантароў. Забойца — Міхась Дабрынеўскі — сціплы, працавіты і такі ж юны, як і яго ахвяра. Ён ратаваў сваю нявесту і ле хату, на якую скіраваў трантар ашалеўшы ад гарэлі Сцёпка Юрскі.

«Наўмыснае забойства на глебе рэўнасці», — кваліфікуе дзеянні Міхася пракурор Размысловіч.

«Перавышэнне межэй неабходнай абароны», — лічыць напачатку суддзя Зубрыч.

«У дзеяннях падсуднага няма саставу злачынства», — даказвае адвакат Баравік.

У сутычцы думак, поглядаў, у розным падыходзе да ацэнкі падзеі ў Дабрыневе праўляюцца характары дзеючых асоб. П'еса «Трывога» з поспехам ідзе на сцэне Беларускага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа і Магілёўскага абласнога драмтэатра. Прапануем нашым чытачам урывак з гэтай п'есы.

но кажу аб прыговорах... Але прыняць пяць прыватных вызначэнняў на адным працэсе—гэта трэба ўмень! І гэта ўжо трывожна!.. (Перадае Навіцкаму першую паперу).

НАВІЦКІ (прабывае вачыма вызначэнне). Суд у складзе... Разгледзеўшы крымінальную справу... Так... (чытае). Раённая газета дапусціла грубую памылку, змясціўшы на сваіх старонках артыкул, у якім заложыла да суда, вызначыла віну Дабрынеўскага, назваўшы яго забойцам. Ажыятаж вакол справы Дабрынеўскага, выкліканы публікацыяй, дэзарыентаваў і дэінфармаваў чытача, што выклікала... Зразумела.

ШУПЕНЯ (падае другую паперу). А гэта, можаце сабе ўявіць, у мой асабісты адвас. Калі ласка...

НАВІЦКІ (чытае). Райвыканком і райспяжысаюз праяўляюць бездаказнасць... Груба парушаецца закон і пастанова ўрада... Ігнаруюцца ўстаноўленыя законам правілы гандлю спіртнымі напіткамі... Факты сведчаць, што колькасць дэкалітраў віна і гарэлі, прададзенай у раёне за апошнія дзесяць гадоў... Імкнучыся да павелічэння грамадзянскай выгады за кошт продажу гарэлі, райвыканком не толькі аслабіў кантроль за дзейнасцю райспяжысаюза, але і патураў яму...

ШУПЕНЯ. А вось у гэтых трох вызначэннях яна заклімае школу, балышнік і праўдзінне калгаса. (Перадае паперу Навіцкаму). Уяўляеце, куды сталі лезці суддзі!

НАВІЦКІ. І ўсё ж Дзяніс Іванавіч, што там, уласна, адбылося на судзе?.. У двух словах...

РАЗМЫСЛОВІЧ. Бачыце, Георгій Максімавіч, няпер вельмі модна стала вышукваць праблемы і ставіць іх, так сказаць, «на глобус». Ну і суддзя Зубрыч не захачаў, відаць, заставацца ўбаку ад прагнэсу—рашыла паставіць «на папа» праблему п'янства. Сродкам рашэння праблемы ўзяла звычайнае судовыя паслядствы, якое сваім одумам вывезла ў Дабрынева, каб разгарнуць там у грандыёзны латыльагольны працэс. Вядома, нічога путнага з гэтага не выйшла... Наробіўшы глупстваў, дыскрэдытавала суд і сама, як суддзя, села ў галёшу.

Уваходзіць Зубрыч і Баравік.

ЗУБРЫЧ. Дазвольце? Добры вечар!

НАВІЦКІ. Добры вечар. Сядайце, таварышы.

РАЗМЫСЛОВІЧ. Вось хіба і ўсё. Георгій Максімавіч, калі ў двух словах. (Сядзіць).

НАВІЦКІ (да Зубрыч і Баравіка). Мы запрасілі вас у сувязі з тым, што нас вельмі ўстрыжаны судовы працэс у Дабрыневе. І хацелася б з вашай дапамогай разабрацца...

ЗУБРЫЧ (па-свойму разумее словы Навіцкага). Дзякую, Георгій Максімавіч! Гэта проста здарва!.. Нам яшчэ так часта пастае імяна ўстрыжанаасці!.. Ну, і калі бюро... Усе мы... Адным словам, мы рады... Павінна ж нека скрапіцца лёд раўнадушыя і да гэтай праблемы Павінна ж ахапіць людзей трывога...

ШУПЕНЯ. Чаму трывога?..

ЗУБРЫЧ. Таму, што хацелі мы таго ці не хацелі, вядома, не хацелі, але ў нас прараслі і ўкарапіліся такія адносіны да п'янства, што чалавечу стала не сорамна піць, не сорамна напівацца, не сорамна з'яўляцца п'яным на вуліцы. Ну, а нам з вамі, вы мне, канечне, даруйце, не сорамна сузіраць гэта «добраахвотнае вар'яцтва». А пра нашы рукі праходзіць столькі чалавечага гора, бяды, няшчасцяў і трагедый, што ішчы раз хочацца закрываць на ўвесь свет ад сораму, гневу і даруйце, бяссілля. Не сакрэт жа, што п'янства ў пэўнай частцы насельніцтва стала ўстойлівай традыцыяй. І яно ставіць гэту частку пад пагрозу фізічнай і маральнай дэградацыі, выраджэння, калі хочане. Праблема становіцца...

ШУПЕНЯ (хмура і холадна). Вам здаецца, што ў нас ёсць такая праблема?

ЗУБРЫЧ (здзіўлена і разублена).

А... Вам... Хіба не здаецца?

ШУПЕНЯ (рэзка). Не, нам не здаецца!..

ЦІТАВЕЦ. Праблема многія гады стужала нам у дзверы. Сёння яна грукача ў нашы сэрцы.

МАНАЕВА. Толькі сэрцы нашы, такія мошныя: што н'ём мы конеккай мераю.

ШУПЕНЯ. Не трэба выдумляць праблему і рабіць з іх трагедыі. Пілі, п'юць і піць будуць людзі... І трэба ведаць як, у якой ступені і супроць чаго змагацца!..

ДРОБЫШ. Між іншым, пры ўсёй праблематыцы ў нас п'юць у дзесяткі разоў менш, чым, скажам, у капіталістычных краінах.

ШУПЕНЯ. У ЗША дзесяць мільёнаў алкаголікаў...

ДРОБЫШ. Плюс наркаманы...

ЦІТАВЕЦ. Нібыта капіталізм з'яўляецца для нас эталонам...

ТРУБЧАК. Ці чужая хвароба вылучыць уласную?..

ШУПЕНЯ. У нас у раёне няма такой хваробы і не будзем яе выдумляць!

ТРУБЧАК. Не бярэся меркаваць, як у вас у раёне, Фёдар Фаміч, а ў мяне ў калгасе яна ёсць! І прыватнае вызначэнне...

ШУПЕНЯ. Ну, дык і лячы, калі яна ў цябе ёсць...

ТРУБЧАК. Я думаю і ў другіх не пашкодзіла б палячыць. Інакш можа стацца, што будзе позна.

БАРАВІК. Прыме ўрад пастапову, абнародуе закон і мы думаем, што нам і рабіць ужо няма чаго.

ШУПЕНЯ. І таму вы рашылі ўдарыць агітпрабегам па бездарожжы?

НАВІЦКІ (строга). Фёдар Фаміч!!!

БАРАВІК. Фёдар Фаміч, тое, што мы з суддзёй спачатку не зразумелі, навошта нас сюды запрасілі, яшчэ не дае вам права нараўноўваць вызны суд з акцыяй Астана Бендэра і Шуры Балаганова!

ШУПЕНЯ (узрываецца). Гэта вы з ёй ператварылі суд у балаган. Што гэта дала?.. Чаго вы дасягнулі?.. Каму гэта патрэбна?..

ЗУБРЫЧ (рашчына істае). Дабрыневу трэба! Мне трэба! Вам, Фёдар Фаміч, трэба! І я цяпер разумею, што вывела вас з прывычнага стану самазадаволенасці і ўніхаміраўнасці. Але ж прыватныя вызначэнні прыняты судом не таму, што вы, Фёдар Фаміч, як старшыня райвыканкома, асабіста несце значную долю адказнасці за Дабрынева, за дабраўт, здароўе, маральны стан яго жыхароў! Прыватныя вызначэнні прыняты таму, што я, як камуніст і суддзя, лічу: калі б у нашай краіне заставаўся толькі адно такое Дабрынева, то і тады нас з вамі павінна была б мучыць бяссоніца, пакуль мы не вывучылі такое Дабрынева як з'яву.

ШУПЕНЯ (зусім спакойна). Амбіцыя, я сказаў бы, перазамыны ўпартасць, не дазваляюць нам, павяжаная Ніна Іванавіч, зразумець свае памылкі.

ЗУБРЫЧ (спакойна, цвёрда). Партыянае сумленне, грамадзянскі абавязак не дазваляюць мне адмовіцца ад сваіх перакананняў!

ДРОБЫШ. У нас на ўсіх павінны быць адны перакананні!

ЗУБРЫЧ. А калі мае не супадаюць з вашымі?!

ШУПЕНЯ (не разумею, не ўяўляе). Як... не супадаюць?!

ЦІТАВЕЦ. Дазвольце, Георгій Максімавіч?..

НАВІЦКІ. Прашу...

ЦІТАВЕЦ (авымае з кішні бланкот і зачытвае). «Тлумачальная запіска. На ліквідацыю пашкоджання ліній, я не мог выйсці, так як быў вельмі п'яны. А па правілах тэхнікі бяспекі вельмі п'янаму выходзіць на рамонт ліній не дазваляецца. Манёр Кілібас Х. В.» «Я, палачык Цыркун Б. Б., не выходзіў на работу на працягу сямі дзён з выпадку таго, што адзінаццаціга піў увесь дзень з прычыны надвор'я, а дванаццаціга перад пайчай рашыў апахмяліцца. Напіў сто

пяцьдзесят і залпам выпіў. А гэта аказалася не гарэлка, а антыкамарын. Прашу апаціць бюлетэнь і прыняць пад увагу моцнасць антыкамарына».

ШУПЕНЯ. Ну і што?..

ЦІТАВЕЦ. Нічога. У нас гэта за гумар прымаюць.

ДРОБЫШ. Але трэба зусім згубіць гумар, каб агітаваць за «сухі закон».

ТРУБЧАК. Я абедзюма рукамі падпісаўся б пад «сухім законам», каб ведаў, што дапаможа.

ЗУБРЫЧ. У нас ёсць закон, і я не сказала б, што ён западта мяккі, але як мы яго выконваем?.. Як мы ім кіруемся?!

ШУПЕНЯ. Цяпер мы будзем кіравацца вашымі прыватнымі вызначэннямі...

РАЗМЫСЛОВІЧ. Георгій Максімавіч дазвольце унесці яснасць? Ех ipsa bibega, каб, як кажуць, напіцца з самой крыніцы.

НАВІЦКІ. Давайце. Здаецца, нам якраз і не хапае яснасці, крыніцы і... латыні.

РАЗМЫСЛОВІЧ. Паказальны працэс над Міхасём Дабрынеўскім было вырашана правесці ў РДК, у зале пасадзіць актыў, вылучыць грамадскіх абвінавучаўцаў, падаць усё, як належыць... Адным словам, выклікаць адпаведны рэзананс у масах. Натуральна, што да справы была падключана газета, мясцовы радыёвузел, створана пэўная атмасфера...

МАНАЕВА. Даруйце, што пераняняю, але газете не варта было ствараць атмасферу. Як аўтар, я падвела газету. І ў гэту мінуту я яшчэ не ведаю, у якой форме і газета, і яе аўтар, і яе рэдактар прынясуць суду і суддзям свае прапановы, каб яны былі імі прыняты. І я баюся, каб мы сёння не дапусцілі новай памылкі...

ШУПЕНЯ. Сама прыйшла да такіх вывадаў, ці дапамог хто?

МАНАЕВА. Дапамог!

Кабинет рэдактара раённай газеты. Манаева стаіць ля стала, усхвалявана курчы. Ковніца ходзіць па панці.

КРЫНІЦА. Яшчэ не было суда, яшчэ не скончылася следства, а ты, Вольга, сваім артыкулам пераканала тысячы людзей, што Міхась забойца, што ён атрымае сваё... А ці сваё?.. А раптам атрымае чужое?.. Ці можа нічыёй іншай віны і няма ў тым, што адзін малады чалавек аказаўся забітым, а другі, такі ж малады, забойца?.. Ці можа ты думаеш, што людзям дастаткова твайго артыкула ў раёні, дзе ты ўсё раскладала на палічках і дзе, на жаль, адной табе ўсё ясна і зразумела за сто гадоў наперад?!

Ці таму я вучыў цябе, Вольга Манаева?.. А калі вучыў, то чаму я цябе не разумею?!

МАНАЕВА. Я вас таксама не разумею. КРЫНІЦА. Выходзіць, што не разумею? А ў школе, прыпамінаю, ты панятлівая была. Я цябе нават здольнай лічыў. Праўда, ты і сёння яшчэ пішаш — іншамай і марыш не даводзіцца. (Вымае з кішні газету, сядзіцца, чытае). «Супраць следчага сядзеў вылюдак і гэта было напісана на яго твары: вузкі лоб, стрыжаная галава,—дарэчы, яго ніхт не стрыг, — мітуслівыя вочы. Такі можа пайсці на лобсе злачынства. Толькі пемінучасць расплаты рабіла яго няпер пакарлівым вартым жалю». (Складае газету. Іранічна).

Якая глыбіня. Які псіхалагізм! Якое праікненне ў таямніцы чалавечай душы!.. Не, гэта не ты, Вольга Манаева! Гэта Фёдар Дастаеўскі!

МАНАЕВА. Элемент літаратуршчыны не адмаўляю, але...

КРЫНІЦА. Што але?..

МАНАЕВА. Але ў прынішце разумею прывітныя...

КРЫНІЦА (сам сабе). У прынішце... Якое ёмістае паняенне... У прынішце ўсё добра... У прынішце ўсе згодны... У прынішце ніхто не прычынь... А калі я рэкамендаваў цябе ў партыю, Вольга Манаева, ты мне здавалася цікавым чалавекам. Не ў прынішце цікавым... У прынішце ты магла б быць і беспартыйнай... А проста па-чалавечы цікавым...

МАНАЕВА. Вы хочане сказаць...?

КРЫНІЦА. Я не буду спянацца, у прынішце... (Пасля паўзы). Я кожны дзень па некалькі гадзін, дзесяць гадоў запар глядзеў на Міхася Дабрынеўскага, як і на цябе, між іншым, і не разгледзеў. Як жа табе, Вольга Манаева, удалося намаляваць такі дакладны партрэт чалавека, якога ты ніколі не бачыла вочы?

МАНАЕВА. Я гартала крымінальную справу...

КРЫНІЦА. Чаму справу?..

МАНАЕВА. Газета не магла стаяць аблук.

КРЫНІЦА. Чаму ты не прыехала ў Дабрынева?

МАНАЕВА. А што гэта змяніла б? Міхась Дабрынеўскі, па якога вы так доўга глядзелі, як і па мяне, між іншым, забіў чалавека!

Пасяджэнне бюро райкома ў тым жа складзе.

МАНАЕВА. Ён зняў акулэры... Я ніколі не бачыла настаўніка без акулэраў... У яго быў такі твар... Такая разгубле-

ТЫ НАВЕК, БЕЛАРУСЬ, СТАЛА РОДНАЮ МНЕ

ТРЭЦЬЯЕ ЛІПЕНЯ

Чэрвеньскі шлях...
шлях змагання, надзей, праваты,
Быццам толькі з катоўні,
увесь крывёю заліты.
Як засмяглыя птушкі,
просяць варонкі вады.
У нябёс,
што зеніткамі густа прашыты,
Па дарозе такой
вельмі цяжка ступаць,
Хоць і ўперад ідзём:
толькі ж ведаюць воіны —
Партызан і салдат, —
іх не могуць стрымаць
А ні танкі, ні міны,
ні тых выбойны.

Чэрвеньскі шлях
не спыняецца з-за перашкод,
Так бурліць, так кіпіць. —
беларуская блізка сталіца.
Па-дзяцінаму плачуць дамы,
і на ўсход
Свіслач, быццам дзяўчо,
— па руінах імчыцца.
Трэцяе ліпеня...
Цесна пад Мінскам шляхам,
Што зліліся ў адзін.
І праз несціханых
Гул, ракатанне матары
чуецца нам
Поклічны голас:
«Прыйдзі, вызваленне чаканае!»
Я задыхаюся,
ў ботах трафейных блягу.
Вось прада мною ўскраін
дымам прапахлыя хаты.
Ворагу выбітану
сёння сказаць я мазу:
Не, не ўратуецца ён,
не ўцячэ ад расплаты.
Ссунуўшы шапку,
ў поце, ў крыві,
Роце загадваю:
«Гадаў даві!»
І падхапіла
братва мая ротная:
«Хай жыве Беларусь —
маці родная!»
Нават снарады,
што выплавіў з сталі Урал,
Сёння крычаць,
як галасы чалавечыя.
Сцены спускаюць
свой цяжкі цагляны абвал,
Помсцячы тым,
што горад прыгожы знявечылі.
Прывітанне, жыццё!
Зноў Алеся пая.

З захапленнем глядзім,
партызаны і салдаты,
Як над Домам урада
сцяг чырвоны плыве,
Сцяг,
што сёння самой Перамогай узняты.
Ведаю,
колькі часу яшчэ не міне,
Чэрвеньскі шлях я пазнаю,
нібы пабраціма.
Ты навек, Беларусь,
стала роднаю мне,
Ты мне маці другая
і другая радзіма.

Бывае, раны зноў занююць,
Адчуецца журба сама.
Дзе вы, браты мае мясныя,
Дзе партызанская сям'я?
Дзе кулямётчык мой з Урала?
— Казлоў загінуў, як салдат —
З-за той мяжы, з-за перавала
Ужо не вяртаюцца назад.
А дзе, таварышы, Каўшырка,
Мой падрывнік з Беразіны?
Партрэт вялікі ўвесь і ўшыркі:
«Героём пай у час вайны».

А дзе разведчык Пракапенка?
Спяшаўся да ракі сваёй.
З той песняю, што недапета,
І ён загінуў,
Наш герой.

Яны грамілі гарнізоны,
Бясшумна зняўшы ўсе пасты,
І адсякалі эшалонам
То «голавы»,
А то «хвасты».
Засведчылі б зямля і неба:
Страчалі ворага як след.
Калі ж у тым была патрэба,
То ўмела замяталі след.

Адважна дзейнічалі, смела,
І ведаў беларускі бор,
Што група трох джыгітай мела —
Ад трох рэспублік,
Трох сяцёр.

Пайшлі аднойчы на парошы,
І выбухі былі чутны:
То грывнуў эшалон варожы,
Ды не вярнуліся яны.

Баёў гарачых і паходаў
Не засланілі вы, гады.
Я помню — камандзір узвода
З жальбой дакладваў мне тады.

І слухала ўся наша рота
Цябе, таварыш Жураўлёў:
— Пайшлі яны цераз балота
К чыгуны Гомель—Магілёў...

Я ведаю: на месцы бою
Узышлі вы вечнаю травою.
Калі ж вам неба дождж дае,
То ёсць слязінкі ў ім мае.

Даўно здаў зброю баявую,
Каханне слаўлю і вясну.
Ды па начах, калі пішу я,
Усё бачу прад сабой вайну.

І адчуваю боль у сэрцы,
І бачу вас, мае сябры;
Стаіце вы, як на паверцы,
У партызанскім тым бары.

І зноў мне, камандзіру роты,
Паведаляе Жураўлёў:
— Пайшлі яны цераз балота
К чыгуны Гомель—Магілёў.

У стэп іду, дзе спеюць травы,
Альбо пярком раблю я штрых. —
Я думаю — у кожнай справе
Мне не хапае іх, траіх.

Гляджу на слупы, што пакрочылі полем, —
Не могуць адзін аднаго абагнаць,
А я ўспамінаю з журбою і болям
Сваіх пабрацімаў, якіх не спаткаць.

Нібы не слупы, — а салдаты ў нагодзе,
Не збочаць з дарогі, ні кроку назад, —
Пасталі ў калону пры светлай пагодзе
І ціха пайшлі ў залаты лістапад.

Так сёння шарэнга маўклівых слупоў
Мне зноў нагадала дарогу баёў...
Як быццам бы зараз мы выйшлі з атакі,
Варожы разбілі, змялі гарнізон.
Яшчэ дагарэць не паспелі баракі,
Скарэжаных дотаў не ўліўся бетон.

Я бачу іх твары — людзей маёй роты,
Вось строем праходзяць байцы і сябры.
Калона к калоне — лясная пяхота,
І сцяг партызанскі — над колер зары.

Я помню таго лесніка на паляне,
Плячыстага дзеда — быў транны стралок.
«Я з вамі пайду, два сыны-партызаны,
А трэці на фронце... загінуў сыноч».

Ну што яму скажаш?.. Мы адпачывалі.
Гарэнічы — нашы. Зноў заўтра ў бой.
Мы чысцілі зброю. Мы ціха спявалі
Пра вочы і ўсмешку каханай сваёй.

Я бачу вас кожнага, бачу вас разам,
Мае пабрацімы, лясная радня.
Як хочацца справы ўсе кінуць мне часам
І зноў асядлаць і прышпорыць каня.

Імцаца па сцежках, што добра вядомы,
Каб нават не ўзнаўся і дожджык сляны,
І дзякаваць сонцу, і ветру, і грому,
І дзякаваць вам, палювія слупы.

Усё гэта я ўспомніў — лясны і балоты,
Хоць стэп прада мной і звычайны курган.
Успомніў я хлопцаў, салдат маёй роты,
Маіх магілёўскіх сяброў — партызан.

З салмітанай
пераклаў Аляксей ПЫСН.

насець. У чалавек бывае такі твар, хіба што ў той момант, калі яму паведаляюць пра смерць кагосьці блізкага... Ён доўга глядзеў на мяне, а потым сказаў зусім спакойна: «На тваім баку праўда, Вольга Манасва. Павінен жа пехта адказаць за забойства... у прынцыпе...» І выйшаў. А праз некаторы час я паехала ў Дабрынева...

РАЗМЫСЛОВІЧ. Быў ён у той дзень і ў мяне. Толькі нічога такога трагічнага на яго твары я не прачытаў. Звычайны жадок нахшталт тых, што ў даўнія часы хадайнічалі ад сельскай абшчыны. Іх часта можна бачыць каля судоў і пракуратур. Ходзяць, прышохаваюцца, прыглядаюцца, часам пытаюцца, што будзе таму або іншаму падеуднаму. Вось і Крыніца ў той дзень па ўстаноўках споўдаў. Адвакат не даць схлусіць...

НАВІЦКІ. Паслухаем адваката, які не даць схлусіць.

БАРАВІК (устое). Мы сапраўды сустраліся з Уладзімірам Міхайлавічам да пачатку распарадкага пасяджэння суда па справе Дабрынецкага...

Кабинет пракурора раёна. Крыніца сядзіць, а Размысловіч ходзіць па панці.

РАЗМЫСЛОВІЧ (смакне словы). Факт жудасны! Адзіны факт! Нават нам, юристам, народу звыкламу да ўсяго, і то мароз па скуры дзярэ ад такіх сюрпрызаў. І я нябэ, Міхайлавіч, разумею. У маральным плане ўсе мы ў нейкай ступені... А ты — настаўнік...

КРЫНІЦА (перанімае). Скажы мне, Дзяніс, калі можна, што чакасе Міхася Дабрынецкага? Сцяпана Юрскага ўжо не паднімеш, ён мёртвы. А гэтаму ж хлопчыку толькі восемнаццаць гадоў?!

РАЗМЫСЛОВІЧ (закурвае). Як вернецца з турмы, будзе хлопчыку дваццаць восем. Ёсць усё падставы прасіць...
Уваходзіць Баравік.

...як кажучы, на поўную катушку. Артыкул сто першы. Наўмыснае забойства.

БАРАВІК. Мяркую, што суд зменіць кваліфікацыю...

РАЗМЫСЛОВІЧ. *Pium deciderium* — добрыя пакаданні, добрыя намеры... Позна мяняць, даражэнькі. Грамадская думка скіравана. У газеце сёння подгукаў на

артыкул Манасвай. Народ устрыпозжаны. Народ патрабуе забойцу самай суровай кары.

БАРАВІК. А хіба па гэты раз суд будзе кіравацца пісьмамі народа ў газету, а не артыкуламі крымінальнага кодэкса?..

РАЗМЫСЛОВІЧ. Спускайся, гуманіст-гумарыст з ружовых аблокаў на грэшную зямлю і пазнаёмся з маім сябрам юнацтва — чалавекам чыстым і глыбокім, як і само яго прозвішча.

БАРАВІК. Нас не трэба ведаць. Уладзімір Міхайлавіч — мой настаўнік, і мы з ім сёння ўжо бачыліся.

РАЗМЫСЛОВІЧ. Забаўна! Проста забавна! (Крыніца). Я, твой стары сябар, выступаю дзяржаўным абвінавачаным твайго выхаванца, які стаў забойцам. Другі ж твой выхаванец, я маю на ўвазе Манасва, малое ў газеце партрэт самога абвінчы. А трэці твой выхаванец будзе ратаваць яго. Словам, жыццё ёсць жыццё. *Procedo discimus* — выхоўваючы, самі выхоўваемся.

БАРАВІК. Пакуль што мы не знаходзім дастатковых доказаў таго...

РАЗМЫСЛОВІЧ (перанімае, гучна смяецца, абдымае Баравіка за плечы). Не турбуйся, адвакат, суд зноўдас! (Глядзіць на гадзіннік). Даруй, Міхайлавіч, нам пара. Суддзя запрашае на распарадкае пасяджэнне. Будзе час, прыяджай на працэс. (Выходзіць). Даганяй, адвакат!..

Кабинет суддзі. Распарадкае пасяджэнне суда. Присутнічаюць: Зубрыч, народны засядацелі Калабухава і Янчук, сакратар суда Замсна, Размысловіч.

РАЗМЫСЛОВІЧ (настойліва, пераканана). Дапусцім. Дапусцім, што ў дзеньных забойцы адсутнічаюць абнажарваючыя абставіны?! Але той факт, што ён забіў Юрскага наўмысна, ні ў кога не выклікае сумнення.

ЗУБРЫЧ. Суд гэтага яшчэ не ўстанаўліў.

РАЗМЫСЛОВІЧ. Пра Дабрынецкага гудзе ўвесь раён! Газету завалілі пісьмамі...

ЗУБРЫЧ. Дзяніс Іванавіч, гэта ўжо не прафесійная размова. Газета паспяшалася... Навошта ж нам з вамі...

МУЖНЫЯ,

Украінскай ССР Ф. Балабухам. Душэўнае багацце гэтых людзей раскрываецца выканаўцамі ролей з мужнай шчырасцю, тэмперамента і, разам з тым, эмацыянальна стрымана. Марыйка выглядае яшчэ і летуценнай натурай. Верыш і ўнутранаму працэсу грамадзянскага стаўлення гэтай жанчыны.

Рэжысёр «Салдацкай удавы» Уладзімір Суркоў паставіў публіцыстычна палымані спектакль. Гэстам гучанню спрыяе і з густам зробленае музычнае афармленне, дэкаратыўны фон, умела ўведзены ў партытуру зводкі Савецкага інфармбюро часоў вайны. Драматычнае напружанне дзеі раскрываецца рэжысурай і выканаўцамі вельмі выразна, яно перадаецца і зале.

У добрым акцёрскім ансамблі з выканаўцамі галоўных ролей іграюць артысты Э. Вайтэнка (Сцепаніда Панкратова), Л. Дзячэнка (Клаўдзія), І. Пуц (Андрэй Ворахаў) і іншыя. Сцэнічная мова распрацавана дакладна і маляўніча, жыццёвыя і пастацкія выразныя мізансцэ-

ны. І ўсё гэта падначалена ідэйнай задуме твора — раскрыць характава патрыятычнага падзвігу савецкага селяніна ў вайну, апець выскародны характар жанчыны, якая нароўні з байцамі была ў шарэнгах тых, хто каваў Перамогу.

СЯРОД спектакляў, якія сёлета паказаў брэсцкім глядачам даўно ім знаёмы Валынскі абласны музычна-драматычны тэатр імя Тараса Шаўчэнка, звярнула на сябе ўвагу пастаноўка п'есы М. Амшалава «Салдацкая ўдава». Тэматыка гэтага твора вельмі сугучная настрою свята — 30-годдзю вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Персанажы на сцэне ўкраінскага тэатра выглядалі жывымі, мужнымі, самаадданымі людзьмі, якім даражэй за ўсё — перамога над ворагам.

Вёска часоў вайны. Жанчынам даводзіцца араць, сець, будаваць... Яны чакаюць вестак з фронту, чакаюць лісты ад родных. Ды пошта нясе сюды, у Зялёны Прывал, і пахаронкі. І то ў адной хаце, то ў другой — гора. Удовы і сіроты. А час кліча — працуй, бо ад твайго ўкладу залежыць яна, Перамога наша.

Між тым, па-рознаму складаецца лёс гераінь і герояў спектакля. То драматычна, то з нейкай светлай перспектывай асабістага жыцця. Асабліва шматгранныя ў спектаклі вобразы Марыйкі і Рыгора Плятнёва, створаныя актрысай В. Асік і заслужаным артыстам

...З ДРАМАТЫЧНАЙ пачынае спектакль «Ваўчыха» рэжысёр, заслужаная артыстка Украінскай ССР Э. Золатава. І ў дэкарацыях заслужанага дзеяча мастацтваў УССР А. Плаксія таксама захоўваецца гэтая нота — у кантрастных фарбах і метафарычных дэталях ён шукае эквівалент праявітай мове таленавітай пісьменніцы Вольгі Кабылянскай, чыё апавяданне пра чалавечую прагу шчасця і адвечнае жаданне вырвацца з галечы і прыгнёту «перакладзена» ў сюжэтны перышты і вобразную галерэю персанажай спектакля Чарнавіцкага музычна-драматычнага тэатра імя В. Кабылянскай.

На сцэне — булавінская вёска. Яе жыхары. Тэатр нібы разгортвае старонкі мінулага, каб расказаць пра няпросты шлях шуканняў праўды і шчасця, шлях, якім ідзе ўкраінская сялянка Зоі Жмут. Драма гэтай жанчыны раскрываецца на фоне падзей першай сусветнай вайны, ва ўмовах баярскай Румыніі. Народная артыстка УССР Галіна Янушэвіч у гэтым сцэнічным партрэце выступае ўдумлівым і глыбокім мастаком, здольным прымусяць глядача сачыць за псіхалагічнымі пльнямі душы гераіні спектакля. Адкупіць зямельны надзел — вось канкрэтная жыццёвая мэта Зоі Жмут. Актрыса іграе ролю так, што гэтая мэта ўспрымаецца намі, глядачамі, то запаветнай марай сляпкі, то практычным разлікам на будучыню. Рэалістычнасць унутранага малюнка вобраза адчуваеш і тады, калі актрыса паказвае, як паступова «мара» Зоі ператвараецца ў фанатычную прагу любімы сродкам дасягнуць мэты. З цягам часу гераіня Г. Янушэвіч траціць сувязі з блізкімі, з роднымі. Апантаная і сляпая сэрцам, яна з чулай жанчыны ператвараецца ў дэспата.

Рэжысура сутыкае Зою Жмут з іншымі персанажамі твора В. Кабылянскай (інсцэніраваў апавяданне заслужаны артыст УССР А. Анальсёў) у вельмі вострых псіхалагічных паядынках. І кожны з тых, хто так або інакш

спрыяе ці, наадварот, перашкаджае Зоіным намерам, яе поступу да мэты, выступае ў спектаклі носьбітам сваёй праўды, сваёго разумення гора і шчасця, добра і зла. Асабліва выразнымі атрыма-

БАУКАННЕ
ПА
ПАКУТАХ
Зоі
ЖМУТ

ліся ў гэтых драматычных паядынках характары Паўла Жмута і яго сыноў Юрка і Якава (заслужаны артыст УССР Віктар Жыхарскі, Мікола Сірэнка і Анатоль Борнік), Санды (Вольга Ільіна), суседкі Жураўліхі (актрыса Яўгенія Апанішчына). Галоўныя і эпізодычныя дзейныя асобы, як гэтая ўласціва наогул украінскаму тэатральнаму мастацтву, — па-акцёрску завершаныя вобразы, з яснай сацыяльнай функцыяй у расстаноўцы сіл у сцэнічным творы.

Спектакль «Ваўчыха» артысты з Чарнавіц іграюць больш як дзесяць гадоў. Ён быў у свой час адзначаны на рэспубліканскім аглядзе лепшых работ украінскіх тэатраў. Яго добра сустранала грамадскасць Масквы мінулым летам. І постпех яго грунтуецца на сапраў-

ды творчым паглыбленні трупы (на чале з галоўным рэжысёрам, народным артыстам УССР Уладзімірам Грыпічам) у гафас творчасці выдатнага майстра прозы В. Кабылянскай. «Ваўчыха» — не пераказ апавядання, гэта па-сучаснаму сцэнічнае асэнсаванне вобразаў і ідэй рэалістычнай літаратуры.

Праўда, некаторыя выканаўцы ролей уведзены ў спектакль нядаўна. Мабыць, таму часам адчуваецца празмернае захваленне патэтыкай, жаданне акцёраў падкрэсліць (нават даць «буйным планам») эмацыянальна выбухлі гневу або панут. Але твор іграецца драматычна, з трагедыйнымі ўзлётамі. І тут захаванне ансамбля вельмі неабходнае. Магчыма, празмернае жаданне кампазіцыі з новых выканаўцаў трапіць у пэўны і ўстойлівы клімат спектакля і вядзе да некаторых выдаткаў.

Рэжысёр Э. Золатава працавала ў суладдзі з аўтарам музыкі, заслужаным артыстам УССР А. Радчанкам. Каларытная па фарбах, мілагучная, з выразным нацыянальным характарам, музыка ў спектаклі не толькі «акампаануе» дзеі, а і арганічна ўваходзіць у мастацкую тканіну сцэнічнага твора. Драматызм адлюстраванага жыцця набывае ў ёй яшчэ больш акрэсленае гучанне. З густам пастаўлены і выконваюцца харэаграфічныя нумары, асабліва сцэна вечарынікі напярэдадні весткі пра вайну (балетмайстар Г. Айзенберг). Нейкія новыя адценні ўносяць у суровае апавяданне пра лёс людзей і спеваў — харавыя і сольныя (хормайстар Я. Гуцько).

Пры ўсіх разумна скарыстаных сродках рэальнага паказу рэчаіснасці, пры дакладным бытавым каларыце спектакль «Ваўчыха» мае ў сабе і нешта сімвалічнае. Ён творчасці В. Кабылянскай тэатр узяў гэтак апавяданне яшчэ і таму, што ў ім ёсць пэўнае абагульненне і тыпізацыя жыццёвых з'яў.

Вось прыклад сімвалічнага напаўнення амаль зусім рэальнай дэталі дэкарацыі. Калі хаты Жмутаў стаіць вялікае дрэва. Адчуванне такое, нібы маланка скрышыла яго напалову. Але жыццё гоніць па ім сок, на галінах зялёнае лістота. Пры змене асвятлення гэтак дрэва раптам пачынае нагадваць яшчэ

ТЭАТР

Поспех, з якім звычайна выступаюць на ўкраінскай сцэне беларускія артысты, часта называюць трыумфальным. Кіеў і Адэса, Харнаў і Львоў, Варашылаўград і Мікалаеў горача апалядзіруюць мастацтва Акадэмічнага тэатра імя Яні Купалы і Дзяржаўнага тэатра імя Януба Коласа, спевакам і танцорам Вялікага тэатра оперы і балета БССР... У сваю чаргу глядачы нашай рэспублікі з захваленнем успрымаюць шэдэўры братняга мастацтва Савецкай Украіны, вітаючы на летніх гастроллях і праслаўленыя калектывы, і маладыя артыстычныя ансамблі.

Сёлета драматычныя тэатры Беларусі паказваюць спектаклі сучаснай тэматыкі і класічныя творы глядачам Крывого Рога і Мікалаева, Драгобыча і Сум, Херсона і Луцка. Грамадскасць братняй рэспублікі асабліва цёпла вітала патрыятычныя творы, якія выконваліся нашымі артыстамі ў часе святкавання знамянальнай даты 30-годдзя вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Гастрольныя маршруты вядуць да нас трупы Львоўскага абласнога музычна-драматычнага тэатра імя Я. Галана. Чарнавіцкага — імя В. Кабылянскай, Валынскага — імя Т. Шаўчэнка...

Сёння друкуем рэцэнзіі і інфармацыі аб гэтых гастроллях.

З арыгінальным рэпертуарам

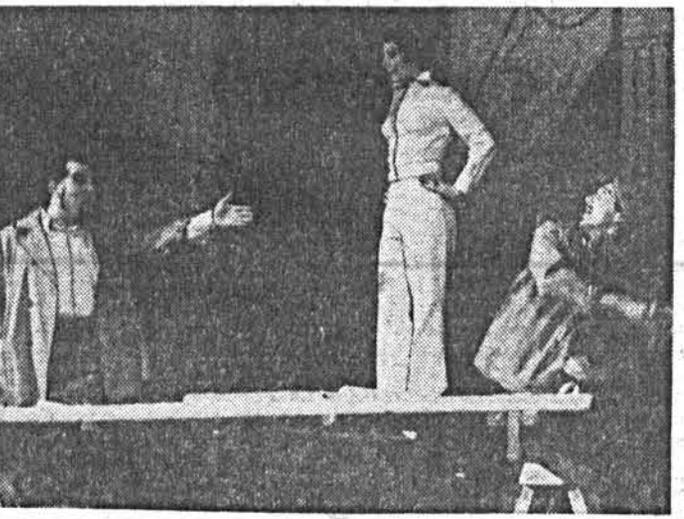

Адбыліся гастрольныя выступленні Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра ў Сумах. Глядачы абласнога горада і раёнаў цёпла сустракалі артыстаў, якія паказалі цікавы рэпертуар — «Паўлінку» Купалы, «Трывогу» А. Петрашкевіча, «Каса марэ» І. Друда, «Таблетку пад язык» А. Макаёнка, «Каня Прэжвальскага» М. Шатрова.

У рэцэнзіях, змешчаных у газетах «Ленінская праўда» і «Чырвоны прамень», і ў часе абмеркавання спектакляў на канферэнцыях глядачоў адзначыліся творчы падыход калектыву на чале з галоўным рэжысёрам У. Караткевічам да раскрыцця ідэйнай задумы і мастацкага багацця кожнай п'есы, імкненне тэатра раскрыць глыбока і ўсебакова нарэзненую тэматыку, паказаць

образ сучасніка. Глядачы горача апалядзіравалі Уладзіміра Караваю і дзеду Цыбульку (Ю. Труханаў і народны артыст БССР С. Бульчыч) з камедыі-рэпартажу А. Макаёнка, гераінямі актрысы Н. Караткевіч — Васілуцы і Зубрыч, віталі вобразы, створаныя народным артыстам РСФСР М. Радзіёнавым, заслужаным артыстам БССР В. Кабатнікавай, А. Яфрэменкам, Н. Фядзевай, С. Яворскім, а таксама творчай моладдзю трупы.

На здымку — сцэна са спектакля «Трывога» ў Магілёўскім абласным драматычным тэатры (рэжысёр У. Караткевіч, мастак В. Гародніцаў). Злева направа — артысты Р. Сакалова (народны засядацель Калыханава) і Н. Караткевіч (народны суддзя Ніна Зубрыч).
Фота Г. НЯВІНСКАГА.

З гастрольнай пазедзі па Украіне вярнуўся Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі, што стала праца ў Бабруйску. У гарадах і раённых цэнтрах Чарнігаўшчыны і Прыкарпацкай калектыву сустракаўся з глядачамі — з нафтавікамі Барыслава, чыгуначнікамі Драгобыча, з хлебаробамі і лесарубамі Львоўшчыны і Івана-Франкоўскай вобласці. Госці сусветна вядомага курорта Трускаўца таксама з цікавасцю знаёміліся са спектаклямі бабруйчан.

Гастрольная афіша тэатра горада на Бярэзіне пазначана творами сучаснай драматургіі — «Трыбунал» А. Макаёнка, «Несцерка» В. Вольскага, «Злыдзень» А. Петрашкевіча, «А зоры тут ціхія...» і «Вясёлы тракт» Б. Васільева, з класікі

на ёй прадстаўлена камедыя «Даходнае месца» А. Астроўскага. Пазнаёміўшы з гэтымі спектаклямі глядачоў Мазыра, бабруйскай трупы наіраваўся ў Гомель. Мазыране былі першымі глядачамі новага спектакля — «Абеліскі», які пастаўлены галоўным рэжысёрам Віктарам Каралько паводле мантажу вершаў, песень і танцаў часоў Вялікай Айчыннай вайны (складальнікі А. Саннікаў, І. Нісневіч і А. Дадзішкіляў). Твор гэты аявае гераізм абаронцаў Радзімы.

На здымку — сцэна са спектакля бабруйчан «Нікіткі, або Дон Кіхот з праектнага бюро» румынскіх драматургаў А. Бурсана і Г. Панко.
Фота Ул. КРУКА.

САМААДДАННЯ

— Вось закончыцца вайна, і напішу таварышу Калініну ліст, — гаворыць у спектаклі вясковы камуніст Рыгор Плятнёў. — Усё наша жыццё апыну! Папрашу яго, каб ён, каб ён вас самымі вялікімі ўзнагародамі ўзнагародзіў. За цяжкія вашы, за тое, што бядзе не скарыліся...

І апладысменты, якімі зала сустракала гэтыя словы, сведчылі аб тым, што і сам спектакль артыстаў з Валыні прагучаў свасаблівым драматычным гімнам, і мастацтва аддае даніну пашаны гераінам вайны. Калі ж улічыць, што ў зале заўсёды было многа маладых людзей, для якіх вайна — гэта мінулае іх бацькоў, то стане зразумелым, што сцена заваявала чалавечыя сэрцы і ўзрушыла іх на-сапраўднаму.

У нечым блізкі па жыццёвым матэрыяле «Салдацкай удаве» быў і спектакль па п'есе ўкраінскага драматурга А. Каламійна «Блакiтныя алені» ў пастаноўцы заслужанага артыста УССР Э. Альшэўскага. Тут, праўда, адчуваецца іншая жанравая асаблівасць літаратурнай асновы

сцэнічнага відовішча — тэатр іграе паэтычную прытчу, дзе ёсць месца і празрыстай лірыцы, і ўзнёсламу паучэнню, і рамантычным настроям. Матуў вернага кахання, нягаснага і здольнага, павялічыць духоўныя сілы чалавека. — вось што так пранікнёна і па-артыстычнаму выразна іграюць валынскія акцэры, перш-наперш Д. Грынеўка (Алёнка) і І. Бярнацік (Краўцоў).

Гэтыя спектаклі карысталіся вялікім поспехам у Брэсце, імі даўня знаёмыя нашыя горада — артысты тэатра імя Т. Шаўчэнкі — заваявалі новых прыхільнікаў і замацавалі дружбу з ранейшымі коламі глядачоў.

Міхась РУДКОУСКІ.

На здымку — заслужаны артыст УССР Ф. Балабуха ў ролі Рыгора Плятнёва. На рэспубліканскім аглядзе лепшых спектакляў сезона 1972—73 гг. ён узнагароджаны дыпламам Міністэрства культуры УССР, Украінскага тэатральнага таварыства і Рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры за выступленне ў спектаклі «Салдацкая удава».

і вялікую далонь чалавека. Быццам палыцы сціскаюць зялёны колер жыцця, імкнучы ўтрымаць яго. Далонь прарэзала лініі, нібы барозны... Зноў святло мяняецца — і каля хаты ніякай не далонь, а дрэва, як сведка жыцця не аднаго пакалення Жмутоў, і ў кожным з іх былі такія, як Паўло і Зоя, шукальнікі праўды і шчасця, і ім таксама выпадала блукаць на пакутах.

Мастак А. Пляксі не падкрэслівае сімвалічнага значэння «дрэва». Дэкарацыя не замянае нам успрымаць жыццёвую плынь падзей. Але уражанні ад яго застаецца, «дрэва» абуджае пэўныя пачуцці і пэўны роздум глядача.

Калі б нам давялося абмяркоўваць прэм'еру спектакля «Ваўчыха», то мы звярнулі б увагу рэжысуры на асобныя мясціны, дзе сцена нібы «адрываецца» ад рэальнай адпаведнага часу, і ўсё, што адбываецца на ёй, гучыць і выглядае як адвечная паэтычная легенда. Асабліва стылізаванымі і тэатральнымі атрымаліся эпизоды пра пачатак бяспаснага вайны, якія маглі б больш выразна падкрэсліць драматычны напал творца і паказаць учынкi Зоі Жмут зусім жудасным працягам яе прагі шчасця «праз

любых грошы», любой цаною.

Беларускім глядачам «Ваўчыха» ў пэўнай меры нагадвае чымсьці купалаўскае «Раскіданае гняздо». Ёсць і ў паэтыцы п'есы, створанай Чарнавіцкім тэатрам, тая ж яснасць задумы і па-народнаму шчыры расказ пра нягоды і гора сям'і Жмутоў, што і ў драматычным апавяданні пра лёс сям'і Зяблякаў. Відаць, і гэта спрыяе поспеху спектакля, з якім госці ігралі «Ваўчыха» сёння ў Гродна і цяпер іграюць у сталіцы рэспублікі — Мінску.

Варта яшчэ адзначыць і добра прадуманую арганізацыю першай сустрэчы тэатра з мінчанамі. Наведвальнікаў сустракалі прыгожыя дзяўчаты і кожнаму ўручалі сціплы букет палых кветак, у фаяі зале гучала адпаведная настрою п'есы музыка. Да пачатку спектакля глядачы пазнаёмліліся з падрабязнымі анатацыямі да твораў В. Кабылянскай і да ўсёй гастрольнай праграмы.

НЕ У ПЕРШЫ раз завіталі ў Мінск артысты з Чарнавіц. І новая сустрэча з таленавітым калектывам сведчыць пра яго інтэнсіўную творчую дзейнасць, пра вернасць лепшым традыцыям рэалістычнага мастацтва, пра тонкае разуменне сучаснасці.

Іван ЛІСНЕУСКІ,
рэжысёр Беларускага радыё.

На здымку — у ролях Санды і Зоі Жмутоў заслужаная артыстка УССР В. Ільіна і народная артыстка УССР Г. Янушэвіч.

Фота Ул. КРУКА.

Уладзімір Уладзіміравіч КОРШ-САБЛІН

Памёр Уладзімір Уладзіміравіч Корш-Саблін, вядомы савецкі кінарэжысёр, член КПСС з 1948 года, народны артыст СССР, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, першы сакратар праўлення Саюза кінематографістаў БССР, член калегіі Дзяржкіно БССР. Памёр адзі з заснавальнікаў беларускага кіно, нястомны арганізатар, чалавек, з ім якога звязаны многія творчыя перамогі кінамастацтва рэспублікі.

У. У. Корш-Саблін нарадзіўся 29 сакавіка 1900 года ў Маскве. Творчы шлях пачаў акцёрам у тэатрах. У гады грамадзянскай вайны знаходзіўся на камандных пасадах у Чырвонай Арміі. У беларускі кінематограф прыйшоў у 1925 годзе — працаваў асістэнтам рэжысёра, акцёрам, рэжысёрам-пастаноўшчыкам. Ужо ў першым сваім фільме «У агні народжана», прысвечаным шматвекавай барацьбе беларускага народа за вызваленне, У. У.

Корш-Саблін заявіў аб сабе як аб таленавітым, самабытным мастаку.

Тэма рэвалюцыі, барацьбы народа за свабоду на многія гады вызначыла яго творчыя пошукі. Кінакарціна У. У. Корш-Сабліна «Першы ўзвод», створаная ў пачатку 30-х гадоў, увайшла ў залаты фонд савецкага кіно як твор, у якім ярка і пераканана паказана фарміраванне рэвалюцыйнай свядомасці салдат у перыяд імперыялістычнай вайны. Да тэмы рэвалюцыі ён звяртаўся ў карцінах «Вогненныя гады», «Першыя выпрабаванні», «Запомнім гэты дзень», «Крушэнне імперыі».

П. М. Машэраў, Ф. А. Сурганаў, Ц. Я. Кісялёў, В. Ф. Шаўра, П. Ц. Ярмаш, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, У. Е. Лабанок, У. Ф. Міцкевіч, М. Н. Полазаў, І. Я. Палякоў, А. А. Смірноў, Б. У. Паўлёнак, Л. А. Куліджанаў, А. В. Караганаў, С. А. Герасімаў, Н. Л. Сняжкова, С. В. Марцалеў, У. В. Мацвееў, Ю. М. Міхневіч, Л. П. Александровіч, О. П. Ампілава, А. А. Булінскі, І. Н. Вейнштрэйх, Л. В. Голуб, Т. Т. Дзімітрыева, І. М. Дабралюбаў, П. Б. Жукоўскі, А. М. Іваноў, В. Э. Іваноўскі, А. Я. Карпаў, А. Х. Асіпенка, Р. П. Платонаў, А. М. Парыцкі, В. С. Прадасеня, Б. К. Сарахаўноў, Я. І. Скурко (М. Танк), Б. М. Сцяпанавіч, В. Т. Турпаў, В. П. Цяслюк, В. П. Чацверыкаў, І. П. Шамякін, Р. Р. Шырма,

Аб шырокім дыяпазоне творчых пошукаў рэжысёра сведчаць такія яго фільмы, як «Залатыя агні», «Дачка Радзімы», «Шукальнікі шчасця», «Мая любоў», «Пяноць жаваранкі», «Хто смеецца апошнім». У гады Вялікай Айчыннай вайны пад кіраўніцтвам У. У. Корш-Сабліна створаны дакументальны фільм «Вызваленне Савецкай Беларусі» і фільм-канцэрт «Жыві, родная Беларусь». Ён паставіў (сумесна з А. Файнінмерам) фільм «Канстанцін Заслонаў». Шырокую вядомасць атрымала яго карціна «Чырвоная лісца». У. У. Корш-Саблін быў адным са стваральнікаў фільма «Масква — Генуя» — пра першыя крокі савецкай дыпламатыі на міжнароднай арэне. На працягу шэрагу гадоў ён быў мастацкім кіраўніком студыі «Беларусь-фільм», у апошнія гады ўзначальваў яе мастацкі савет.

Рэжысёрскую дзейнасць У. У. Корш-Саблін спалучаў з актыўным удзелам у грамадскім жыцці. З 1957 г. ён старшыня аргбіюро, а з 1961 г. — першы сакратар праўлення Саюза кінематографістаў БССР. Камуністычная партыя і Савецкі ўрад высока ацанілі ўклад У. У. Корш-Сабліна ў развіццё савецкага кінамастацтва. Ён удастоены звання народнага артыста СССР, узнагароджаны ордэнамі Леніна, Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Працоўнага Чырвонага Сцяга, «Знак Пашаны», многімі медаламі.

Светлая памяць пра Уладзіміра Уладзіміравіча Корш-Сабліна, таленавітага кінарэжысёра, выдатнага чалавека, які аддаў усё сваё жыццё, усе свае здольнасці вялікаму мастаку патрыятычнаму служэнню справе партыі, народа, назаўсёды захаваецца ў нашых сэрцах.

3 КАГОРТЫ ПЕРШЫХ

«3 першых» — гэта азначае, што Уладзімір Корш, малады баён грамадзянскай вайны, дадаўшы да свайго прозвішча агністае слова «Саблін», смела і свядома пайшоў у новы для беларускага мастацтва від, у кінематограф, быў сярод тых працаўнікоў маладой студыя-фабрыкі «Белдзяржкіно», хто пракладаў шляхі нацыянальнага экраннага мастацтва маладой тады рэспублікі. Для нас амаль легендай гучалі расказы аб тым, як чырвонаармеец Валодзя Корш быў баявым папалчнікам Аркадзя Голякава (потым вядомага пад імем Аркадзія Гайдара). На здымачную пляцоўку гэтага пакалення прыходзілі ў прадымленых шынлях, пад якімі біліся гарачыя сэрцы.

Гарачым сэрцам дыктаваліся і лепшыя фільмы Уладзіміра Корш-Сабліна. Ён і сам захапляўся тварамі мужнымі, абліччамі строгімі, характарамі расшучымі. І амаль з замілаваннем разглядаў іх праз кінакамеру і потым паказваў буйным планам на экране. Людзі яснай палітычнай арыентацыі, свядомыя грамадзяне Краіны Саветаў, перакананыя ў пера-

можнай сіле лепшых ідэй — вось тыя, што былі героямі мастацкага кінематографічнага твораў, пазначаных імем гэтага няўрымслівага мастака.

Ён ведаў і высокая цаніў літаратурнае слова. Даследаванне жыцця і чалавечых характараў Уладзімір Корш-Саблін пачынаў са сцэнарыя. Таму, адчуваючы яго павагу да пісьменніцкай працы, з ім так шчыра сябравалі А. Вольны, Р. Кобец, В. Брадзянскі, А. Маўзон, К. Крапіва, А. Куляшоў, М. Лужанін, ахвотна ўключаліся ў працэс стварэння фільмаў, уваходзілі ў склад здымачных груп «Карша». Ён ганарыўся, што падтрымліваў творчыя кантакты з Б. Бабачкіным і І. Дунаеўскім, Ю. Тарычам і М. Садковічам, і гэта была закана-

мерная гордасць раўнапраўнага аўтара выдатных мастацкіх стужак.

З ім было прыемна абмяркоўваць самыя розныя праблемы нашага літаратурна-мастацкага жыцця. Ён быў чутым да характараў слова і маляўнічага штыраха, выразнай інтанацыі і арыгінальнага кадра. Але даражэй за ўсё цаніў пафас творчасці таго або іншага паэта ці рэжысёра, жываліца або кампазітара, пафас праўды, партыйнасці і народнасці.

Быў... Цяпер засталіся ў спадчыну яго творы, эпічныя па задуме і ажыццяўленню, прасякнутыя рамантычнай змагання, з адчувальнымі лірычнымі настроймі і завершанымі кінематографічнымі вобразамі герояў рэвалюцыі, вайны і мірнага будаўніцтва.

Анатоль АСТРЭЙКА,
Антон БЯЛЕВІЧ.

Беларускі рэспубліканскі і Мінскі абласны камітэты прафсаюза работнікаў культуры глыбока смуткуюць у сувязі са смерцю народнага артыста СССР, першага сакратара праўлення Саюза кінематографістаў БССР Корш-Сабліна Уладзіміра Уладзіміравіча і выказваюць спачуванне сям'і і блізім нябожчыка.

Міністэрства культуры БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці вядомага майстра беларускага кіно, народнага артыста Саюза ССР Уладзіміра Уладзіміравіча Корш-Сабліна і выказвае спачуванне сям'і і блізім нябожчыка.

В. ЖОУТАК. «Вяртанне».

АДСВЯТКАВАНА 30-годдзе вызвалення Савецкай Беларусі ад гітлераўскіх захопнікаў. Гэтай даце прысвечана і вялікая выстаўка твораў мастакоў Савецкай Беларусі, якая экспануецца ў Палацы мастацтва ў Мінску. Аснову яе складае рэтраспекцыя — творы, якія даўно ўжо сталі шырока вядомымі не толькі ў нашай рэспубліцы. Ёсць і работы, створаныя літаральна напярэдадні свята, памечаныя мінулым або сёлетнім годам, якія бачым упершыню. Сярод новых твораў — карціны Г. Вашчанкі, М. Савіцкага, А. Кішчанкі, В. Сумарова, Л. Шчэмелева і многіх іншых жывапісцаў, складаныя па змесце, няпростыя па форме.

Жывапіс Беларусі прайшоў некалькі істотна важных этапаў у асабні матэрыялу вайны. І гэта відаць па экспазіцыі выстаўкі.

Па гарачых слядах вайны вёўся яе «дзёнік». Не было калі думаць пра вялікія абагульненні — трэба было фіксаваць эпізоды, пачуцці, абліччы, характары. Але і тады знаходзілася месца філасофскаму. Я. Зайцаў, напрыклад, апрача партрэта юнага партызана, напісаў партрэт балерыны Нікалавай. Гэты партрэт толькі пры павярхоўным падыходзе можа паказацца напісаным не на ваенную тэму. Мик тым, ён, калі задумацца, не безадносны да ўсяго таго, што вырашала мастацтва тады. Ён сувязі з выпрабаваннямі вайны.

У першыя пасляваенныя гады, калі аддадзена была немалая даніна так званай пампезнасці, былі створаны і карціны, калі не «эпахальнага» значэння, дык прынамсі, дакументы свайго часу, якія не страчаюць свайго вартасці (у тым ліку — эстэтычнай) і сёння. Маю на ўвазе і палатно У. Сухаверхава пра Беларусь-партызанку, і палатно Я. Зайцава пра абаронцаў Брэсцкай крэпасці, А. Шыбнёва пра разгромленых фашысцкіх ваякаў, П. Гаўрыленкі пра будні партызан і многіх іншых.

Такія карціны, як «Пахаванне героя» Я. Зайцава і «Гонар абавязку» М. Савіцкага намецілі пералом, які стаў відавочны са з'яўленнем карціны М. Савіцкага «Партызаны», дзе жанчына праводзіць байца ў атрад...

Пасля, апрача М. Савіцкага, М. Данцыга, Л. Шчэмелева, у эксперыментальныя пошукі выяўлення глыбіннага зместу ў творах пра вайну ўключыліся і такія непадобныя адзін на аднаго

нікамі — эпізоды партызанскага руху, у якіх аўтар акварэлей прымаў непасрэдны ўдзел.

Гэтыя (і некаторыя падобныя да іх) работы, зробленыя з вялікай стараннасцю, выклікаюць да сябе асаблівы інтарэс. І калі аўтар, як ён сцвярджае, не абмяжуецца «трышціхам», а ператворыць яго ў серыю, мы атрымаем свосасаблівыя мастацкія дакументы, каштоўнасць якіх наўрад ці трэба абгрунтоўваць.

Такія работы, як і партреты (групавыя або індывідуальныя) вэтэранаў партызанскага руху, якіх пямала на выстаўцы, як і карціны «ўспаміны» аб канкрэтных людзях і падзеях, складаюць адметны пласт у нашым жывапісе аб Вялікай Айчыннай вайне.

...Палатно М. Абрывыбы, на якім яго баявыя пабрацімы-партызаны, што аддалі жыццё за Айчыну...

...Палатно Соф'і Лі, на

вапісе аднолькава актыўна.

Ік кожную карціну нельга звесці да адназначнай слоўнай «формулы», так і тэму нельга звесці да адназначнага вытлумачэння. Вайна — матэрыял, на якім мастак раздумвае не толькі пра вайну, але і пра мір. Не толькі па прычынах чыста стылявых уласцівасцей не магла б узнікнуць, скажам, у саракавыя — п'яцідзсятыя гады такая карціна, як палатно М. Савіцкага пра смяртэльную сутычку ў полі, або яго карціна пра расстрэл сям'і бацькі Міная. Каб такія карціны сталі магчымымі — патрэбна было, каб прайшоў час і каб быў пройдзены той шлях, які мастацтва Савецкай Беларусі прайшло ад першых, пасляваенных карцін, да твораў нашых дзён.

Не магу не пагадзіцца з трапным назіраннем аднаго маладога крытыка пра тое, што карціна М. Савіцкага «У полі» — працяг яго гаючай тэмы творчасці, зья-

республикай класічнага партызанскага руху!), а тасіма пэўнай спецыфікай развіцця нашага мастацтва перад вайной і спецыфікай фарміравання школы беларускага савецкага жывапісу пасля вайны. Гэтым перш за ўсё вызначаецца той факт, што наша ўяўленне пра адзіны шматнацыянальны савецкі жывапіс было б не поўнае, калі не ўлічваць вопыту такіх, напрыклад, карцін, як «Беларусь — маці партызанская» і «Партызанскае вяселле» М. Данцыга, «Партызаны» і «Партызанская мадонна» М. Савіцкага, «Мінск. 3 ліпеня 1944 года» В. Волкава, «Мая рэспубліка ў агні Вялікай Айчыннай» Я. Зайцава, карціны Н. Воранава і В. Сахненкі (дарэчы, яго карціна пра воінскую гвардыю клятву, паказаная на выстаўцы, — твор выключнага эмацыянальнага напалу, хоць мастак і не паспеў завяршыць яго ва ўсіх дэталях), і многіх іншых.

На вернісажах нярэдка чуем: сучасная тэма развіваецца, маўляў, недастаткова з-за «крэну» мастакоў у мінулае...

У зусім абгрунтаваных клопатах пра тое, каб у палотнах больш актыўна адлюстроўваліся справы сённяшняга дня, наўрад ці варта падтрымліваць трактоўку тэмы Вялікай Айчыннай вайны як выключна гістарычную. Гэтую тэму не выведзеш за рамкі мастацтва, паглыбленага ў сучаснасць, у праблемы сучаснай духоўнай работы народа.

І яшчэ: да ўласна ваеннай тэматыкі прад'яўляецца часам прэтэнзія — маўляў, фарбы залішне змрочныя, аспект вырашэння тэмы жорсткі і да т. п. Ці варта забываць, як бываюць неабходныя «суровыя рэзбартаўскія фарбы». Хіба інакшыя фарбы здольныя ўвасобіць перажытае народам у гады вайны?..

Трактоўку тэмы загадзя не сфармулюеш на ўсе выпадкі. Жыццё, сённяшняе жыццё, як і сённяшняе развіццё мастацтва, іншы раз падказвае мастаку такія трактоўкі, якіх дагэтуль не было.

Дыптых Г. Вашчанкі «Бетон» або паказаная на гэтай выстаўцы карціна пра беларускіх партызан, дзе зямля і лес — з «касмічным» адценнем, зусім не скрупулёзнае адлюстраванне таго ці іншага эпізода. Гэта — абагульненне, мадэль. Мадэль сітуацыі. Мадэль пачуцця. Мадэль эмацыянальнага парывання. Як і ў палотнах А. Кішчанкі, прысвечаных ратнаму подзвігу. Не, такія мастакі не пішучь толькі эпізоды з партызанскіх кажухоў або халоднага бляску зброі. Яны не пішучь нацюрморты з фашысцкіх мундзіраў на фоне снегу. Для такіх мастакоў істотны эмацыянальны напал. І творчасць такіх мастакоў — тасіма пласт жывапісу.

Спрачаюцца пра карціны В. Грамыкі. Пра яго «Салдат», а асабліва пра палатно «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца». Пра гэтае другое палатно мяркуюць іншы раз ледзь не па законах жанру. А твор гэты — не жанр. Гэтыя партызанкі ля ракі — песня. А песня, натуральна, будзеца не як раман. Не жанр — і карціна В. Грамыкі пра трагедыю над беларускай ракой Прыпяццю — ужо не песня, а балада. А ягоньня трос, што прыйшлі на колішняе поле бою памянуць тых, што аддалі жыццё за Радзіму, — гэта ўжо не песня і не балада, а — «экзэгі маюментум»...

Усё — у мастаку, у яго ўнутраным свеце, у тым, што ў яго за душою. Мастакі Беларусі даказалі: ім ёсць што сказаць людзям і пра вайну.

Уладзімір БОЙКА.

ВЕКАПОМНАЕ...

мастакі, як, напрыклад, Н. Воранаў, чый прыгожы ў каларыстычных адносінах жывапіс сапраўды хваляюча перадае перажытае мастаком на фронце: Я. Зайцаў, які паспрабаваў інакш падыходзі да тэмы ў сваім трышціху «Мая рэспубліка ў агні Вялікай Айчыннай»; В. Цвірко, чые карціны пра вайну, напісаныя па гарачых слядах падзей, не дасягалі таго напалу пачуццяў, як, скажам, яго пазнейшыя пейзажы беларускай зямлі, звязаныя эмацыянальна з падзеямі вайны, — напрыклад, такі сапраўды глыбокі па пачуццю пейзаж, як «Ганча—зямля партызанская»...

Можна называць удалыя карціны пра вайну І. Давідовіча, І. Стасевіча, П. Гаўрыленкі, В. Сахненкі, Я. Ціхановіча, Э. Курко і многіх іншых. Каб павялічыць гэты спіс — дастаткова прайсціся па выстаўцы.

Свосасаблівыя акварэльныя «трышціх» паказаў на выстаўцы М. Гуцёў. Гэта творы, у якіх дакументальна, на аснове замалёвак, створаных яшчэ ў партызанскім атрадзе, узноўлены канкрэтыя падзеі з канкрэтнымі ўдзель-

якім — партызанская зямлянка...

...Адметная інтэрпрэтацыя ўспаміну пра свой апошні бой, у якім ён быў цяжка паранены, у карціне пра смяртэльную сутычку М. Савіцкага...

...Франтавы аноп — успамін аб канкрэтным эпізодзе і франтавых сябрах Н. Воранава...

Было б вельмі добра, каб гэты пласт нашага жывапісу пастаянна ўзбагачаўся.

Не выпадкова, напрыклад, такія карціны, як «Янка Купала і Кузьма Чорны ў Печышчах» Х. Ліўшыца, дзе пісьменнікі слухаюць радыёзводку або раздумваюць, праслухаўшы яе, і «Канстанцін Заслонаў» У. Хрусталёва, дзе партызанскі ваяк гутарыць з баявымі пабрацімамі на явочнай падпольнай кватэры, здольныя гаварыць пра перажытае народам у гады гераічнай барацьбы супраць захопнікаў не менш, калі не больш, чым адлюстраванне ўласна баталі або сімвалічнае адлюстраванне пачуццяў мастака, калі ён шукае не столькі ў характары персанажа, колькі ў пластыцы і рытміцы... Тым самым зусім не маю на мэце супрацьпаставіць розныя падыходы да тэмы, а сцвярдзіць, што ўсе падыходы мусяць развівацца ў нашым жы-

знай з вайной... Адна тэма, як гаворыцца, пераліваецца ў другую. Не выпадкова пасля карціны «У полі» з'явілася «Поле»...

Увогуле кажучы, роздум сучаснага мастака пра вайну — гэта не «кіно пра Фанфана-Цюльпана», дзе адлюстравана, так сказаць, «вайна ў карунках». Можна і гэтак думаць пра вайну. Але дыпер гаворка ідзе пра жывапіс Беларусі, у якім тэма вайны вырашаецца і так, як ва ўсім савецкім шматнацыянальным мастацтве. І яшчэ — па-свойму. Ёсць нота адрознення, якая гучыць менавіта ў творчасці мастакоў нашай рэспублікі. Не можа яе не быць, гэтай адметнай ноты. Бо інакш давялося б прызнаць, што наш жывапіс проста павялічвае колькасць твораў савецкага мастацтва пра вайну — не больш... На справе — не так. Праўда, няпроста вызначыць, чым жа менавіта адрозніваецца жывапіс Беларусі на гэтую тэму, скажам, ад жывапісу Украінскага або прыбалтыйскага. Справа, зразумела ж, не толькі ў адрозненнях чыста стылявых (хаця і ў іх — нямала істотнага).

Істотны, глыбінны пачатак вызначаецца пэўнай адметнасцю барацьбы і перамогі ва ўмовах Беларусі (нездарма нашу рэспубліку завуць

Л. ШЧЭМЕЛЕУ. «Мая нараджэнне».

ПАМ'ЯЦЬ НЕ ГАСНЕ

Значны ўклад у мастацкае адлюстраванне гістарычнага падзвігу савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны ўнеслі і ўносяць цяпер і мастакі Брэста. Яны плённа рыхтаваліся да выстаўкі, прысвечанай 30-годдзю вызвалення БССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Адным з першых стварыў работы на гэтую вялікую тэму мастак Н. Д. Чураба. Яго шматфігурная тэматычная кампазіцыя вырашана ў форме графічнага трыпціха, які ўвайшоў у пастаянную экспазіцыю музея мемарыяльнага комплексу крэпасці. Левая частка трыпціха адлюстроўвае каземат, дзе адбываецца сход абаронцаў крэпасці, на якім байцы і камандзіры, камуністы і беспартыйныя клянучца стаяць насмерць. У цэнтры трыпціха кампазіцыя «Бой ля Цэнтральных варот», у якой адлюстраваны адзін з цяжкіх эпізодаў гераічнай абароны. А пешоная частка — «Слава загінуўшым героям» — уяўляе, як эпілог, урачыста-жалобны мітынг, які адбыўся ў 1949 годзе на ваенных могілках крэпасці, ля помніка невядомаму салдату.

Да 20-годдзя абароны Брэсцкай крэпасці Н. Чураба стварыў вядомую карціну «Цаною жыцця», у якой паказаная найвялікшую трагедыю абаронцаў крэпасці, пазбаўленых вады.

Да 30-годдзя вызвалення БССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў мастак выступіў ужо з новым трыпціхам, у якім увавобіў больш глыбока псіхалагічна і філасофскі, абагуляваючую задуму, што раскрывае трагедыю апошніх дзён абароны цытадэлі. Трыпціх мае агульную наву — «Ля парoga бяссмерця». Ён арганічна аб'ядноўвае, прасторава і тэматычна, тры драматычныя моманты, якія адбываюцца ў казематах паўразбураных бастыёнаў.

У левай карціне трыпціха — «Вайной апалёныя» — баяц пагрозаю смерці здабывае

для паміраючага таварыша бляшанку вады. Але ён ужо спазніўся... У правай частцы — «Бясконцыя хвіліны» — цяжка паранены баяц з апошняй гранатай у руцэ, ён ужо не мае сілы ўзняцца, адлічвае свае апошнія хвіліны ў чаканні катаў, чые сілуэты відаць удалечыні. А ў цэнтры «Невядомы салдат» — на паўразбуранай сцяне, якая нібы злучае казематы, — ва ўвесь рост постаць трэцяга байца. Узняўшы над галавою кулямёт, які ўжо адслужыў сваё, ён рыхтуецца абрынуць на ворага і гэтую сваю апошнюю зброю.

Уся кампазіцыя вытрымана ў чырвоных і цёмна-сініх трывожных тонах, якія ярка перадаюць усю трагедыюнасць і эмацыянальную напружанасць падзей.

Мастак П. А. Данелія таксама ў ліку першых стварыў шэраг тэматычных кампазіцый аб абароне Брэсцкай цытадэлі. Найбольш адметная з іх — «Герой Брэсцкай крэпасці», якая ўяўляе сабою левую карціну вялікага трыпціха, выкананага ў жанры манументальнага жывапісу для канферэнц-залаў Брэсцкага аддзялення ДТСААФ. Мастак не імкнуўся стварыць батальнае палатно дакументальнага плана, а хацеў ў абагуленых вобразах байцоў, што ідуць у атаку ля сцен крэпасці, і мажорнай каляровай гаме ўвасобіць гераічны пафас абароны.

У сюжэтнай кампазіцыі станковага жанру «Сябар мой» уяўляецца драматычны эпізод: недзе ў паўразбураным укрывішчы група байцоў вядзе кулямётны бой з нябачаным ворагам. А на руках у маладога афіцэра памірае забіты варажой куляй сябар.

Трагедыя маці выразна ўвасоблена мастаком у палатне «Сустрэча з памяццю» праз смутак пахвой жанчыны, якая ў глыбокім роздуме стаіць ля Холмскіх варот, відаць, з сынам — братам загінуўшага са-

рэйшага яе сына. З абаронцаў крэпасці ім удала адлюстраваны ў жывапісным партрэце з натры вобраз Героя Савецкага Саюза М. П. Гаўрылава.

Але галоўнае, што ўдалося адлюстраваць П. Данелію ў першыя пасляваенныя гады, — гэта свяшчэнныя руіны крэпасці-героя, апаленыя агнём жорсткай вайны.

П. Данелія з'яўляецца таксама аўтарам памятнай медалі, выпушчанай у 1965 г. у памяць аб гераічнай абароне Брэсцкай крэпасці.

З многіх карцін мастака Н. А. Аўчынінава, прысвечаных тэматыцы гераічнай абароны, асабліва трэба адзначыць тры шматфігурныя кампазіцыі, якія адлюстроўваюць пэўныя эпізоды барацьбы. Так — «Першая атака ля Холмскіх варот» ўваскрэшае бяспыкладны гераізм байцоў, якія бяспрашна кінуліся ў атаку супраць узброенага да зубы ворага.

У карціне «Вернасць баявому сцягу» адлюстраваны момант, што расказвае аб тым, як сержант Семянюк выратаваў баявы сцяг, які стаў цяпер свяшчэннай рэліквіяй сярод экспанатаў мемарыяльнага музея. А драматычная кампазіцыя «Цаною жыцця» ілюструе падзвіг медсястры Засланішчы сабою гараненага байца, яна выратаўвае яго ад смерці і сама гіне.

У творчасці жывапісца Н. Ф. Дударова тэма крэпасці-героя раскрываецца ў дзвюх тэматычных кампазіцыях — «Свяшчэнныя каменні» і «Клятва піянераў ля вечнага агню», у многіх эцюдах.

Мастак-пейзажыст І. Ф. Ламакін сканцэнтраваную сваю ўвагу на паказе руін крэпасці і іншых «слядоў вайны», каб захаваць іх у памяці нашчадкаў. Калекцыя яго эцюдаў вылічваецца дзесяткамі. Такія з іх, як «Руіны ля рукава Мухаўца», «Сляды вайны» (руіны казармы 333-га стралковага палка, у казематах якога плавалася ад агнямётаў цэгла), «Казематы форта Гаўрылава» і многія іншыя, сталі ўжо унікальнымі.

Акрамя памянёных вышэй можна было б назваць і многія творы іншых мастакоў.

Арк. СУРСКІ.

ЛЕГЕНДЫ ПРА МУЖНАСЦЬ

У выстаўчай зале Віцебска адкрылася выстаўка твораў мастакоў вобласці.

На ёй дэманструюцца больш як сто работ жывапісу, скульптуры і графікі, прысвечаных 30-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Сярод іх — партрэт легендарнага партызанскага камбрыга Бацькі Міная, створаны старэйшым мастаком В. Кухараў.

равым, палатно «Партызаны» П. Явіча, работы М. Міхайлава, І. Бароўскага, А. Толкача, Г. Шутава, А. Арлова, Я. Яствіна, пейзажы А. Каржанеўскага, Ф. Гумена, М. Глушко і інш.

У дні святкавання выстаўку наведалі воіны-ветэраны, былыя партызаны і падпольшчыкі.

Ю. ДОКТАРАЎ,
мастак.

В. Кухараў. «Віцебшчына, 1941 год».

У БАЯХ І Ў ПРАЦЫ

У Бабруйску адкрылася выстаўка работ мясцовых мастакоў, прысвечаная 30-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У ёй прынялі ўдзел 13 аўтараў, якія прадставілі каля 40 работ жывапісу, графікі і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

На адкрыццё выстаўкі сабраліся ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, прадстаўнікі грамадскасці. Права адкрыць выстаўку было прадастаўлена ўдзельніку вызвалення Бабруйска Б. І. Мядзведзеву.

Сярод удзельнікаў выстаўкі — прадстаўнікі розных пакаленняў: і тыя, у каго за плячымі не адно дзесяцігоддзе творчай працы (В. Дамарад, С. Абрамаў, В. Сама-

чорнаў), і тыя, хто толькі нядаўна пачалі свой творчы шлях у мастацтве (В. Жарнасек, А. Ясюкавіч, Ю. Нікіфарав, Т. Маньчак). Жывапісы, графікі прадставілі творы, у якіх адлюстраваны жыццё, праца, справы савецкіх людзей, услаўлена прырода роднага краю. Але галоўная тэма большасці твораў — падзеі Вялікай Айчыннай вайны. Вялікую цікавасць у гледачоў выклікалі работы А. Брухавецкага «Стаялі насмерць», С. Абрамава «Ля вечнага агню», А. Сяргсёва «Мы гублялі сяброў баявых», В. Жарнасека «Перад далняй дарогай», В. Дамарада «Свяшчэнныя магілы 1941 года» і іншыя.

З. ЛАТУН.

ДОБРЫЯ СПРАВЫ КНІГАЛЮБАУ

Паспяхова прайшоў рэспубліканскі месячнік кнігі, прысвечаны XVII з'езду ВЛКСМ і 50-годдзю з дня прысваення камсамолу імя У. І. Леніна. Актыўны ўдзел прымалі ў ім работнікі кніжнага гандлю і камсамольскай арганізацыі.

Вялікая ўвага аддавалася прапагандзе і распаўсюджванню сярод камсамольцаў і моладзі твораў класікаў марксізма-ленінізму, літаратуры, якая прапагандуе рашэнні XXIV з'езду КПСС, кніг аб савецкім патрыятызме, баявых і працоўных подзвігах камсамолу, твораў, прысвечаных дружбе народаў.

Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па справах вы-

давецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю і БРК прафсаюза работнікаў культуры падвалі вынікі месячніка. Лепшых паказчыкаў дамагліся калектывы Магілёўскага аблкігандлю (дырэктар М. Белісаў), магазінаў «Палітычная кніга» (дырэктар П. Фамін) і № 25 (дырэктар А. Зарыцкі) Мінскага аблкігандлю, Наваполацкага (дырэктар С. Міронаў) і народнага кніжнага кіёска Гомельскага кімічнага заводу (загадчык В. Горскі). Адзначаны таксама актыўны ўдзел у месячніку калектываў народных кніжных кіёскаў Гродзенскай сярэдняй школы № 16 і іншых.

Л. САСІМОВІЧ.

СТВАРАЦЬ ЦУДЫ

«ВІСЛАТНА!.. Вялікае дзячынне Вы стварцеце цуды...». Такія словы захапілі пачынальнікаў мастацтва і гасці сталіцы, якія наведалі персанальную выстаўку твораў мастачкі Галіны Анатольеўны Пашуць артысты, мастакі, архітэктары, рабочыя і калгаснікі, школьнікі і студэнты...

Калі чытаеш словы падзякі, міжволі задаеш пытанні: чым жа мастачка прывабліла ўвагу іматэрыяльных гледачоў, што менавіта было вартае захаплення? Адказ на гэтыя пытанні — на старонках той жа кнігі падручнікаў. Усім захапіла сціпла прыгажосць, гармонія колераў і дасканаласць форм шыкланых вырабаў. Гэтыя рэчы ўпрыгожваюць наш быт, радуюць нас не толькі ў святы, але і ў будні, штодзень.

Кожны, хто наведваў выстаўку, сярод мноства прадметаў рознага прызначэння папаткаў нешта сабе на густы.

Ваза для цукерак «Рубінавая», выкананая ў каларычным шклі, і ваза «Ваўчок» для дробных фруктаў, дэсертныя наборы «Ягадзіна» і «Каларовы гарошак», набор для сокаў «Мох», наборы для малака, для ягад, для варэння... «Матрышка», «Марфачка» — для сервіроўкі дзіцячага стала. Дэкаратыўныя буюды «Сняжынка», «Сонейка», «Лета», «Матылкі», «Аленка» (каляровы крышталі, алмазная грань). Колькі ў іх пазычнасці, душэўнай неспышні.

Вазы для кветак — «Дзявоцы карагод», «Шарык», «Фантызія», іса шкла каларовага і бясколерага, накладнога і рознай працоўнай, дэкаратыўныя наборы «Качаняты», «Веласпедысты», «Сасёнікі», «Астро», «Гарошак», «Польняны», «Кропелькі» — незвычайныя па сілуэту, адрозніваюцца то плаўнасцю, то імклівайцю рытмаў, выкананы з сапраўдным майстэрствам. Адна нібы ахутана лёгкім ранняшнім туманам, на паверхні іншых як бы незарок рассыпана жеміа рознакаляровых гарошычак, ягадкі. Кожны твор дакладна адраававаны: дзецім, дарослым, для сямейнага чаю, для святочнага стала. Творчасць мастачкі звернула да самай шырокай аўдыторыі: да жыхароў вялікага гарада і маленькай вёскаці. Праў-

да, мастачка прызнаецца, што яна не думала пра гэта. Яна проста стараецца стварыць рэч зручную, прыгожую і патрэбную. А прыгожыя рэчы неабходны ўсім.

Творчасць Галіны Анатольеўны іматэрыяльна. Мастачка паспяхова працуе як жывапісец. Пейзажы «Бярозкі», «Апошні прамень», «Элегія» («У Візыцы»), «Лясное возера», «Развітанне», «Стары парк», «Змрок», «Перад навалінайцай», паказаныя ў розны час на мастацкіх выстаўках, паэтычныя, поўныя роздумамі. З пэўным настроем напісаны невялікія палотны, паказаныя на апошняй выстаўцы — «Дарожка паляляя», «Блачка», «Дзень агас», «Задуманнасць» і іншыя.

Працуючы ў жывапісе, назіраючы за прыродай, яе стадам, багатаем каларовай палітры, мастачка ўсё часцей задумываецца над магчымасцямі выразных эцюдаў розных матэрыялаў. Нейкі самі па сабе вымадэлююцца аб'ёмна-прасторавыя кампазіцыі з мноствам кампанентаў, розных па форме, колеру, увавобленне іх пэўна абавязва аб'ёмнай мадэліроўкі. Для гэтага трэба было паспрабаваць аднаведны матэрыял. «А што калі ўзяць шкло? Менавіта шкло, — сямінае Галіна Анатольеўна, — як тады здавалася, толькі неабмежаваныя магчымасці ў пошуку пластыкі, формы, гармоніі колераў».

З 1956 года Галіна Анатольеўна пачынае працаваць з новым для яе матэрыялам. З самага пачатку яна імнецца засвоіць тэхніку апрацоўкі дэкаратыўнага і бытавога шкла. Гэта аказалася справай складанай. Два гады аддае яна вывучэнню матэрыялу. Мастачка працуе разам з майстрамі на заводзе, эксперыментуе, шукае новыя формы. Работы мастачкі, выкананыя ў шклі, экспануюцца на рэспубліканскіх выстаўках а ў 1958 годзе — туалетны набор і дэкаратыўная ваза адзначаныя бронзавым медалём Сусвет-

най выстаўкі ў Бруселі. У 1960 і 1963 гадах твораў Ісаевіч адзначаныя савецкімі медалямі ВДНГ СССР, пазней яны экспануюцца на ўсеагульных і міжнародных выстаўках, прамясловых кірмашах у Гозыні, Індыі, Польшчы, ЗША, Японіі, Англіі, Італіі, Сірыі, ГДР, Югаславіі, Венгрыі, Балгарыі.

З кожным годам, з кожным творам стаеце майстэрства мастачкі. Цяпер, захапляючыся яе мастацтвам, мы моіам адзначыць, што Галіна Анатольеўна ў дасканаласці валодае метадам дэкарыравання алмазайнаю гранню, пэўна выкарыстоўвае кантрастнае спалучэнне, то дамагаючыся гучнасці ў чыстым колеру (ваза «Залаты колас»), то «прымушае» святліцца ўнутраным святлом празрыстую глыбіню масы, то насычае прадмет пачыльным чырпона-вогненным каларытам (ваза «Рубінавая»).

Колер актыўна ўздзейнічае на эмацыянальна-эстэтычнае ўспрыманне вобраза. Гэта асабліва выдзіляецца ў дэкаратыўных камплектах «Польныя рывалюцы» («Кветрычкі»), дзе аптычнае шкло як бы ахоплена вогненнай чырпонай віхурай.

Мастачка ўмеда выкарыстоўвае эфект вялікіх плоскасцей каларовага, паўтонавага і бясколеравага шкла, якое «актыўна» распісам. Гэта надае ўдзітарным рэчам асабліваю элэгійнасць (наборы «Свавольнікі», «Ягадка», «Каларовы гарошак»).

Цікавая, глыбока змястоўная тэматычная імапазіцыя, створаная мастачкай да юбілейных і памятных дат. Гэта дэкаратыўныя камплекты «Мы рождены, щоб скажуць і зрабіць было», «Беларусь», «Саюз перарушні рэспублік свабодных», «Залаты колас».

Паспеху мастачкі садзейнічае яе таловыя прыныцы — стварыць прадметы быту выключна прыгожыя і зручныя па форме, іскравыя па колеру.

Ф. ВАЛАДЗЬКО,
мастацтвазнаўца.

ЯК АБ ТВОРЧАЙ сталася Мазырскага народнага тэатра можна гаварыць аб пастаноўцы аматарскім калектывам першай п'есы пачаткоўца ў драматургіі — «Люцікі-кветачкі» — Г. Марчука. Толькі вопытны рэжысёр, у творчай садружнасці са здольнымі акцёрамі-аматарамі мог узяцца за пастаноўку ары-

дача. Знайдзён і Знайдзёніха. Мужык і жонка. У іх дачка на выданні. Не шкадуючы здароўя, гадуюць і даглядаюць яны кветкі, а між іх — як найдаражэйшую — сваю Кацярынку. Штовесну можна ўбачыць іх у розных кутках рэспублікі з насеннем каштоўных гатункаў. Вяртаюцца яны дадому з мяхом

таліся, як зрабіліся ворагамі. Ляту атрымаў дазвол будавацца, а разам і чатыры грады суседскай зямлі. Жонка перасцерагае яго супраць «закопу чужога», але жаданне мець дачу для сына (ледзь не інжынера) затуманьвае яго розум, і Ляту гатовы ісці з голымі рукамі нават супраць сякеры Знайдзёна! Сатырычна-завострана пададзены мімічны дуэт суседзяў: сталыя людзі, як пёўні, скачуць

зырскім народным тэатры — добра, з густам пастаўлены рэжысёрам і самадзейнай трупай. Адчуваецца выразнасць мізансцен. Ніводная дэталёва афармлення, ніводнае слова не губляецца марна. Пастаноўка «Люцікаў-кветачак» вызначаецца добрым, цікавым і выкананым афармленнем. Мастак П. Захараў лаканічна, з улікам спецыфікі народнага тэатра, стварыў

мерку. Пераглядаюць жаночыя вобразы: Знайдзёніха (М. Тарасенка), Баба Насця (В. Казлоўская), Марыля (Н. Кунцэвіч). У кожнай ёсць свае нелітэратурныя рысы бытавога праўдападобенства і ў той жа час адчуванне вядзільнага жанру. Вельмі пасуе да Летуна яго дагледжаная і нібы паслухмяная маладзіца (З. Нагорная).

Крыху выбіваюцца з агульнай плыні спектакля маладыя — не зусім акрэслены характары іх узаемаадносін. Кацярыне (Т. Тарасавай), відаць, больш увагі адалі як аўтар, так і пастаноўшчык спектакля. Менш яе адчувалі Змітро і Ігнат (П. Перапечка і В. Кляцко). Іграць закаханых у камедыі наогул няўдзячная справа, асабліва, калі даводзіцца газарыць усур'ез пра свае пачуцці перад залай, што раз-пораз выбухае смехам на працягу ўсяго відэвішча. Іншая рэч — характарная роля Паўло Машляка Е. Дашкевіч тактоўна праводзіць свае два эпізоды.

«Адкрыццё» тэатрам у Мазыры Г. Марчука, як драматурга, адбылося. Цяпер аўтару «Люцікаў-кветачак» давядзецца самому пацвердзіць свой далейшы творчы шлях.

Уладзімір ІСКРЫК.

У ролі Лятунікі — З. Нагорная, Марылі — Н. Кунцэвіч.

гінальнага твора — тым больш невядомага аўтара. Затое колькі магчымасцей для пошуку гармоніі зместу і формы!..

Міхаіл Колас, заслужаны работнік культуры БССР, адчуў у матэрыяле, прапанаваным яму маладым драматургам, блізкія па жыццёваму вопыту матывы і вобразы і, акрамя таго, зацікавіўся вострым плямом аўтара першай (пакуль што) камедыі. Г. Марчук смела скарыстоўвае будзённыя сітуацыі і дакладнымі штырхамі акрэслівае характары, інтрыгуе чытача і гле-

абноў і торбачкай грошай. У Знайдзёнікі сквапнасць, у Знайдзёна прагавітасць — найбольш яскравыя рысы характараў.

Ляту і Лятуніха — іхнія суседзі. Справядчы кодэкс суседства і сваяцтва (Знайдзёны і Летуны кумаваліся) вызначаюць іх узаемаадносіны. Кожная сям'я загіблена ў клопаты прадоўжыць свой род і замацаваць матэрыяльны грунт пад ім.

Але захапіўся сямейнымі інтарэсамі, суседзі і не апамя-

ПАЛЕСКІ ВАДЗВІЛЬ

адзін перад адным з-за... чатырох градак. Анахранізм спрэчкі падкрэслівае ўсю камедыйнасць мізансцены.

Як відаць з пераказу зместу, першы твор Г. Марчука мае шмат магчымасцей для сатырычнага асэнсавання задумы аўтара. Драматург, аднак, з гумарам стаіцца да герояў: тэма для сатыры, вядома ж, дробная. А гумару тут прывольна. На сцэне з'яўляюцца дзеці Летуна і Знайдзёна, у іх свае клопаты. Вырашаючы свой канфлікт, Кацярына і Змітро тым самым вымушаюць бацькоў памірыцца. Акрамя таго, кавалак сінгаі гліны, якім пад час бойкі за грады Лятуна лягнуў у вока Знайдзёну, аказаўся ўзорам каштоўнай сыравіны, што ў хуткім часе выкліча будаўніцтва завода на месцы старых сядзіб.

Фантазія і нечаканасць павароту дзеі — знаходка маладога драматурга. Рэжысёр паспрыяў раскрыццю аўтарскай задумкі, зрабіўшы больш гнуткай і выразнай кампазіцыю спектакля. Наогул, М. Колас быў першым кваліфікаваным і зацікаўленым рэдактарам маладога аўтара. Разам з тым, тэкст п'есы патрабуе уважлівай рэдактуры, і тады адчуванне самадзейнасці знікне.

Вадзівіль Г. Марчука ў Ма-

запамінальны вобраз спектакля з яго настроем шчырасці і вялікім рытмам.

Работа акцёраў вылучаецца падкрэсленай зацікаўленасцю і стараннай апрацоўкай кожнага жэста, кожнай рэплікі. М. Колас выступае ў ролі Кузьмы Знайдзёна. Яго герой — чалавек знешне імпульсіўны, але разважлівы і нават хітры. Артыст народнага тэатра А. Лазарэўскі стварае вобраз гаспадара дома, прыхільніка прынцыпаў сваяцтва. Адначасова ён нелітэратурна ў сваёй нейтаманасці зладзіць сыну шчасце на сваю

Баба Насця — В. Казлоўская, Змітро — П. Перапечка, Кацярына — Т. Тарасова. Фота І. ЛАМАНОВІЧА.

ЧАЛАВЕК пачынаецца з маленства. Нялёгкім, але радасным было іно ў Янін Зайчык. На ўсё жыццё — хваляванне ад першага піянерскага збору, ад чырвонага галыштукі, які з гонарам насіла дзяўчынка.

Піянерскі атрад, у які яна ўступіла, на шчасце меў свой клуб, пакой на вуліцы Рэвалюцыйнай. Ганаровым піянерам гэтага атрада быў нарком А. В. Луначарскі. У канцы 20-х гадоў ён прыязджаў у Мінск, выступаў на ўрачыстым зборы ў клубе атрада. А потым піянеры наладзілі канцэрт. «Комуніст, іди смелее в бой» — звонка запявала Жэня. Вельмі спадабаліся Луначарскаму спевы піянераў. Ён паклікаў да сябе Жэню Зайчык, абняў і сказаў: «Малеча, калі падрастэш, абавязкова трэба вучыцца спяваць, абавязкова».

Пасля школы, ужо працуючы на швейнай фабрыцы імя 8-га Сакавіка, Яўгенія вучыцца на Мінскіх драматычных курсах, выступае на эстрадзе — у самадзейнасці клуба будаўнікоў. Першая прафесійная сцэна для Яўгеніі Зайчык — ДАМЭЦ — Дзяржаўнае аб'яднанне музыкі, эстрады і цырка. Тут выступаюць пазней вядомыя дзесяці беларускай культуры: малады Ісідар Балоцін, Тамара Узунява, Юлія Херакса.

17-гадовую маладую актрысу запрашаюць у тэатр імя Янкі Купалы — тады ён называўся І-ы ВДТ. Ролі, ролі: маладая спартсменка Ніна Пылаева ў п'есе Д. Курдзіна «Міжбур'е», эксцэнтрычная, вясёлая гарэзніца Кіра ў камедыі М. Адуева «Як яе завучь?», адважная, бясстрашная Жанета — гераіня ў п'есе П. Мерыль «Жакерыя» і эпізадычная характарная роля: бедная, забітая, няшчасная жанчына

ЖЫЦЦЁ—ТВОРЧАСЦЬ

ў спектаклі паводле К. Чорнага «Бацькаўшчына».

Тэатр шмат і актыўна выязджае на вёску. Запомнілася паездка ў Літвінавічы Кармянскага раёна — было гэта ў 1935 годзе. Гасцяваў у той час у сястры Панцеляімон Кандратавіч Лепашыньскі. Доўга гутарылі акцёры з большавіком-ленінцам. Назаўсёды засталіся ў сэрцы пачуццямі тады расказы пра Уладзіміра Ільіча — як любіў Ленін дзяцей, любіў спяваць, любіў паліваць, а ў архіве сямейным і цяпер ганаровае месца займае фатаграфія: Лепашыньскі сярод акцёраў тэатра.

Вайну з нямецка-фашысцкімі захопнікамі Яўгенія Львоўна сустрэла на гастролях у Адэсе. Пасля разам з тэатрам працуе ў Томску. «Колькі выездаў з агіт-брыгадай тэатра ў вёскі Сібіры, колькі сотняў кіламетраў пешшу прайшла нястомная і заўсёды бадзёрая артыстка Яўгенія Зайчык, — прыгадвае цяпер рэжысёр радыё, заслужаны дзеяч культуры БССР Таццяна Міхайлаўна Аляксеева. — Ніколі яна не стамлялася і не скардзілася на цяжкасці. Чалавек з чыстым сэрцам і адкрытай душой — такой я запомніла яе тады, такая яна і сёння».

Тэатр арганізуе франтавую брыгаду. Побач з артыстамі Глебам Глебавым, Леанідам Рахленкам, Барысам Ямпольскім, Эдуардам Шапко, Здзіславам Стомам, Сямёнам Глікманам — жаночая група. Рыта Шашалевіч, Вера Пола, Зінаіда Лідская, Раіса Кашальнікава і Яўгенія Зайчык. Жаночы квінтэт выконваў беларускія народ-

ныя песні. У медсанбатах, шпіталах, на перадавой няёмкай поспех і ўдзянасць спадарожнічалі маладым артыстам.

Закончылася вайна, і разам з тэатрам Яўгенія Львоўна Зайчык зноў у родным Мінску. Беларускае радыё запрашае яе для ўдзелу ў радыёпастаноўках. Вялікай акцёрскай удачай на радыё было выкананне ролі Вані Сонцава ў радыёпастаноўцы паводле аповесці Валяціна Катаева «Сын палка». Пазней Яўгенія Зайчык агучвала ў кінафільме гэтую ж ролю.

Потым — новая прафесія: Яўгенія Львоўна становіцца гукарэжысёрам. Тады гукарэжысёраў называлі тонмайстрамі. Але галоўны клопат тонмайстра, як сёння гукарэжысёра — чысціць гучанні перадачы ў эфіры.

Яўгенія Львоўна становіцца майстрам гукарэжысуры. Ёй даручаюцца запісы гасцей Мінска: мхатаўскіх акцёраў А. Тарасавай, А. Кірова і Б. Петкер, спявачкі Ірмы Яўдзернікава і Інш. Шмат зроблена запісаў і ў выкананні беларускіх артыстаў. Але, бадай, самае хваляючае — гэта правядзенне трансляцый у эфір ці запіс па трансляцыі жывых канцэртаў з залаў філармоніі, опернага тэатра і г. д. Запомнілася, як вялікай падзея, трансляцыя канцэрта піяніста Вана Кліберна, трансляцыя оперы А. Туранкова «Яснае світанне».

Паглядзіце фанатэку Беларускага радыё: тут на паліцах стройнымі радамі стаяць у рознакаляровых скрынках плёнкі з запісамі перадач —

музычных і тэкставых, тэатр перад мікрафонам і радыё-спектаклі для дзяцей, оперы і цікавыя шумавыя запісы. І сярод гэтых скрынак — тысячы метраў плёнікі, па-майстарску запісанай Яўгеніяй Львоўнай. Восем класічных музыкаў: радыёкампазіцыі «Яўгеній Анегін» (рэжысёр Ірына Андрэева), «Каменны гошч» і «Дэман» (рэжысёр Марына Тройцкая) і многія, многія іншыя перадачы.

Вялікі творчы вопыт, нястомны пошук, адданасць справе і сёння вызначаюць Яўгенію Львоўну. «Якія работы апошняга часу прынеслі вам найбольшае задавальненне?» — спыталася я ў яе. «Самы хваляючы запіс — гэта шматсерыйная радыёпастаноўка для дзяцей «Пачакай, затрымайся!» паводле аповесці Алены Васілевіч. У нас дружная група — рэжысёр Таццяна Аляксеева і музычны афарміцель Рыгор Дончыс. Люблю запісваць музычныя перадачы: канцэрты па заяўках, канцэрты-загадкі, музычныя кампазіцыі».

Дасканалая апаратура для запісу адкрыла новыя магчымасці, значна палепшыла якасць гучання. Але самая лепшая апаратура мёртва без сапраўднага майстра, які дадае да прафесійных ведаў яшчэ нешта вельмі асабістае, сваё. У Яўгеніі Львоўны — гэта любоў да справы, якой яна аддана служыць востра ўжо амаль 25 гадоў.

Калі запісваюцца драматычныя творы на радыё, работа гукарэжысёра становіцца пошукам, творчасцю, іншы раз сапраўднай пакутай, але і радасцю знаходак. Фантазія і вынаходлівасць патрэбна, калі героі радыё-спектакля размешчаны бліжэй ці далей адзін ад аднаго, калі яны ўваходзяць ці выходзяць з пакоя. Трэба даць радыёслухачу адчуць

шырыню вольнай прасторы плёні, рэха ў лесе, гуд машыны на дарозе. Знайсці правільнае прасторавае гучанне — справа нялёгкая. Неякі трэба было запісаць размову гераіні спектакля, якая гушкаецца на арэлях. Доўга шукалі вырашэння. Яўгенія Львоўна прапанавала: а што, калі паставіць па баках ад актрысы два мікрафоны. Героіня будзе гаварыць імітуючы па тэмпу рух арэляў, паварочваючы галаву то да аднаго мікрафона, то да другога! Удача, выдатна! Пры запісе ілюзія атрымалася поўная.

У казаных спектаклях гукарэжысёр можа дапамагчы знайсці характар героя, карэктуючы галасы выканаўцаў — можна падняць нізкія ноты ці панізіць высокі голас. Змена хуткасці гучання дае эфект «бураціна», а калі патрэбна аб'ёмнае, прасторавае гучанне — падключаецца «пакой рэха» — гэта таксама «фокусы» гукарэжысуры. Складана бывае знайсці шумавы эфект. Шумавая фанатэка на радыё, вядома, ёсць, але многае даводзіцца вынаходзіць самому гукарэжысёру. Неякі для спектакля трэба было перадаць, як рыпціць снег. Чаго прасцей! Справа была змой, прынеслі ў місцы «жывы» снег і пачалі пераціраць яго перад мікрафонам. У запісе гук атрымаўся ненаaturalным. І толькі тады, калі Яўгенія Львоўна прынесла ў студыю мяшэчак з крухмалам, «снег» «зарыпеў», як жывы.

Ну, што ж, і гэтая незадаволенасць, і вечны пошук повага — таксама рысы сталага майстра свайго справы. Яўгенія Львоўна — чалавек з гарачым сэрцам, камуніст. За што ён ні бралася яна — дзейнічае заўсёды гарача, смела, аддана.

Ада КАЛАМІНСКАЯ, дыктар Беларускага радыё.

СОФ'Я Іванаўна змалку прывыкла вадзіць з людзьмі хлеб-соль, жыць з імі ў памяркоўнасці і згодзе. З добрым яна ніколі не замуруваецца ў сабе, а, ідучы з ім стрэч людзям, раздорвае яго шчодра, без астатку і ўтайкі. Яна ведае: дабрыйна, працулае слова, якое вырываецца знутры сэрца, маюць тую асаблівасць, што яны не зношваюцца, а заўсёды выклікаюць гэткую ж дабрыйню і такое ж слова ў адказ. І яна, не скупячыся і не хітруючы, адзяляе імі кожнага, каму патрэбна падтрымка, разуменне, а то і проста чалавечая адкрытасць і шчырасць.

Мо таму і хіляцца да яе вяскоўцы; мо таму побач з ёй людзі, нават з нутранай заледзненнасцю, быццам адтайваюць, робяцца ўважанымі і чуйнымі.

— Малайчына! Жыве і працуе на поўны размах сваіх сіл! — кажуць пра Сяргею ў саўгасе «Рагазнінскі» Жабінкаўскага раёна.

— З дастойных — найдастойная, — адзначалі ўсе без выключэння, тройчы абіраючы яе ў раённы Савет дэпутатаў працоўных.

Думка стаць даяркай неяк сама па сабе запала ёй некалі ў галаву. Сказала пра яе сяброўкам, з кім карагодзіла бесклапотнае дзівонства.

— От табе раз, — здзівіліся тыя. — Во ўдумала, дык удумала. Работы лягчэйшай, ці што, бракуе? — оні ні не зразумелі яе сяброўкі і, перабіваючы адна другую, узасэрб застрэчылі: — Уставай у рань, калі акурат паспаць уволю. Увечары, зноў жа, на ферме чахні, наг з залёткам на памілуешся — так і да векавух дакукуешся. А гразюка ў кароўніках... А марокі ля кароў — адгаворваючы, стараліся яны ва ўсю.

Нічога ім не адказаўшы, паралася, што было за завяздэнку ў іхняй сям'і з дамашнімі.

— А ты не ў нас, а ў свайго сэрца спытай. Як яно табе падкажа — так от і рашай, — настаўляла яе на розум маці.

— Я так табе, дочка, скажу, — абазваўся бацька, які перад пенсіяй як не дзесяць гадоў прапрацаваў у саўгасе

пастухом, — чалавек, па-мойму, павінен у жыцці спраўляць тую работу, да якой у яго душа больш горнеца. А яно так: калі справа палюбу — рукі тады самі ўсё адолеюць.

На тым, уласна, і закончылася гэтая сямейная рада. І распачалася ў Соф'і Іванаўны дарога жывёлавода.

Пачалася яна з одуму, ці ж па сабе хоць ношку абрала. Адна справа дома кароўку абхожваць, і зусім іншая, калі ў цябе ажно цэлая група ў дваццаць галоў іх над прыглядам. Ужо ў той час

скрупулёзна следуючы ягоным рэкамендацыям.

А, бывала, фільм які вучэбны пракручвалі — першай спыталася на яго прагляд, брашуру якую спецыяльную штудзіравалі — сядзела над ёй, не астаўляючы, ажно пакуль не ўразумела ўсяго. Словам, усур'ёз вучылася рамяству, з якім злучыла жыццё, узбівалася на майстэрства. Набывала яго ўпарта і настойліва, як і ўсё прывыкла рабіць. І неўзабаве адчула, як з'явілася ўнёўненасць у сабе, прыйшлі і навыкі. А ўслед не прыму-

най каровы бяруся, надаць у сваёй групе, — прыніўшы першацёлак, заявіла яна пры абмеркаванні гадавых абавязцельстваў.

— Ты што? — ускінуліся на яе таваркі па рабоце. — Маладняк жа ў цябе, — напамнілі, быццам яна сама не ведала. — Надламацца, ці што, захацела?.. Хоць бы на тры тысячы выцягнула — і на тым удзяка, дай бог кожнаму.

Папечніцы ведалі, што ад узятага слова яна не адступіцца. Не той характар, каб па чым дарма абяцанкі-цацанкамі займацца. Колькі гадоў таму гэтаксама Соф'я Іванаўна першай падахвоцілася надаць па чатыры тысячы кілаграмаў малака ад кожнай замацаванай каровы — дасягненне, якое па той пары анік не падавалася ніводнай даярцы Жабінкаўскага раёна. І дабілася-такі свайго!

Вышыня, якую яна вызначыла сабе з групай першацёлак, была, бадай, цяжэйшай пат той, чатырохтысячнай. Аб гэтым і падумала кожная з даярак. Памеркаваўшы, яны следам за Соф'яй Іванаўнай таксама ўзялі абавязцельствы значна вышэй тых, што намячалі спачатку.

Вызначанае, як і трэ было чакаць, адужала Соф'я Іванаўна, але папрацаваўшы, як кажуць, што трэба. Недзе ў палове лістапада мінулага года яе, радуючыся, горача павішавалі з паспяховым выкананнем абавязцельстваў рашаючага года пяцігодкі.

Ды жыць учарашнім — адно хлеб задарма пераводзіць.

З першага дня вызначальнага года на ферме задумаліся, як найлепей адзначыць яго.

Спакон кажуць, што малако ў каровы на языку. Значыцца, хочаш мець добрыя надой — кармі гавяду як след. Кармоў у саўгасе па бягучую зіму нарыхтавалі, калі і не з лішкам, то, прынамсі, і не бедна.

Зыходзячы з суадпаведнасці: кармавая адзінка — кілаграм малака, здавалася б, з надоямі павінна было б быць усё добра, недзе з пуд ці каля гэтага малака штосутачна ад каровы. А на справе — надой як не напалавіну меншыя.

Іван ТАРАСЮК

ВЫШЫНЯ

ферма ў Рагозна была часткова механізаванай, але каровы на ёй утрымліваліся не пародзістыя, а, як той казаў, з бору па сасонцы. Узнаўленнем статку толькі-толькі пачалі тады ў саўгасе займацца. А яно ведама як з рознамасціцамі — адна табе і паўпуда малака дасць, а з другой і пару літраў ледзь дапрасіцца, доячы. Вос і надумала Соф'я Іванаўна, акунуўшыся ў даярскую справу, дамагчыся ў сваёй групе ўстойлівых, стабільных надояў ад кожнай каровы.

Ды надумаць — праца не цяжкая. Паспрабуй зрабіць. У рабоце маладая даярка не лаўчыла. Наадварот, як пацяжэй старалася загорбак нагрузіць. Але напачатку не займеўшы яшчэ ні таго вопыту, ні таго ўмельства, працавала яна, што называецца, наўгад. Зразумевшы гэта, пачала пільней прыглядвацца да сваіх папечніц, падмячаючы ўсё, што магло ёй згадзіцца. Не саромелася яна і падмогі, калі трэба было папрасіць і перапытаць лішні раз пра што незразумелае, і за парадай звярнуцца. Прагавіта прыслухоўвалася і да заатэхніка,

сілі доўга чакаць і першыя поспехі — спачатку сціпленкія, а з цягам часу і такія, якія добрай пагалоскай разбегліся не тое што на раён, а і на вобласць.

Не зменшылася ў Соф'і Іванаўны прага да ведаў і зараз, калі яна стала адной з лепшых даярак саўгаса, сапраўднай майстрыцай даярскага рукамяства. Як жадаюча дарадцу сустракае яна саўгаснага заатэхніка Рыгора Іванавіча Раманюка. На прыцэле трымаючы прыклад і вопыт, пераймаючы яго, уважліва сочыць за работай лепшых даярак вобласці, а імі здаўна славіцца Прыбужжа.

— Ніяк пельга без вучобы, — гаворыць Соф'я Іванаўна. — Каб не адстаць, не рабіць навобмацак, трэ нямала ведаць. — І, паглыбляючы сваю думку, тлумачыць: — у размашчы час жывём, калі без навукі, як той казаў, ні «тпру», ні «ну». А каму хочацца ў хвасце плесціся?.. От і стараюся.

ЦЯЖКІМ быў мінулы год для Соф'і Іванаўны. Перадалі ёй на ўтрыманне групу першацёлак, і работы ў яе адразу пабольшала.

— Тры з паловай тысячы кілаграмаў малака ад кож-

«У чым загваздка?» — сышоўшыся ў чырвоны куток, па прапанове Соф'і Іванаўны задумаліся даяркі. Відаць, вырашалі яны, трэба больш строга падыходзіць да якасці прыгатавання кармоў, больш скрупулёзна наладзіць догляд кароў, не дапускаючы нат наймалюпаценькага адхілення ад рэжыму іх утрымання.

ЗБОЧЫШЫ з вясковай вуліцы і прастуючы па ўзменжку да фермы, сэрца яе раптам аблілося нейкай цёплай хвалькай. Упершыню паманіўшыся на ферму, выйшла яна на яе з дому, па сутнасці, дзяўчом, а неўзабаве, праз якія два гады, размяняе ўжо пяты дзесятак. Як не палавіну з гэтых дзесяткаў Соф'я Іванаўна, ідучы ад аднаго поспеху да другога, штодзень адмервае сваю даярскую сцяжынку. Яна даўно зразумела, што нялёгкай, але салодкай сваімі пладамі працай і жыве чалавек на зямлі, і што таная от нястомная праца і з'яўляецца ў кожнага найгадоўнай апорай у жыцці.

Такое разуменне і вытлумачвала тую радасць, што ўрані з'яўлялася да яе, і тое чаканне нечага добрага, з якім яна працягвалася. Гэта была радасць сустрэчы з любімай работай, гэта было чаканне яе пладоў.

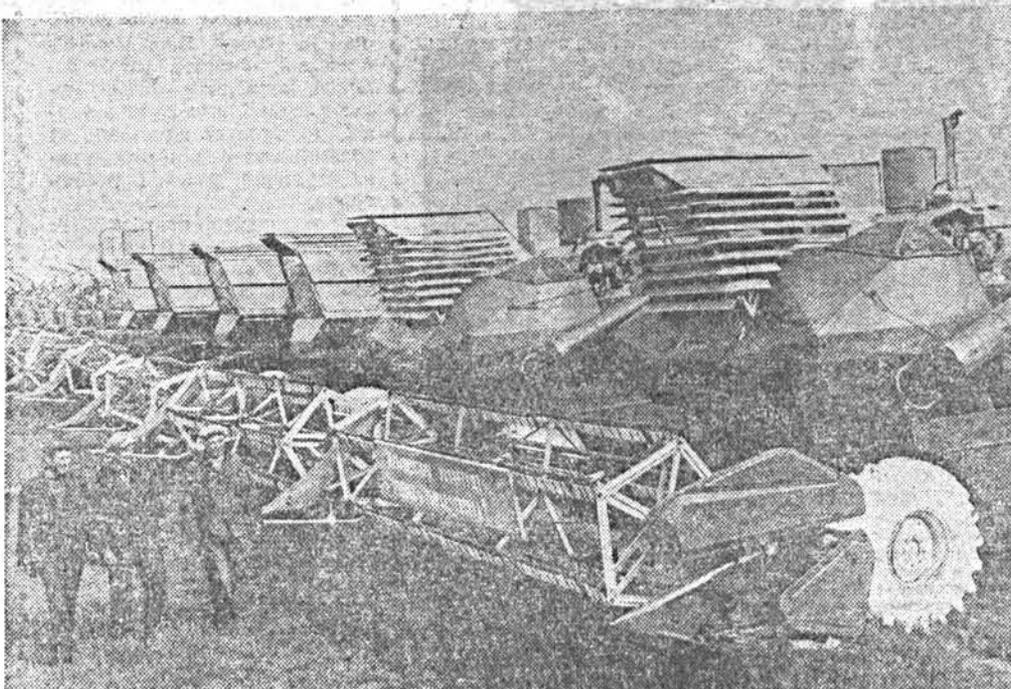
А вынікі, калі іх параўноўваць, як гэта звычайна робіцца ў такіх выпадках, з адпаведным перыядам мінулага года, радуець Соф'ю Іванаўну. Надой на ферме ў гэтыя дні прыкметна ўзрастаюць, прычым у кожнай групе. Яна, напрыклад, сёлета з першых жа дзён пачала ад кожнай дойнай каровы атрымліваць амаль на тры кілаграмы малака больш, чым летась у такі ж час.

Наперадзе ў цемраднай мутнасці завіднеліся прысцяжыты, выцягнутыя ўдоўжкі, будыны фермы. У Соф'і Іванаўны неяк сам па сабе надаўся, стаўшы шпарчэйшым, крок.

Вось-вось распачнецца новы рабочы дзень. Яшчэ адзін, гэты ж звычайны, як ты дзень, месяц, год і дзесяць гадоў назад. Але будзе свая незвычайнасць у звычайнай звычайнасці. І напралом абрынецца мітусіцца спраў. І ўсцінецца кляпатлівая ўдеха для рук, і запануе на ферме нялёгкая работа, якая падпарадкоўчы, растворыць у сабе, праглыне адну за другой усе турботы. І за ўсім гэтым стараннаму воку падчас не ўкаравуліць тое, што завецца зладжаным рытмам. Але ён ёсць свой строгі і стройны рабочы рытм, калі кожная даярка спрытна завіхаецца акурат над тым, што і трэба рабіць якраз у гэтую мінуціну, хай то раздача кармоў ці чыстка кароў, дойка ці ўборка, мойка посуду ці здача малака.

Соф'я Іванаўна магла, на-нечне, і не спынацца сёння на ферму, прабаўшы, дамоўніваючы, свой выхадны. Ды хіба ўседзіш, калі заўчора вунь так нечакана і так цяжка адлялілася Кубанка, і цяпер і за ёй, і за цяляткам догляд і догляд штомінутна патрабуецца. І хоць даўрае яна сваёй падменшчыцы, а што ні кажы, не-не дый закрадвеецца думка, ці ж так усё тая паробіць. А тут во, мабыць, і для Лайкі з Лісой свой час ужо прыспеў, бо стаялі яны надоечы з вечара нейкія прыціхлыя, адчуканыя, невядушча ўтаропіўшыся ў поўныя кармушкі, амаль не заўважаючы снажывы.

Саўгас «Рагазнінскі» Жабінкаўскага раёна.

Неўзабаве прыйдзе жніўная пара. А пакуль што механізатары яшчэ і яшчэ раз правяраюць гатоўнасць уборачнай тэхнікі. Гэты здымак фотакарэспандэнт БЕЛТА В. Герман зрабіў у калгасе «Савецкая Беларусь» Камлянецкага раёна. Камбайны на лінейцы гатоўнасці.

НЕВАЕННААБАВЯЗАНЫ ПАЛКОЎНІК

Аўтар гэлага нарыса — Герой Савецкага Саюза Мікалай Афанасевіч Міхайлашаў — удзельнік партызанскага руху на Беларусі. У 1971 годзе ў выдавецтве «Беларусь» выйшла з друку першая кніга яго ўспамінаў, якая прысвечана гераічным дням барацьбы народных масаў супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў — «Бура снава». Цяпер М. Міхайлашаў працуе над новымі нарысамі аб сваіх баявых таварышах. Прапануем адзін з іх нашым чытачам.

МАРОЗНАП студзеньскай рапай 1942 года наша чэкіская група, пагрузішы на развалні сваё дабро — цынкавыя скрыні з патронамі, запасныя вінтоўкі, мяшчак ячных круп, мех мукі — рушыла на базу Чачэрскага партызанскага атрада.

Шкада было развітвацца з трэцяй па ліку, па-дамашняму абжытай зямлянкой. У ёй мы выраслі ў добра арганізаваную і ўзброеную групу. Але адначасова і радасць напаўняла нашы сэрцы: нарэшце-такі, па ўказанню падпольнага абкома партыі, мы далучаемся да партызанскага атрада. А гэта значыць: прышоў канец адасобленасці...

Наперадзе кроць развалістай хадю мисцовы камуніст, былы дырэктар Чачэрскай МТС Ціхан Кароткі. Ён падтрымліваў сувязь з атрадам і ведаў яго месца размяшчэння. Паходны ланцужок замыкалі развалкі, на якіх Яфім Шамонін, былы старшыня калгаса, паганяў каня, а Аляксей Мамекін, які нядаўна вярнуўся з горада ў родныя мясціны, сядзеў з ручным кулямётам на мяху.

Усе маўчалі. Шкада было пакідаць спаю родную Гуту братам Аляксею і Васілю Мамекіным, Яфіму і Паўлу Шамоніным. Хвалыла будучая невядомасць і нас, чэкістаў: Хведара Лапачова, Міхаіла Шчасцева і мяне.

І ўжо з цікавасцю думалася аб тым, з кім трэба будзе сустрэцца. Хто ў атрадзе? Які камандзір? Маё ўяўленне, узбагачанае кінаэкранам ішчэ ў юнацкія гады, малявала камандзіра мажым, з багатырскімі грудзмі, накруж пераперазанымі кулямётнымі стужкамі...

І вось прыбылі ў лагер чачэраў, якраз к абеду. На дарозе спыніў варты, а ля самай зямлянкі сустрэў камандзіра атрада — Пётр Антонавіч Балькоў. Мы пазнаёмліся. Ён павёў нас у зямлянку. Зямлянка — прасторная, з двухсхільным дахам і вялікім акном. На парох можна размясціць чалавек трыццаць. Пасярэдзіне — печка, зробленая з жалезнай бочкі.

Неўзабаве нас пазнаёмлілі з партызанскай гаспадаркай... Кухня таксама адрознівалася ад нашай. Мы варылі ежу проста ў зямлянцы, спачатку ў касках, а затым у каструлі на печцы-буржуйцы. А тут нас запрасілі абедна ў сталовую, пабудаваную крыху водаль.

Абедаючы, я пазіраў за камандзірам. Насуперак майму ўяўленню, Балькоў з выгляду быў самы звычайны — невысокі, каржакаваты, белабрысы. Кірпаты нос, круглы румяны твар падавалі

яму выгляд прастадушнага чалавек. Толькі высокі лоб і рэзка акрэслены рот сведчылі аб незвычайнай волі. Гаварыў проста, па-яўскаму, відаць, нямнога давялося яму атрымаць ведаў. «Як жа ён, цікава, камандуе атрадам, калі — малапісьменны?» — думаў я.

Але раптам я заўважыў, што Балькоў таксама непрыкметна разглядае нас. У яго праніклівых блакітных вачах іскрылася ледзь улоўная хітрынка, яны дружалюбна спыняліся то на адным, то на другім.

— Ну, нас цяпер цэлае войска, можна добра фашыстаў «казытаць!» — з захапленнем сказаў настаўнік з Чачэрска Яўген Дуброўскі. Але Балькоў хітравата заўважыў:

— Едакоў — прыбавілася, а вось байцоў — паглядзім. У грамадзянскую вайну, ды і ў гэтую, наглядзеўся і на людзей. Некаторыя кідаюцца, панікуюць нічога не разумеючы, нібыта ў іх пад нагамі не родная зямля, а нейкі шматок з аўчынку... Сустрэкаў і такіх гора-патрыётаў: пачуе стрэлы, ворага яшчэ не бачыць, а хапае пісталет і — кулю сабе ў лоб. Не, браце, на вайне ўсялякае бывае. З галавой вагой... Агледзься... Зпайдзі выхад... І пра таварышаў не забывай... Дапамогуць. А калі спраўды трапіў у бяду — трывайце да канца, і вось тады апошні патрон — сабе.

Федзя Лапачоў, які сядзеў за сталом побач, неспрыкметна штурхнуў мяне ў бок і шматзначна падмігнуў.

«Вось табе і малапісьменны, — задаволена зазначыў я. — Ну, што ж, паваюем разам...»

У партызанскім атрадзе людзі без асаблівых цырымоній распытвалі адзін у аднаго пра даваеннае жыццё. Кожнаму хацелася лепш ведаць сваіх таварышаў. Я таксама заўсёды карыстаўся вынадакам, каб пагутарыць з таварышамі. І з кожным днём усё больш даведваўся пра камандзіра. Нарадзіўся і вырас ён у вёсцы Нісімкавічы, у пяці кіламетрах ад нашага цяперашняга лагера. Успамінаючы мінулае, Балькоў расказваў, што дзяцінства яго было галодным і халодным. Бацька не мог пракарміць сем душ на невялікім кавалку пясчанай зямлі. Таму кожную восень ішоў ён на заробкі ў шахты Данбаса, а вяртаўся дамоў вясной, к пачатку палявых работ.

Толькі чатыры зімы наведваў я царкоўна-прыходскую школу, ды і тое кожную вясну кідаў вучобу: ішоў наймацца пасвіць жывёлу. — Неяк разгаварыўся Пётр Антонавіч. — Адзіную навуку — навуку пнявісці да эксплуатацый — прай-

шоў з самага дзяцінства спаўна. З чатырыццаці гадоў батрачы ў маёнтку Шорсцін у памешчыка. А потым пачалася Кастрычніцкая рэвалюцыя. Ад агітатараў-большавікоў, якія панасхалі ў Нісімкавічы, даведваўся, што Савецкая ўлада — улада працоўных. Сваімі вачыма бачыў, як камбедаяўцы дзлілі памешчыцкую зямлю сярод беззямельных і малазямельных аднавяскоўцаў. Прыбавілася зямлі і ў нашай сям'і. Але радасць была нядоўгая. З газет і лістовак, якія я захаваўся чытаць, даведваўся, што буржуазія, памешчыкі і кулакі ўзяліся супраць Савецкай улады, стварылі армію і хочуць сілай вярнуць старыя парадкі.

Ох, як не хацеў я вяртання беспрасветнага мінулага! Батрацкім чутцём зразумеў: трэба ісці ваяваць супраць багачаў, інакш яны адбурнуць зямлю і зноў для такіх, як я, — голад, нястача, безнадзейнасць. У Нісімкавічах добраахвотна запісаўся ў Чырвоную Армію.

Праводзілі нас, шасцярых добраахвотнікаў, урочыста: арганізавалі мтынг. Слова на дарогу гаварыў валасны камісар Павел Хвядосавіч Клімянкоў. Сэрца сціскалася ад яго гарачай прамовы.

Адразу пасля мтынга нас накіравалі ў маршавую роту. А потым — на ўсходні фронт. Змагаўся ў Паваложы і на Урале, біўся з белымі крывасмокамі за Белябей, Бугульму, Уфу. У гарачай сутычцы за Іжэўск мне параніла нагу. Пасля васьмі-месячнага лячэння ў шпіталі вярнуўся інвалідам. Уззяўся за сталярнае рамяство. — Крыху памаўчаў і дадаў з усмешкай: — Крыўдзіўся на аднавяскоўцаў за тое, што называлі «кулявым франтавіком» і ганарыўся, калі валасны камісар называў рэвалюцыянерам...

Потым нісімкаўцы абралі мяне старшынёй сельскага Савета. Цяжка было: банда амаль кожны дзень непакойла... Добра, што вась ён мне дапамагаў ва ўсім, — кіўнуў на Рыгора Васіленку, які сядзеў побач з намі, на нарадах. — Мы разам з ім змагаліся супраць кулакоў у Нісімкаві-

чах, будавалі новае жыццё, а загрымела вайна — пайшлі ў падполле, сталі партызанамі...

— Вельмі ты ўжо хутка пра сваё жыццё распавядай, камандзір, — задумліва заўважыў Васіленка. — А можна б было многае прыгадаць... Нас не змаглі запылахаць ні кулацкія стрэлы праз акно, ні бандыцкія засады за ваколіцай Нісімкавіч. У тыя гады мы сталі камуністамі, потым ён — дырэктарам МТС, я — старшынёй сельскага Савета. Будавалі, аралі, селлі, растлумачвалі палітыку партыі на вёсцы.

І яму вось, Антонавічу, заўсёды верылі: калі што абяцаў, то заўсёды выконваў... Вясковыя камуністы любілі Пятра пашага, ва ўсім падтрымлівалі.

— Таму мы і прызначылі яго кіраўніком падполля ў Нісімкавіцкім сельсавеце, — ўступіў у размову сакратар райкома Дзедзік. — У райкоме партыі тады аднадушна вырашылі: кандыдатура Пятра Антонавіча Балькова самая лепшая.

Я з хваляваннем слухаў гэтых людзей, ішчэ нядаўна зусім мне незнаёмых, і чым больш слухаў, тым больш выразна акрэсліваўся вобраз Балькова, яго асабістая мужнасць, адданасць справе.

— Аднаўляючы сувязь з падпольшчыкамі, — зноў загаварыў Дзедзік, — я неўзабаве пераканаўся, што група Балькова самая актыўная ў раёне, і зрабіў яе сваёй асноўнай базай. У яго атрымліваў свежую і дакладную інфармацыю. Камуніст Яўген Дуброўскі прымаў на канспіратыўна ўстаноўленаму прыёмніку зводкі Савецкага інфармбюро. Падпольшчыкі перапісвалі і распаўсюджвалі іх па ўсяму раёну. Група Балькова зрабілася ксяціком партызанскага атрада. З прыходам у нашы лясныя гомельскія атрадаў і асабіста А. А. Куцака мы размясцілі свой атрад таксама ў лесе. Абком зацвердзіў камандзірам Балькова, а камісарам — мяне...

Спрактыкаваны гаспадар і бывалы воін, Пётр Антонавіч пачаў з уладкавання бы-

ту партызан. Балькоў ведаў, на каго можна абанерціся, хто не падвядзе, не здрадзіць. Вельмі шанавалі і бяро людзей, якія дапамагалі партызанам. І ў падпольнай групе, і ў атрадзе захоўваў канспірацыю. Ніхто не ведаў, што па яго просьбе за валасным бургамістрам неадступна назіралі Ісёнія Сталярчук, Марыя Іванкевіч, Мацвей і Марыя Хмянковы, што ў доме Ціхана Філіпавіча Дуброўскага скрытна ўстаноўлены радыёпрыёмнік, у яго ж і ва Уладзіміра Якаўлевіча Рычкова, Ціхана Трафімавіча Кондрыкава, Івана Мацвеевіча Гаўрылава ўпотаў выпякалі для партызан хлеб.

Чым глыбей унікаў я ў жыццё атрада, тым лепш разумеў незвычайны характар камандзіра. Падкупляла ў ім гаспадарлінасць, спакойная цвёрдасць, зычлівасць. Ён нібыта нават не загадваў, а прасіў партызан выканаць заданне. Часам здавалася, нібыта не камандзір перадаваў, а ўмудроны вопытам кляпатлівы бацька.

Адраўляючы групу на заданне, ён павучаў:

— Не гарачыцеся, беражыце сябе. Нас пакуль мала, а гадаў усё больш і больш прыбаўляецца. Адны з турмы вярнуліся, другія з чужыны прыляліся. Яны сваё жыццё на карту паставілі. А мы — не ігракі. Мы ўзяліся за зброю, каб сваю зямлю абараніць. Спакойна дзейнічайце, утэўнена, і не адной вінтоўкай, а і спрытам. Калі вораг схваўся, выманіце яго. Рабіце так, каб і самі не трапіць у пастку. Пераканаліся: вораг мацней за вас — схвайцеся. На вайне без хітрасці пельга!

Аднойчы я калю дровы ля самага ўваходу ў зямлянку. Балькоў назіраў за мной. Як толькі я скончыў работу, ён падыйшоў, узняў за локаць і запрасіў:

— Пойдзем прагуляемся, пагаварыць трэба.

К вечару мароз мацнеў. Пад нагамі храбасцеў сухі снег. Патрэскавалі прамёрзлыя дрэвы. Іншы раз чуўся рэзкі гук, нібы нехта ламаў сухі або страляў з пісталета. Але мы навучыліся адрозніваць лясныя гукі, і яны нас не палыхалі.

— Слухаю вас, Пётр Антонавіч, — не вытрымаў я доўгага маўчання. Прыўзняўшы галаву і пільна некуды ўглядаючыся, ён нечакана наспрасіў:

— Ды вось хацеў бы я, каб ты раскажаў аб сабе...

Слухаў ён уважліва, не перабываў, пытанню не задаваў, а калі я змоўк, сказаў:

— Значыць, у разведцы кеміш?.. Вучыўся?.. Гэта добра... А то ж мы ўсё хлебарабы, у ваеннай справе не вельмі разбіраемся. Што робіцца ў бліжэйшых вёсках, мы ведаем: там шмат сваіх людзей, а трохі далей — нічога не бачым. Вось і займаецца вы, чэкісты, гэтай далёкай разведкай. Калі будзем ведаць, што робяць немцы, то зможам адгадаць іх дзеянні наперад. Наша справа агульная, разам і думаць трэба.

Я радаваўся, што камандзір правільна разумее ролю разведкі, але не перабываў яго. А ён, як бы ўжо скардзіцца, працягваў:

— На мяне ўсклаі камандзірства. Адназначна якая! За людзей адказваць трэба. Сабралі мы іх у лес не для таго, каб бульбу есці. Фашыстаў знішчаць трэба, здраднікаў, а ў іх — і хітрасць, і зброя. Вунь колькі гады, нашай зямлі захапілі... А нашы ж людзі ў першыя месяцы трохі разгубіліся... дзейнічалі нерашуча, ішчэ не абсталіліся... у кожнага дзеці... Думаеш, лёгка камандзіра? Заб'юць каго, бабы мяне вінавадзіць будучь.

Гасцінна прымае беларуская сталіца гасцей, якія прыбылі на ўрачыстасці з нагоды 30-годдзя вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Вось яны, ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, чые франтавыя дарогі ў тыя вогненныя гады праляглі па гарадах і вёсках Беларусі. Злева направа — Герой Савецкага Саюза, гвардыі палкоўнік П. Г. Калеснік, Герой Савецкага Саюза, генерал-лейтэнант авіяцыі А. С. Сянатар, ваенурач А. Я. Сяргеев, Герой Савецкага Саюза, генерал-маёр марской авіяцыі К. І. Марусічэнка і Герой Савецкага Саюза А. А. Аляхновіч.

Фота А. НИКАЛАЕВА. (БЕЛТА).

(Працяг будзе).

Таамай АЧЫРХУУ

КАРТА РАДЗІМЫ

Як матчына любімае чало,
Сваёй Радзімы я запамніў карту.
Яна ўлівае мне ў душу святло,
Яна перада мною са школьнай парты.

Усе лініі я паясніць магу
І помню назву ручайка любога.
Перад зямлёй і маці я ў даўгу —
Я абайм плачу сваёй любою.

І нас, гаспадароў зямлі сваёй,
Жывая карта, нібы маці, кліча.
І мы, сыны, глядзім у вочы ёй.
Хто не пазнае матчына аблічча!

Джалбуўгийн ДАНСАРАНЖАУ

УСЁ У ПАЭЗІІ ЁСЦЬ

Усё ў Паэзіі ёсць.
І яснасць паветра і ростань,
І слова Партыі ёсць.

У Паэзіі мудрасць узросту,
Бесклапотнасць юнацтва ёсць.

Усё ў Паэзіі ёсць.
У Паэзіі праўда не збочыла,
Любімай дыханне ёсць.

У Паэзіі думы рабочага
І думы грамадства ёсць.

Усё ў Паэзіі ёсць.
У Паэзіі маршу музыка,
Прагрэсу мелодыя ёсць.

У Паэзіі радасць мускула
І кліч Будучыні ёсць.

І промні сонца вясенняга,
І мудрасць, і маладосць...
Такая яна, Паэзія,
Усё ў Паэзіі ёсць.

Лхамжавын ЛУУСАНДОРЖ

ЧАЛАВЕК

Калі паміж людзьмі пануе з'ода,
Тады жыццю ўсміхаюцца і горы,
І далачыням не відно канца,
Ярчэе неба, і зямля квітнее.

Калі адзін другога людзі крыўдзяць,
Сусвет бяскрайні робіцца цянейшым,
І травы нахіляюцца у смутку,
І сонца незгасальнае цямнее.

Калі сыходзяцца ў абдымках людзі,
Тады ў гарах каменне расцвітае,
Бязмежны акіян ля ног пляскае,
З дарогі ўсе знікаюць перашкоды.

Калі адзін другога прыгнятаюць,
Чарнее неба, робіцца, як хмара.
«Хаваюцца крыніцы ў глыбінях,
І трэскаецца белое каменне...»

Ды паглядзі ты — абдымаюць
Адзін другога радасныя людзі.
І аздабляюць свет жыццямі кветкі
Шырокім зіхатлівым дываном.

ДЗЕЦІ

Малы мангол ледзь гаварыць пачне,
За словам «мама» скажа словз «конь».
Страменам бацькавым не заржавець,
Бо думае пра іх хлапчук штодзень.

І ледзь хлапчук навучыцца хадзіць,
Ужо зайдросціць лтушкам, што ляцяць.
З рашучасцю дзіцячаю гатоў
За лгушкай паймчацца на кані.

Учора працоўныя Манголіі ўрачыста адзначылі нацыянальнае свята краіны — Дзень перамогі Народнай рэвалюцыі.

За гады народнай улады ў краіне з'явілася цудоўная нацыянальная літаратура. Асабліва выдатныя здабыткі мае паэзія. І гэта не выпадкова — паэзія, народная песня спрадоеку жыццё на мангольскай зямлі. Кажуць, мангольскія народжэнцы з песняй крочыць з ёй на жыццёваму шляху. І цяпер, апяваючы новае жыццё, маладыя паэты Манголіі папаўняюць скарбонку літаратуры высокамастацкімі творами. Сярод моладзі ёсць і пачынаючыя, ёсць і такія, хто ўжо заваяваў шырокую вядомасць. Пакаленне за пакаленнем прыходзяць маладыя чаты ў мангольскую літаратуру, працягваючы паэтычны летаніс веку. Беражліва захоўваюць традыцыі, адкрываюць новыя грані ў старажытным мастацтве слова, зліваюць свае галасы з галасамі ўсіх прагрэсіўных людзей на зямлі ў страўным закліку жыць у міры.

Вершы для гэтай падборкі — з кнігі «Маладыя галасы Манголіі».

Дандарын ЭЛЬБРУС

НА КРАСНАЙ ПЛОШЧЫ

Як Волга-рака, доўгі патак
Да Ільіча цячэ кожным днём.
З блізкіх краёў і нават здалёк
Скрозь годы на плошчу ідзем.

І ў кожным раскрытым сэрцы — ён.
Скрозь змрок, святло, агонь
Ідзем мы да Леніна на паклон.
Шляхі ўсе вядуць да яго.

Даржыйн ГАМБОЖАУ

ВАЙНА

Вайна —
Людзі без руж,
І ружы без людзей.

Вайна —
Без жонкі муж,
І маці без дзяцей.

Вайна —
Табун без травы,
Без табуна трава.

Вайна —
Цела без галавы,
Без цела галава.

Вайна —
Без бацькі сыноч,
І бацька ўдавец.

Вайна —
Жыццю мёртвы вяноч,
Порах, смерць, свінец.

Давайце вайне паставім заслону,
Няхай яна вечно смуткуе ў палоне.

Садавын БАТ-УЛЬДЗІЙ

ПУСТЫНЯ ГОБІ

Дзень і спёка сонца разаслапі,
Пад нагамі не пясок — а под.
Шлях-дарога выстунела ў далі,
Горы адыходзяць на ўсход.

І высокая папылі аблокі,
І за імі вецер след у след —
А на даяглядзе адзінокі
Ад вярблюда зыбікі сілуэт.

МЫ З СОНЦАМ

Даўно я з сонцам
Выспеліў жаданне
Сустрэцца.
І сустрэліся ў гарах.
Нібы з дзяўчынай
Першае спатканне:
Маўчыць —
Загаварыць вялікі страх!

Намжымын АЧЫРБАТ

СЫН НАРАДЗІУСЯ

Абганяючы
Нараджэнне зары,
Сын нарадзіўся.

Зямлю патрывожыў
Настойлівы крык —
Сын нарадзіўся.

Кроплі шчаслівых
Матчыных слёз:
Сын нарадзіўся.

Яе калыханку —
Гэта ён ёй прынес —
Сын нарадзіўся.

Бацька смяецца,
Раней жа маўчаў —
Сын нарадзіўся.

Шчаслівы тэкі,
Ганарыцца пачаў —
Сын нарадзіўся.

Добры волат
Для новых былін —
Сын нарадзіўся.

Ростам да неба
Вырасце сын —
Сын нарадзіўся.

Далгарын НЯМАА

ЧАЛАВЕКУ ПАТРЭБНА ЛЮБОУ

Чалавеку патрэбна любоў.
Адкрываю я зноў і зноў
Сэнс высокіх бацькоўскіх слоў.
Мне мой бацька пакінуў любоў.

Калі прыйдзе смяротны час,
Свайму сыну я дам наказ:
— Чалавеку патрэбна любоў!
І яе не вазьму я з сабой.
Чалавеку патрэбна любоў.

Санжджавын АЮУН

ЖЫЦЦЕ, ТЫ ЦУДОУНАЕ!

Эй, неба сіняе! Я пакахала.
Ты, неба сіняе,
З вяршыняў углядаешся ў Сусвет,
Ці бачыцца табе маё спатканне!
Дзяўчыну бачыш ты — мяне, як
я спяшаю!

Эй, неба сіняе! Я пакахала.
І сыну чалавечаму сягоння
Адам я сэрца, поўнае кахання,
Таму ні з кім і ніколі яго не зблытаю
І не памылюся ў ім.
Гатова вечно я ляцець яму насустрач.
Эй, ты, мая зямля! Я пакахала.
Эй, вы, сябры мае! Я пакахала.
Як вы, адчуўшы, што жыццё цудоўнае,
Знайшла я сярод вас сваё каханне.
Ад шчасця я крычу вам пра каханне
Эй вы, сябры мае! Я пакахала.

Дамдзінсүрэнгийн УРЫАНХАЙ

Дарогай іду, высокі ад дум,
Сын стэпаў, лугоў і далін;
Рыканне аленяў я слухаць хачу,
Ды мне блізікі і гул машын.
І мне дарагі станок, як скакун.
Я верны паклоннік даўнейшых сутр,
Народныя песні шаную заўжды,
І Луннай санатай захоплен мой слых.
Дзякую лёсу свайму, што мяне, калыхаў,
За туман над ракой, за стук капытоў,
За гэты хлеб, што ў даліне шуміць,
За грукат заводу, за плёскаць ракі.
Цяпер я ўсё гэта ад сэрца люблю:
Электрычнасць, пару, іскрысты бензін,
У поце твар, і полімя з труб,
І сцішаны парк, і азерца, і мост.
І над цаглянымі сценамі дождж.
Перанлаў Ю. СВІРКА.

Старонка СУСТРАЧ

КРЫЛАТАЕ СЛОВА ПАЭТА

Будаўнікі любяць кнігу

ПРЭМ'ЕРА... 1924-га

ВУЛІЦА Інтэрнацыянальная ў Мазыры па праву лічыцца вуліцай будаўнікоў палескага нафтагаза, і думаецца, што сама назва гэта нарадзілася не выпадкова. Выйдзіце рана і вы убачыце людзі розных нацыянальнасцей спяшаюцца на аўтобусы, каб трапіць на будаўнічы пляцоўкі. Гэта — рабочыя і кіраўнікі, моладзь і вопытныя спецыялісты. Яны ўзводзяць жыллыя дамы, унікальныя тэхналагічныя ўстаноўкі і абудаваны, дзіцячыя сады і школы.

Сёлетні будаўнік Мазырскага нафтаперапрацоўчага павінны здаць у эксплуатацыю першую чаргу заводу. Прытым, абавязаны гэта зрабіць на дзесяць дзён раней вызначанага тэрміну. Есць цэлыя калектывы, якія ўжо працуюць у лік апошняга, ваявальнага года вайны. Напрыклад, якія машыністаў

бульдозера А. Серады і А. Нячаева, камсамольска-чаладзёжнай брыгады аддзельнікаў на чале з Маргарытай Кунгер, брыгады слесарна-мантажнікаў, якую ўзначальвае Том Дзержагоў і многія іншыя. Будаўнікі умеюць не толькі

ЯНЫ З ІНТЭРНАЦЫЯНАЛЬНАЙ

добра працаваць, але і адпачываць. Адно з іх захапляюцца спортам (на вуліцы Інтэрнацыянальнай ёсць свая спартыўная зала), другія наведваюць гурткі мастацкай самадзейнасці. Іншыя цягну ў тэатр, кіно. Але адны заняты, уласцівы ўсім, гэта — кніга.

Будаўнік Аляксандр Шукатурэў трынаццаць гадоў свайго

жыцця аддаў беларускаму гораду юнацтва — Наваполацку. Ён прыехаў туды, калі будоўля толькі пачыналася. Там стаў заслужаным будаўніком ВССР, узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. І вось ужо два гады працуе ў Мазыры, узначальвае аддзяленне брыгады і хутка вывеў яе ў перадавыя. Маючы багаты жыццёвы вопыт, ён вучыць моладзь працавітасці, перадае ёй свае веды. Брыгадзір — пастаянны чытач бібліятэкі. У яго фармуляры запісана нямаля твораў беларускіх аўтараў.

Часты госць бібліятэкі Актар Гусейнаў, азербайджанец, які працуе ў камсамольска-чаладзёжнай брыгадзе муляраў Івана Трыфаўдана, маладзеваніна па нацыянальнасці. Вось толькі закончыў чытаць Сяргея Ясеніна і папрасіў даць яму выбранае творы Васіля Вынава.

Перагортваем фармуляры чытачоў прафсаюзнай бібліятэкі трэста. Будаўнікі, бачым, моцна сябруюць з кнігай. Украінцы Ірыне Кастэнкавай падабаюцца творы класікаў Л. Талстога, А. Чэхава, М. Горкага. Руская Людміла Мяшкова прачытала «Мінскі напрамак» І. Мележа, «Жураўліны крык» В. Вынава, «Сустрэнемся на барыкадах» П. Пестрака, Цыган Іван Яновіч прачытаў «Праметэя» Г. Серабраковай, у беларускі Галіны Мажэйка запісаны творы С. Маршака...

На будаўніцтве Мазырскага нафтаперапрацоўчага дружна жывуць і выдатныя працуюць

казах Адэльхан Джанзакаў, мэрэйка Лідзія Баранец, асціцкі Анатоль Цымаў, беларус Іван Тарасавец, украінец Васіль Залц, удмуртка Рыма Загрэбіна і многія іншыя сыны і дачкі народаў вялікай савецкай краіны. Яны ўзводзяць палескі нафтагаз.

Яўген МАЦЮШЭНКА.

ГІСТОРЫЯ АДНАГО ЗДЫМКА

У асабістых архівах тэатралаў захоўваюцца цікавыя матэрыялы, большасць з якіх яшчэ не даследавана і невядома грамадскасці. То праграма спектакля 20-х гадоў, то фрытавы здымак брыгады артыстаў, то пажоўклая рэцэнзія з якой-небудзь забытай цяпер шматтыражні, то ліст выдатнага рэжысёра выканаўцу ролі ў спектаклі, над якім яны разам многа пакутавалі перад тым, як паказаць прэм'еру... Былае, трапіць табе на вочы такое — і нібы адзін пакуш жывы голас, вестку з мінулага. У руках тая дэталі, па якой можна аднавіць важную падзею, цікавы факт.

Вось і на гэты раз. Здымак. Па ўсім яго антуражы здагадваешся, што зроблены ён даўно, магчыма, гэта — твой равеннік.

Няўжо гэты чалавек у белай шапцы, з зухватым чубам — мой знаёмы? Здаецца, так і ёсць. Яўгеній Сцяпанавіч Рамановіч, Малады. Па-акцёрску прывабны.

Звяртаюся да яго.

— Я як жа! Я... А побач, у цэнтры, Уладзімір Крыловіч, выдатны артыст беларускай сцэны, якім захапляўся яшчэ ў час выступленняў Першага БДТ на Усесаюзнай тэатральнай алімпіядзе 1930 года ў Маскве славыты мхатаўскі акцёр Масквін! Мабыць, і па гэтым здымку адчуваецца вышэйшая натура Крыловіча. Уліце, вось ён устане і пачне маналог, скажам, Мікіты Вяршыніна з п'есы «Браняпоезд 14-69» Усевалада Іванова. А які гэта быў Кастусь Каліноўскі — яму апладзіраваў Янка Купала!

Таго, хто стаіць з папяросай, я назваю: народны артыст СССР Уладзімір Уладзіміркі. Гэтага акцёра, выдатнага таленту драматычнага плана помняць па сцэне цяперашнія сталыя наведвальнікі тэатра імя Янкі Купалы. Стварыўшы ім вобразы ў п'есах К. Крапівы, К. Чорнага, А. Кучара, у класічным рэпертуары — ад Мальера да Астроўскага і Горкага — пазначаны ў летапісу нацыянальнай беларускай сцэны як

выдатны дасягненні акцёрскага рэалістычнага мастацтва.

— Першы злева — былы артыст Першага БДТ Усевалад Былінскі, — працягае Я. Рамановіч. — А здымку гэтым крыху больш, як паўстагоддзя. Зроблены ён пасля майго драматычнага дэбюту. Напачатку 1924 года тагачасны наш мастакі кіраўнік Еўсцігней Афінагенавіч Міровіч паставіў маю першую камедыю «Усё будзе добра». Пасля прэм'еры аўтар разам з выканаўцамі полі Трахіма Качарыгіна (ім быў Крыловіч) і двума «сведкамі» па п'есе і па факту яе пастаноўкі, завіталі ў фатаграфію. Здаецца, недзе на вуліцы Энгельса... Тады, зразумела, ніхто з нас не думаў, што надыйдзе такі час — і здымак будзе архіўным унікалам. Ну, адносна таго, што Крыловіч і Уладзіміркі стануць выдатнымі майстрамі я, вядома, здагадваўся. І гаварыўся ўдзялі прэм'ерай, бо ў ёй удзельнічалі маладыя тады таленты, я існаваў бы, першай вельміны.

А камедыя?

— Шчыра кажучы, напісана яна была пад моцным і адчувальным уплывам прозы Тараса Гушчы (гэтым імем тады падпісваў апаўдана і апоўдні Януб Колас). Калі ігралі спектакль, то пра прыналежнасць п'есы да жанру камедыі помніў адзін толькі... аўтар, я — смяецца Яўгеній Сцяпанавіч. — Але потым акцёры мяне ўжо лічылі сваім драматургам, патрабавалі ролей. Ды і сам я адчуў пэўную асалоду ад таго, што твой тэкст ажывае на сцэне. Напісаў драму «Вір» аб паўстанні беларускіх сялян у XIV стагоддзі (тут Уладзімір Крыловіч іграў ролю мудрага Зніча), пазней — «Мост», твор аб псіхалагічнай перабудове старога інтэлігенцыі пад уплывам сацыяльных змен у краіне, існаваў ла 100-годдзі з дня смерці А. Пушкіна «Капітанскае дачку», зрабіў операе лібрэта для А. Багатырова «У пушчах Палесся» і г. д.

Шмат аб тым, што прыгадваецца яму, калі ён натрапіць, бывае, на такі здымак, заслужаны артыст БССР Яўген Рамановіч раскажае ў мемуарных кнігах. Нядаўна выйшла з друку такая кніга — «Знаёмыя сілуэты».

Барыс БУР'ЯН.

НА МОВАХ СВЕТУ

СТАНАУЛЕННЕ Янкі Купалы як паэта пачалося з верша «Музыка», а на больш шырокі прасцяг вывёў яго славуці верш «А хто там ідзе?», які, на думку вядомага польскага літаратара Ежы Янкоўскага, сведчыць аб тым, што пісьніцкі дар Янкі Купалы перарос рамкі беларускай культурнай а'явы. Ім, паводле слоў таго ж самага Янкоўскага, Купала выйшаў «у шырокі сонечны свет, прысцягнуў да грудзей імяно зямлі Ваўкаўшчыны». І сапраўды, «А хто там ідзе?» — адзін з тых Купалавых твораў, які абудзіў цікавасць усяго культурнага свету і да самога паэта, і да таго народа, ад імя якога ён падаў свой мужны голас. Яшчэ ў дакстрычніцкі час гэты верш прызнаюць класічным, перакладаюць на многія мовы.

Першыя пераклады былі зроблены на ўкраінскую (1909) і літоўскую (1910) мовы. Літоўскі паэт і публіцыст Мікіта Шапавал, а ў Літве — Людас Гіра палічылі сваім абавязкам пазнаёміць грамадскасць з тымі зрухамі, што адбыліся ў Беларусі. І для гэтай мэты вельмі прыдатным аказаўся верш Купалы. «Сваёй суровай, але сур'ёзнай і катэгорычнай прастамай хвалюе да глыбіні душы і адначасова вельмі трапіна характарызаваў усю разбуджаную самасвядомасць беларусаў». — гэтак адгукнуўся ў 1911 годзе на верш чэшскі вучоны і грамадскі дзеяч Адольф Чарны. Ён і пераклаў яго на чэшскую мову.

Следам за чэхамі верш перакладаюць нашы заходнія суседзі — палакі. Аднак першыя водгукі пра паэтычную дзейнасць Купалы з'явіліся ў польскім друку значна раней. У 1909 годзе Ежы Янкоўскі публікуе ў часопісе «Шыпэлінд краёвы» (№№ 7 і 8) вялікі артыкул пра беларускую літаратуру. У ім ён палкам пытае і Купалаў верш. У арыгінале пазнаёміў польскага чытача з Купалавым вершам у 1912 годзе і Вацлаў Раман Вегняровіч.

У паслякастрычніцкі час за межы перакладчыц, знаёмачы сваіх чытачоў з Купалавай творчасцю, па-ранейшаму ў першую чаргу баруць усё той жа славуці верш «А хто там ідзе?».

У 1940 годзе газета «Штандар воліносі» (№ 56), што выходзіла на польскай мове ў Мінску, працягвала ў перадавым артыкуле верш «А хто там ідзе?» і дала мажлівасць новаму пакаленню польскіх чытачоў пазнаёміцца з ім.

У 1941 годзе ўпершыню з вершам пазнаёміўся і венгерскі чытач. Адкрыў яго венграм (верш апублікаваны ў часопісе «Уй ханга» — «Новы голас») Андар Габар, актыўны ўдзельнік рэвалюцыі 1919 года, выдатны літаратар, вучоны.

У балгарскім друку першы ўспамін пра «А хто там ідзе?» таксама адносіцца да 1941 года. Ён стасуецца з рэдакцыйным артыкулам газеты «Літэратурен глас», прысвечаным творчасці Янкі Купалы (5 студзеня). Але найбольш перакладаў верша «А хто там ідзе?» з'яўляецца ў пасляваенны перыяд.

У 1952 годзе з ім знаёміцца італьянскія чытачы, у 1955 — французскія, а ў крыху пазней — народы англа-саксонскай мовы.

У многіх народаў маецца па некалькі перакладаў гэтага верша.

Мы ведаем чатыры пераклады на рускую мову: М. Горкага — 1911, У. Раждзественскага — 1929, М. Браўна — 1946, М. Ісакоўскага — 1950; столькі ж —

на англійскую, па два — на чэшскую, літоўскую, французскую. Польскія паэты перакладалі гэты твор аж шэсць разоў.

Пераважная большасць перакладаў верша «А хто там ідзе?» зроблена з рускай мовы, у прыватнасці, з горкаўскага перакладу. Але мы маем пераклады і з арыгінала — Людас Гіры, Яна Гушчы, Уолтара Мэя і іншыя.

Чым прывабіў перакладчыкаў твор беларускага песняра, пра гэта лепей за ўсё гавораць яны самі.

Міхаіл Ісаноўскі:

«Верш гэты выдатны. У простую і даступную форму яго паэт укладваў вялікі змест. У ім, у гэтым вершы, у некалькіх радках выказана тое, для чаго іншаму паэту спатрабілася б напісаць цэлы паэму. Верш «А хто там ідзе?» адзін з самых моцных, самых лепшых, калі не сказаць — самых моцных, самых лепшых».

Людас Гіра:

«...Па сваёй сіле і адначасова мастацкай прастаце з'яўляецца сапраўднай жамчужынай светскай паэзіі, адным з найвыдатных гімнаў, які кліча да адраджэння чалавечтва».

Аляксандр Пракоф'еў:

«Усё, чым жыла і жыве Беларусь, увасоблена ў вершах Янкі Купалы. Па гэтых вершах можна прасачыць усё жыццё мужа, працавітага беларускага народа, яго перадрывальныя думкі і спадзяванні ад лепшай долі, шчасця... Сярод іх елавуці «А хто там ідзе?». Пра гэты верш мала сказаць, што яны праўдзівыя. Яны сардэчныя, шчырыя, пранікнёныя».

Мікалай Браўн:

«Верш Янкі Купалы «А хто там ідзе?» я лічу выдатным не толькі па сацыяльным яго значэнні, але і па высокім узроўні майстэрства, па смеласці фармальнага рашэння. Калі ўлічыць, што ён напісаны паміж 1905 і 1907 гадамі, то я не ведаю ў рускай паэзіі таго часу блізкага яму прыкладу».

У. СОДАЛЬ.

У ШКОЛЬНЫМ МУЗЕІ

У экспазіцыі музея У. І. Леніна Мінскай сярэдняй школы № 67 ёсць радкія фотадакументы аб жыцці праўдыва. Стэнды раскажваюць аб розных перыядах жыцця і дзейнасці Уладзіміра Ільіча і яго бліжэйшых папалчыкаў — Я. Святлова, Ф. Дзяржынскага, М. Фрунзе. Адзін з іх прысвечаны Інтэрнацыянальнай дружбе, знаходжанню праўдыва працоўных у Германіі і пеліварнаму уплыву вучэння Леніна ва ўсіх краінах свету.

Старанна рабілі вучні для экспазіцыі макеты брагевіка, з якога выступаў Ільіч, будава ў Разліве, кватэры Ульянавых

у Казані. А на занятках гуртка разьбы па дрэву вучні А. Самахвал і В. Лагушка зрабілі інкруставаныя партрэты Уладзіміра Ільіча і яго бліжэйшых папалчыкаў.

Цесныя сувязі падтрымлівае савет музея на чале з выкладчыкам гісторыі К. Тымановічам з іншымі школамі, а таксама музейнамі краіны, якія носяць імя Леніна. Матэрыялы аб Ільічу прыйшлі з Масквы, Ленінграда, Казані і Ульянаўска. Колькі ўжо цікавых сустрэч адбылося са старымі балшынікамі, з тымі, хто бачыў Леніна.

Ю. КОРЖЫКАУ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака санратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-24-62, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэрыі — 22-50-00.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО, Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРА-ЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ, Л. Я. ПРОКША, Р. К. СА-БАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.